DOCUMENT RESUME

ED 339 224 FL 019 891

TITLE	Approaches to the Management of Large Classes. Lancaster-Leeds Language Learning in Large Classes Research Project. Project Resettling in the United States.
INSTITUTION	Center for Applied Linguistics, Washington, D.C.
SPONS AGENCY	Department of State, Washington, DC. Bureau of Refugee Programs.
PUB DATE	91
NOTE	106p.; For other guides in this series, see FL 019 889-892.
PUB TYPE	Guides - General (050)
LANGUAGE	Armenian
EDRS PRICE	MF01/PC05 Plus Postage.
DESCRIPTORS	Acculturation; Adjustment (to Environment); Armenian; Compensation (Remuneration); *Cultural Context; *Daily Living Skills; Employment; Expenditures; Foreign Countries; Interpersonal Communication; *Land Settlement; Legal Problems; Occupational Mobility; Politics; Public Education; *Refugees; Religion; *Social Services; Sociocultural Patterns; Uncommonly Taught Languages
IDENTIFIERS	*Armenian Americans; Armenians

ABSTRACT

This resettlement guide, entirely in Armenian, describes the initial stage of resettlement and the processes that refugees undergo as new arrivals. The information is intended to prepare refugees for the first few weeks in an American community and to explain fundamental aspects of American life. An initial chapter outlines issues in pre-arrival arrangements, resettlement, and legal status, also explaining some common refugee misconceptions about their reception and status. Subsequent chapters describe aspects of employment in the United States (employment and benefit types, pay, getting a job, and job mobility); income and expenditures (budgeting, shopping, and banking services); education systems for children and adults; the American social, political, and religious system (including social services, the health care system, government and law, religion in American life, and church sponsorship); and daily living (personal communication, papers to carry, cars, alcohol, privacy, punctuality, personal habits, social conventions, money matters, and weights and measures). Notes on American holidays and special days and a list of voluntary agencies are contained in final chapters. (MSE)

****
* Reproductions supplied by EDRS are the best that can be made *
* from the original document. *
****

"PERMISSION TO REPRODUCE THIS MATERIAL HAS BEEN GRANTED BY

G. R. Tucker

TO THE EDUCATIONAL RESOURCES INFORMATION CENTER (ERIC)."

U.S. DEPARTMENT OF EDUCATION
Office of Educational Research and Improvement
EDUCATIONAL RESOURCES INFORMATION CENTER (ERIC)

☐ This document has been reproduced as received from the person or organization originating it

☐ Minor changes have been made to improve reproduction quality

• Points of view or opinions stated in this document do not necessarily represent official OERI position or policy

ՄԻԱՑՅԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒՄ ՎԵՐԱԲՆԱԿՎԵԼՈՒ ՄԻ ՁԵՌՆԱՐԿ

Այս՝ Միացյալ Նահանգներում Վերաբնակվելու Մի Ձեռնարկ գիրքը, Կիրառական Լեզվաբանական Կենտրոնի ինքնաշխատությունների չորս տարբերակներից մէկն է, որը լոյս է տեսել 1982 թվականին, Միացյալ Նահանգների Արտաքին Գործոց Նախարարության (U.S. Department of State) հովանաւորութեամբ: Այս գիրքը փաստորեն հետևյալ գործակալությունների միացյալ ջանքերի արդյունքն է.- Կիրառական Լեզվաբանական Կենտրոնի, Միացյալ Նահանգների Վերաբնակների Ծրագրերի Բյուրոյի եւ Ներգաղթողների Միջկառավարական Կոմիտեյի:

Չնայած այս ձեռնարկի բովանդակությունը կազմվել է Միացյալ Նահանգների Արտաքին Գործոց Նախարարության Վերաբնակվողների Ծրագրերի Բյուրոյի համաձայնությամբ, այն անպայմանորեն չի արտացոլում այդ գործակալության քաղաքականությունը և դուք անպայմանորէն որևէ հաստուցում չպէտք է սպասեք ֆեդերալ կառավարության կողմից:

Նախարարությունը լիիրավ, բացարձակ և անվերադարձ իրավունք է վերապահում տվյալ ձեռնարկը արտադրելու, վերահրատարակելու և կամ որևէ ձևով օգտագործելու, ինչպես նաև իրավունք տալու ուրիշներին՝ կառավարական նպատակներով օգտագործելու համար:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԱԽԱԲԱՆ

Գլուխ I ՎԵՐԱԲՆԱԿԵՑՄԱՆ ԸՆԹԱՑՔԸ 1

Ա. Ներածություն

1. Ժամանում 2

ա. Թույլտվություն. Ո՞վ է համարվում գաղթական
բ. Հասկանալու դրույթը
գ. Ճանապարհորդական ծախս
դ. Ծամպրուկների ստանալը և Մ.Ն մաքսատունը

2. Վերաբնակեցում 6

ա. Ի՞նչ է սպասվում
բ. Վերաբնակեցման իրավունք
գ. Հովանավորողներ. Ի՞նչ է Հովանավորողը
դ. Ժամանելուց հետո

3. Օրինական իրավիճակ (ստատուս) 9

ա. Գաղթականի իրավիճակ
բ. Վիզա-93
գ. Մշտական ապրելու իրավիճակ
դ. Քաղաքացիության իրավիճակ

4. Մի քանի ընդհանուր անհասկացողություններ 14

5. Կուլտուրական փոփոխություններին հարմարվելը 15

Բ. Ամփոփում

Գլուխ II ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ ՄԻԱՑՅԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒՄ 18

Ա. Ներածություն

1. Աշխատանքի տեսակները 19

ա. Որակավորում չպահանջող աշխատանքներ
բ. Որակավորում պահանջող աշխատանքներ
գ. Պրոֆեսիոնալ աշխատանքներ

2. Նպաստների տեսակները 22

ա. Սոցիալական ապահովագրություն
բ. Գործազրկության փոխհատուցում
գ. Աշխատողների աշխատավարձ
դ. Կյանքի ապահովագրություն
ե. Առողջական կամ բժշկական ապահովագրություն
զ. Պաշտոնը թողնելու ծրագրեր
է. Հիվանդության պատճառով բացակայելը
ը. Արձակուրդ

3. Աշխատավարձ և պահումներ 25

ա. Աշխատավարձ
բ. Պահումներ

4. Աշխատանքի ընդունվելը 28

ա. Աշխատանքի ընդունվելու վերաբերեալ ինֆորմացիայի աղբյուրները
բ. Աշխատանք փնտրելը
գ. Աշխատանքային կենսագրության ամփոփագիր

5. Փոփոխություններ աշխատանքի մեջ –Շարժունակություն և Առաջխաղացում 38

ա. Աշխատանքի մեջ
բ. Առաջխաղացում աշխատանքի մեջ
գ. Աշխատանք փոխելը

Բ. Ամփոփում

Գլուխ III ԵԿԱՄՈՒՏ ԵՒ ԾԱԽՍԵՐ 42

Ա. Ներածություն

1. Ձեր եկամուտի ֆինանսական նախահաշվարկը 42

ա. Հաստատուն ծախսեր
բ. Փոփոխական ծախսեր

2. Գնումներ 44

ա. Գնումներ անելու ինֆորմացիայի աղբյուրները
բ. Էժան գնումներ անել
գ. Որտեղ գնումներ անել
դ. Գնումների համար վճարելը
գ. Գնումների հարկը եւ գնումների ստացականը
զ. Երաշխավորումներ
է. Գնումների վերադարձնելը
ը. Ապառիկ օգտագործելը

3. Բանկային ծառայություններ 50

ա. Չեկի հաշիվներ
բ. Խնայողությունների հաշիվներ
գ. Փոխառություններ
դ. Ապահով ավանդ դնելու արկղներ

Բ. Ամփոփում

Գլուխ IV ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆԸ ՄԻԱՑՅԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒՄ 54

Ա. Ներածություն

1. Երեխաների կրթությունը 55

ա. Դպրոցի տեսակները
բ. Դպրոցների վերաբերյալ գիտելիքներ
գ. Ընդհանուր հարցեր
դ. Ուսանելու հետ զուգահեռ աշխատանք
ե. Ծնողական պատասխանատվություններ
զ. Միջնակարգից ավելի բարձր ուսում

2. Ուսումը չափահասների համար 63

ա. Անգլերենը որպէս երկրորդ լեզու (ESL)
բ. Չափահասների հիմնական ուսումը
գ. Պրոֆեսիոնալ և տեխնիկական դպրոցներ
դ. Կոլեջներ և համալսարաններ
ե. Զինվորական ծառայություններ

Բ. Ամփոփում

Գլուխ 8 ՄԻԱՑՅԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԻ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ և ԿՐՈՆԱԿԱՆ ՍԻՍՏԵՄՆԵՐԸ 70

Ա. Ներածություն

1. Հասարակական ծառայություններ 71

ա. Եկամուտի պահպանման ծրագրեր
բ. Այլ ծրագրեր

2. Ամերիկյան առողջական խնամքի սիստեմը 74

ա. Հանրության առողջությունը
բ. Մասնավոր բժիշկներ
գ. Կլինիկաներ
դ. Հիվանդանոցներ
ե. Բժշկական շտապ օգնության ծառայություններ
զ. Ատամնաբույժներ
է. Բժշկական և ատամնաբուժական ծառայությունների համար վճարելը

3. Միացյալ Նահանգների կառավարությունը և Օրենքը 79

ա. ԱՄՆ-ի քաղաքական կառուցվածքը
բ. Քաղաքական պարտիաներ և ընտրություններ
գ. Ազատություն օրենքի ներքո
դ. Օրենքը Միացյալ Նահանգներում
ե. Լեգալ օգնություն
զ. Օրենքի գործադրումը և հասարակության ապահովությունը

4. Կրոնը Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներում 83

ա. Կրոնը Ամերիկացիների կյանքում
բ. Եկեղեցու դերը երաշխավորության մեջ

Բ. Ամփոփում

Գլուխ VI ԱՄԵՆՕՐՅԱ ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ 87

Ա. Ցուցմունքների և օգնության հայց 87
Բ. Ձեզ մոտ ունենալու փաստաթղթեր 87
Գ. Ատոմեքենա 87
Դ. Հեռախոսային համարների տեղեկատու 87
Ե. Ալկոհոլ 88
Զ. Ինքնուրույն՝ մենակ լինելու իրավունք 88
Է. Ծշդապահություն 88
Ը. Ծխելը 89
Թ. Անձնական հիգիենիա 89
Ժ. Թեյանվեր տալը 89
Ի. Թվերի գրելը 89
Լ. Դրամի էությունը 90
Խ. Ծանրություններ և Չափումներ 90

Գլուխ VII ԱՄԵՐԻԿՅԱՆ ՏՈՆԱԿԱՆ և ՀԱՏՈՒԿ ՕՐԵՐ 92

Գլուխ VIII ՄԻԱՑՅԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԻ ԿԱՄԱՎՈՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ 95

ՆԵՐԱԾԱԿԱՆ

Վերաբնակվելու վերաբերյալ այս ձեռնարկը գրված է ձեզ օգնելու՝ Միացյալ Նահանգների կյանքին ընտելանալու համար:

Գիրքը նկարագրում է վերաբնակման առաջին փուլը եվ այն պրոցեսները, որոնց ենթարկվելու եք Միացյալ Նահանգներում որպես նորեկի: Այս տեղեկության նպատակն է նախապատրաստել ձեզ ամերիկյան համայնքում ապրելու սկզբնական շրջանին և ձեզ ծանոթացնել Միացյալ Նահանգների կյանքի այն կարևոր կողմերի հետ, որոնք են՝ աշխատանք, կրթություն, կառավարություն, օրենք և գնորդի իրավունք:

Այս գրքի տարբերակները կարելի է գտնել բազմաթիվ այլ լեզուներով: Այդ «Ուրիշ Լեզու» տարբերակները այս գրքի տառացի թարգմանությունը չեն, սակայն բոլորն էլ նույն նյութի մասին են խոսում:

Չնայած որ այս գրքի պարունակությունը համեմատաբար մանրամասն է և անչափ օգտակար կարող է լինել ձեզ ինչպես Միացյալ Նահանգներ գալուց առաջ, այնպես էլ գալուց հետո, այդուհանդերձ չի փորձում նոր կյանքին համակերպվելու ճանապարհին ձեր առաջ կանգնած բոլոր խնդիրներին սպառիչ պատասխան տալ:

Ոչ մի տեղեկագիրք չի կարող տալ ձեզ այն բոլորը, ինչի կարիք կունենաք, քանի որ վերաբնակումը շատ բարդ պրոցես է: Նորությունններ ընդունելու և այն փորձարկելու ազատամտությունն ու կամեցողությունը ձեր ամենաարժեքավոր գրավականները կլինեն Միացյալ Նահանգների կյանքին հաջողությամբ համակերպվելու համար:

Հաջողություն ենք ցանկանում ձեզ:

ԳԼՈՒԽ I

ՎԵՐԱԲՆԱԿԵՑՄԱՆ ՊՐՈՑԵՍԸ

Ա. ՆԱԽԱԲԱՆ

Միացյալ Նահանգները հասկանալիորեն հաճախ անվանում են գաղթականների երկիր: Ներկա ամերիկացիների մեծամասնությունը գաղթական ընտանիքների ժառանգներն են, որոնք ազատ և լավ ապրելու նպատակով լքեցին իրենց հայրենի տունը և զոհաբերությունների և քրտնաջան աշխատանքի շնորհիվ կարողացան այս օտար հողում նոր կյանք ստեղծել: Միացյալ Նահանգները բազմազգ երկիր է, որը գնահատում է մշակույթի բազմազանությունը և ողջունում է բոլոր այն նորեկներին, որոնք ցուցաբերում են աշխատելու պատրաստակամություն և ցանկանում են հասարակության մաս դառնալ:

Երբ գաղթականները գալիս են օտար երկիր, նոր հասարակության մեջ հաջողությամբ մերվելու պատասխանատվությունը վերջիվերջո մնում է իրենց ուսերի վրա: Վերաբնակման սկզբում սակայն, որոշ օգնության կարիք զգացվելու է: Իսկ ո՞վքեր են լինելու այդ առաջին օգնականները: Միացյալ Նահանգներում դրանք կամավոր կազմակերպություններն են, որոնք գործում են Միացյալ Նահանգների կառավարության հետ համատեղ: Այս կամավոր գործակալությունները գործում են Գաղթականների Ծրագրերի Բյուրոյի և Արտաքին Գործոց Նախարարության կից Միացյալ Համաձայնագրի կանոններով:

Գաղթականների վերաբնակեցման հարցում ֆեդերալ կառավարության մասնակցությունը բոլորովին նոր երևույթ է: Երբ Միացյալ Նահանգները առաջին անգամ սկսեց գաղթականներ ընդունել, նրանց վերաբնակեցման պատասխանատվությունը բացարձակապես ընկնում էր կամավոր գործակալությունների վրա: Կառավարությունը երբեք չէր խառնվում այդ գործին: Կարևոր է իմանալ, որ տարիների ընթացքում յուրաքանչյուր կամավոր գործակալություն իր ունեցած փորձից ելնելով մշակեց վերաբնակեցման իր ուրույն կանոնները: Այդ է պատճառը, որ օրենքների և կանոնների շատ մեծ բազմազանության կարելի է հանդիպել ոչ միայն միևնույն համայնքում գործող տարբեր կամավոր գործակալությունների կանոնների միջև, այլև նույնիսկ միևնույն ազգային գործակալության տեղական տարբեր բաժանմունքներում: Դրանով հանդերձ, յուրաքանչյուր կամավոր գործակալություն գաղթականների վերաբնակեցման նախնական շրջանում աշխատում է հոգալ նրանց անմիջական կարիքները և օգնում նրանց հասկանալու Միացյալ Նահանգների կյանքի էությունը:

BEST COPY AVAILABLE

1. ԳԱԼՈՒՑ ԱՌԱՋ

ա. Ընդունելություններ. Ո՞վ է համարվում գաղթական

Միացյալ Նահանգների կառավարությունն է որոշում (Միացյալ Նահանգների օրենքների և ընտրության բնորոշ հատկանիշների համաձայն) ո՞վ իրավունք ունի ընդունվելու կամ թույլատրվելու որպես գաղթական:

Այն անհատները, որոնք ցանկանում են որպես գաղթական գալ Միացյալ Նահանգներ, պետք է իրենց դիմումները ներկայացնեն Ներգաղթի եւ Հպատակագրման Ծառայության (ՆՀԾ) և անձամբ հարցաքննման են- թարկվեն ՆՀԾ-ի պաշտոնյայի կողմից: 1980 Թվականի Գաղթականների վերաբերյալ Ակտի Համար 101 հոդվածի համաձայն, գաղթական է համար- վում.-

> «Յուրաքանչյուր ոք, որը գտնվում է իր ազգությանը չպատկանող երկրում, կամ եթե անձը ազգություն չունի՝ յուրաքանչյուր ոք, որը գտնվում է այն երկրից դուրս, որտեղ սովորաբար ապրում էր, որտեղ ի վիճակի չէ վերադառնալ կամ չի ուզում վերադառնալ և անկարող է կամ չի ուզում տվյալ երկրի հովանավորությանը դիմել, որովհետև վախենում է հետապնդվել այդ երկրի կողմից ազգային, կրոնական, ցեղային, կամ որևէ ազգային խմբին մասնակցելու պատճառով, քաղաքականապես տարակարծիք լինելու հողի վրա» :

Բացի որոշելուց, թե ում է թույլատրվելու որպես գաղթականի ներգաղթել, ԱՄՆ-ի կառավարությունը յուրաքանչյուր տարի քանակական և որակական սահմանափակումներ է դնում: Կառավարությունն է որոշում, թե ո՞ր երկրներից ո՞րքան գաղթականների իրավունք է տրվելու ներգաղթել ԱՄՆ: Գաղթականների ընդհանուր քանակը, որոնց թույլատրվում է յուրաքանչյուր ֆինանսական տարի ներգաղթել Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներ, ամեն տարի փոխվում է: Սահմանափակում գոյություն ունի նաև աշխարհի տարբեր մասերից ներգաղթող մարդկանց քանակի վրա: ԱՄՆ ընդունվող գաղթականները աշխարհի հետևյալ 5 վայրերից են .- Աֆրիկա, Միջին Արևելք, Արևելյան Եվրոպա-Սովետական Միություն, Լատինական Ամերիկա և Հարավ-Արևելյան Ասիա: Հետևաբար, դուք կլինեք յուրաքանչյուր տարի հետեւյալ տարբեր երկրներից ԱՄՆ ներգաղթելու համար ընդունված բազմաթիվ մարդկանցից մեկը .- Աֆղանստան, Եթովպիա, Լեհաստան, Սովետական Միություն, Կուբա, Վիետնամ եւ շատ ուրիշներ:

Երբ մարդիկ ընդունված են որպես գաղթական գալ ԱՄՆ, նրանց բնակեցման գործը՝ այսինքն օժանդակություն հայթայթելը և սկզբնական շրջանում Ամերիկայի

կյանքին համակերպվելու շնորհակալ գործը կատարում են կամավոր գործակալություններ: Այս գործակալությունները լավ են գիտակցում, որ ներգաղթողները այնպիսի մարդիկ են, որոնք Միացյալ Նահանգներն են ընտրել որպես այն երկիրը, որտեղ ազատության մեջ սկսելու են իրենց նոր կյանքը: Եվ այդ կամավոր գործակալությունները պատասխանատվությունը իրենց վրա են վերցնում օգնելու այդ մարդկանց՝ վերսկսելու իրենց նոր կյանքը:

բ. Պատասխանատվության դրույթ

Դեռևս արտասահմանում գտնված ժամանակ, բոլոր նրանք, որոնք ներգաղթելու են ԱՄՆ որևիցե կամավոր գործակալության հովանավորությամբ, պարտավոր են ստորագրել «Պատասխանատվության Դրույթ» կոչվող փաստաթուղթը, սովորաբար իրենց հարազատ լեզվով շարադրված: Սա պարտադիր պրոցեդուրա է ԱՄՆ ընդունվելու համար:

ԿԱՄԱՎՈՐ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ԴՐՈՒՅԹ (Նմուշ)

Անուն---

Գործ համար---------------

Շուտով հասնելու եք ԱՄՆ որպես գաղթական: Ձեզ հովանավորելու և օժանդակելու է գոյություն ունեցող կամավոր գործակալություններից մեկը:

Հովանավորող գործակալությունը կիհանձնի ձեզ տեղական կազմակերպչին կամ անձամբ կիհայթայթի ձեզ սկզբնական վերաբնակեցման ծառայություններ:

Այս խնամակալության նպատակն է ամենաարագ ձևով բերել ձեզ տնտեսական ինքնաբավականացման աստիճանին, սովորաբար աշխա- տանքի միջոցով: Նպատակն է օգնել ձեզ, օգնել ինքներդ ձեզ:

Երաշխավորության պայմանների մասին ձեր գիտակցությունը և համաձայնությունը հաստատելու համար, խնդրում եմ ստորագրեցեք հետևյալ «Պատասխանատվության Դրույթը»:

1. Համաձայն եմ բնակություն հաստատել ԱՄՆ-ի որևէ տեղում, եթե ինձ օգնել կամեցող կամ հնարավորություն ունեցող ազգականներ կամ ընկերներ չունեմ:

2. Եթե համաձայնվել եմ վերաբնակվել մի քաղաքում, հասնելուց հետո իրավունք չունեմ օգնություն պահանջել երաշխավորող գործա- կալությունից ուրիշ քաղաք տեղափոխվելու համար:

3. Ես կընդունեմ ինձ ու ընտանիքիս համար հայթայթված բնակարա- նային կարգադրություններ:

4. Եթե աշխատելու տարիքում եմ և աշխատունակ, կհամաձայնվեմ որևէ աշխատանքի՝ անկախ նրանից իմ մասնագիտությունն է թե ոչ: Հասկանում եմ, որ որոշ ժամանակ անցնելուց հետո եթե դժգոհ եմ, կարող եմ աշխատանքս փոխել, սակայն կամավոր գործակալությունը կամ խնամակալը պարտավոր չէ ինձ համար ուրիշ աշխատանք գտնել:

5. Հասկանում եմ, որ սեփական նախաձեռնությամբ միայն կարող եմ կրթություն ստանալ և անձամբ ապահովել ուսման վճարը: Սովորաբար ձրի անգլերեն լեզվի դասեր գոյություն ունեն երեկոյան ժամերին:

Վկա----------------------------- Ստորագրություն-----------------------------

Տարեթիվ----------------------- Տարեթիվ----------------------------------

Գաղթականը պարտավոր է ստորագրել այս փաստաթուղթը, որպեսզի տեղյակ լինի թե ինչ է սպասում իրեն երբ տեղ հասնի:

գ. Ծանապարհածախս

Ձեր ծանապարհածախսը ձեզ փոխ կտրվի Էմիգրացյիայի Միջկառավա- րական Կոմիտեյի (ԷՄԿ) կողմից, ԱՄՆ-ի հայթայթած ֆոնդից: Ծանապարհածախսը արտասահմանի միևնույն տեղից ԱՄՆ-ի որևէ կետ նույնն է, անկախ նրանից, թե Ամերիկայի ո՞ր քաղաքն եք ժամանում և ամեն դեպքում ավելի ցածր է քան սովորական առևտրական գինը:

Ամերիկա մեկնելուց առաջ, դուք պետք է ստորագրեք մի պարտավորագիր, ծանապարհածախսը ետ վծարելու համար: Դուք պարտավոր եք ետ վծարել այդ պարտքը: Այդ պարտքի գանձումը կկատարվի ձեզ հովանավորող կամավոր գործակալության կողմից: Կարող եք վծարել ամսական չնչին մուծումներ կատարելով, սկզբում նույնիսկ փոքրագույն գումարներով, կամ ցանկության դեպքում կարող եք վծարել միանվագ: Այդ պարտքը տոկոսով չէ, սակայն կմնա չմարված, մինչև ամբողջապես ետ վծարելը: Ետ վծարված փողը վերադառնում է Էմիգրացիայի Միջկառավարական Կոմիտեյին, նորից Ամերիկա վերաբնակվել կամեցող գաղթականների կարիքները հոգալու համար: Ձեր պարտքի ետ վծարելը հնարավոր է դարձնում ուրիշ գաղթականներին ստանալ նույն օգնությունը, ինչին դուք արժանացաք:

դ. Ավելորդ բագաժ և ՄՆ-ի մաքսատունը

Ձեզ, ինչպես նաև որևէ այլ ԿԿԿ կարգի միջազգային ծանապարհորդի թույլատրվում է 22 կիլոգրամից ոչ ավելի բագաժ ունենալ անձագլուխ: Ավելորդ բագաժի տեղափոխության վարձը ձեր պարտականությունն է: Ոչ ԷՄԿ-ն և ոչ էլ կամավոր գործակալությունը հնարավորությունը ունեն հայթայթելու այդ ավելորդ բագաժի ծախսը: Ավելորդ բագաժ և ընտանի կենդանիներ տեղափոխելու հարցերի շուրջ տեղեկություն ստանալու համար պետք է դիմեք կամավոր գործակալություններին, նախքան Միացյալ Նահանգներ մեկնելը:

ԱՄՆ-ի մաքսատան օրենքները արգելում են որոշ առարկաների ներմուծումը օտար երկրներից, ինչպիսիք են նարկոտիկ միջոցներ (Թմրադեղեր), պտուղ, բույս, բանջարեղեն, Թարմ միս: Դեղատոմսով դեղեր Թույլատրվում են: Շատ կարևոր է մեկնելուց առաջ կամավոր գործակալությունների հետ պարզել մաքսատան հետ կապված բոլոր տեսակի հարցերը:

2. ՎԵՐԱԲՆԱԿԵՑՈՒՄ

ա. Ի՞նչ է ակնկալվում ձեզանից

Ձեր վերաբնակեցման գործի հաջողությունը գլխավորապես կախված է ավելի շատ ձեր բռնած դիրքից, քան ձեր ստացած օգնության որակից: Դուք պետք է գիտակցեք, որ ամերիկացիները սովորաբար գնահատում են «ինքն իր վրա հույս դնել» հասկացողությունը: Չնայած, որ կամավոր կամ տեղական վերաբնակեցման գործակալությունների աշխատողները կփորձեն ճիշդ ուղղության վրա դնել և օգնել ձեզ հասկանալու ձեր հարազատ երկրի և Ամերիկայի կյանքի միջև գոյություն ունեցող տարբերությունները, այնուամենայնիվ կենթադրեն, որ դուք նախաձեռնությունը կվերցնեք ձեր ձեռքը, ԱՄՆ-ում ձեր կյանքը կազմակերպելու համար:

Եթէ աշխատունակ եք, բոլորը հույս կունենան, որ դուք աշխատանք կգտնեք և կսկսեք փող վաստակել ձեր ապրուստը հնարավորին չափ շուտ ապահովելու համար, նույնիսկ եթե այդ գործը ձեր նախկին փորձառության հետ ոչ մի կապ չունի և բարձր չի վարձատրված: Եթե անգլերեն լեզու սովորելու կարիք կունենաք, ստիպված կլինեք ձեր աշխատանքին զուգընթաց սովորել: Լավագույնը կլինի այն, որ սկսեք անգլերեն սովորել Ամերիկա վերաբնակվելու որոշումն անելուց անմիջապես հետո և անշուշտ այն միջանկյալ երկրում, որտեղ կմնաք որոշ ժամանակ, մինչև Միացյալ Նահանգներ ժամանելը:

Ձեզանից սպասվում է, որ ընդունակ լինեք ապրել ինքնուրույն, առանց մշտական օգնության կարիք զգալու սովորել հույս դնել միայն ձեր վրա և ապրելու միջոցներ հայթայթել ձեր ընտանիքի համար: Հաջողությունը լայն չափով կախված է նրանից, թե ինչքան լավ դուք կընտելանաք ամերիկյան ապրելակերպի, վարքի, օրենքների և կանոնների հետ: *Ձեր սեփական արժեքներից ձեռք քաշելու կարիք չունեք*, բայց պետք է նաև հասկանաք ամերիկյան արժեքները, որպեսզի համակերպվեք ԱՄՆ-ի կյանքին: Չնայած, որ խնամակալների և վերաբնակեցման աշխատողների մեծ մասը հասկանում են, որ գաղթական լինելը դժվար գործ է և համակերպվելը ժամանակ պահանջող, գաղթականներից այնուամենայնիվ կսպասեն ինքնուրույն ապրուստի միջոց հայթայթելու շուտափույթ ձեռք բերում:

բ. Վերաբնակեցման նպաստ

Յուրաքանչյուր կամավոր գործակալություն ԱՄՆ ներգաղթողների գործերն ընթացքի մեջ է դնում գաղթականների ժամանումից առաջ և որոշակի նախնական աշխատանքներ է տանում նրանց ընդունելության և այլ տեսակի ծառայությունների հետ կապված: Այսօրվա տվյալներով, կամավոր գործակալությունները ներգաղթող յուրաքանչյուր գաղթականի հետ կապված գործերը ժամանումից առաջ ընթացքի մեջ դնելու և ժամանումից հետո նախնական

անմիջական ծախսերը հոգալու համար ֆեդերալ կառավարությունից միանվագ մի փոքր գումար է ստանում: Յուրաքանչյուր ազգային կամավոր գործակալության հայեցողությանն է մնում, համաձայն պայմանավորվածության, որոշելու թե ի՞նչպես պետք է նպաստը օգտագործվի:

Քանի որ վերաբնակեցման պրոցեսը կարող է և՛ երկար և՛ թանկ նստել, իսկ կառավարության կողմից հատկացված նպաստը չբավականացնի ծածկել բոլոր ծախսերն ու կարիքները, կամավոր գործակալությունները հաճախ ստիպված են լինում լրացուցիչ օժանդակության համար դիմել ուրիշ կամավորների օգնությանը:

գ. Հովանավորողներ: Ո՞վ է հովանավորողը:

Այս կամավորներից ոմանք անհատներ են կամ խմբեր, ինչպիսիք են միաբանություններ, սինագոգներ կամ էթնիկ ակումբներ: Այս անհատներին կամ անհատների խմբերին հաճախ անվանում են «հովանավորողներ»: Այս մարդիկ իրենց օգնությունն են առաջարկում կամովին: Նրանք հասկանում են գաղթականների առաջ ծառացած դժվարությունները, անսովոր համայնքի կյանքին համակերպվելու ընթացքում: Շատ հաճախ նրանք միջին եկամուտի տեր ամերիկացիներ են, որոնք լավ գիտեն աշխատանք ճարելը և այն պահելու միջոցները, հաշիվներ կատարելը, հարկ վճարելու հարցերը, ինչպես նաև երեխան դպրոց ուղարկելու դժվարությունները: Կամավորները չեն վարձատրվում ձեզ օգնելու համար և պարտավոր էլ չեն: Նրանք միայն ուզում են օգտակար լինել:

Եթե գաղթականները գալիս են միանալու որևէ ազգականի կամ ընկերոջը, ապա կամավոր գործակալությունը կարող է դիմել նրանց, օժանդակելու և հովանավորելու իրենց բարեկամին, այնքանով, որքանով օժանդակում են բոլորովին անծանոթ «հովանավորները»: Շատ դեպքերում գաղթականները օժանդակություն կստանան առաջին հերթին անձամբ կամավոր գործակալության անձնակազմից: Այլ դեպքերում՝ վերը նշված այդ երկու աղբյուրների զուգակցումից:

Հետևաբար, ձեր վերաբնակեցման համար, ձեր կամավոր գործակալության ձեռք առած կարգադրությունների համաձայն ձեր «հոգաբարձուն», այսինքն նա, ով պատասխանատու է լինելու ձեր անմիջական կարիքների հոգալուն, կարող է լինել կամավոր մի անձ կամ կամավոր մի խումբ, ձեր ընկերը կամ ազգականը կամ էլ կամավոր գործակալության ներկայացուցիչը: Բայց և այնպես, ձեր կամավոր գործակալության գերագույն պատասխանատվությունն է, որ ձեր անմիջական կարիքները բավարարված լինեն: Ձեր առաջնահերթ հովանավորողը, ձեր կամավոր գործակալությունն է:

դ. Ժամանելուց

Միացյալ Նահանգներ ժամանելուց, ձեզ կդիմավորեն օդանավակայանում, որտեղ կենթարկվեք ՄՆ-ի մաքսատան ստուգմանը, կստուգեն ձեր փաստաթղթերը և կընդունվեք Ներգաղթի և Հպատակագրման Ծառայության (ՆՀԾ) կողմից: Եվ եթե դեռ պետք է շարունակեք ճանապարհը դեպի վերջնական վայրը, ձեզ կօգնեն մինչև այդ թռիչքը: Ձեր վերջնական ժամանման վայրում ձեզ կդիմավորի ձեր ազգականը, ընկերը, հովանավորողը կամ վերաբնակեցման գործակալության աշխատողը և ձեզ կտանեն ձեր բնակատեղը:

Ձեզ կարող է տեղավորեն մեկ սենյակում, կամ ձեզ համար պատրաստված բնակարանում, կամ ստիպված կլինեք մնալ ժամանակավորապես մի ոչ թանկ հյուրանոցում, և կամ կտեղավորեն ձեզ մի ուրիշ գաղթականի ընտանիքում, ազգականների, ընկերոջ մոտ, կամ վերջապես համայնքի մի որևէ անձնավորության մոտ: Եթե ժամանակավոր ապրելու համար տեղավորված եք մի ուրիշ ընտանիքի հետ, ձեր այնտեղ մնալու տևողությունը կախում կունենա ձեր արագ աշխատանք գտնելու ունակությունից:

Որպես վերաբնակեցման պրոցեսի մաս, ազգականները, ընկերները, կամավորները, վերաբնակեցման աշխատողները ձեզ կօգնեն ձեր տեղը գտնել նոր համայնքում: Նրանք նաև կօգնեն.-

1. Գտնել մշտական բնակարան:

2. Կօգնեն ձեզ ձեռք բերել Սոցիալ Ապահովության Կարտ (ՍԱԿ): Երբ կսկսեք աշխատանք որոնել, աշխատանքի համար դիմում լրացնելու ժամանակ ձեզ անհրաժեշտ կլինի այդ կարտը ունենալ, որպես կարևոր անձնական փաստաթուղթ:

3. Սովորել առևտուր անել այնպես, որ կարողանաք դրամ խնայել:

4. Սովորել օգտվել տեղական և հասարակական տրանսպորտից (ավտոբուս, տրամվայ), ընտելանալ ճանապարհներին տնից գնալու և տուն վերադառնալու, ինչպես նաև ուրիշ հատուկ վայրեր:

5. Հասկանալ ամերիկյան սովորույթներն ու օրենքը:

6. Օգնել ձեզ, ձեր երեխաներին դպրոց ընդունելու համար:

7. Խորհուրդներով և օժանդակելով, ձեզ աշխատանք գտնելու համար:

8. Ծանոթանալ համայնքի ձեր շրջապատում գտնվող այլ ծառայությունների հետ տարբեր նպատակների համար.-

ա. Բարեխոսել ձեզ համար, կամ եթե հարկավոր է տանել ձեզ առողջապահական կլինիկա բժշկական քննության համար: Հավանաբար, դուք հարկադրված կլինեք բժշկական քննության ենթարկվել ԱՄՆ ժամանելուց անմիջապես հետո: Առողջապահական վկայականներ են երբեմն պահանջվում ամերիկյան աշխատատերերի կողմից, հասա- րակական դպրոցներում և սոցիալ գործակալությունների կողմից:

բ. Գտնել հասարակական կամ մասնավոր անգլերեն լեզու սովորելու ծրագրեր կամ կամավոր անգլերեն դասավանդել ձեզ:

Նրանք կարող են նաև, եթե անհրաժեշտ է, ձեզ հետ միասին շրջել ձեր տան մեջ ցույց տալու համար գոյություն ունեցող առանձնահատկությունները կամ մատնացույց անելու, թե ինչ նյութեր կամ սարքեր վտանգավոր են և այցելել ձեզ միայն ձեր հարցերին պատասխանելու համար, կամ պարզապես օգնել ձեզ զգալ նոր համայնքի հարազատ մաս:

Հնարավորին չափ, օգնության համար առաջինը պետք է դիմեք՝ (1) ձեր ազգականին, ընկերոջը կամ կամավոր հովանավորողին (եթե անշուշտ եղել է մեկը, որ օգնել է ձեզ), ապա (2) կամավոր գործակալության տեղական կամ շրջանային գրասենյակ և վերջապես (3) եթե ոչ մի օգնություն չեք կարո- ղացել ստանալ ոչ մի տեղից, պարզապես անձամբ ՝ազգային գրա- սենյակից:

Շատ համայնքներում դուք օգնություն կարող եք ստանալ տեղական Սոցիալ Ծառայության գործակալություններից, որոնք պաշտոնապես կապված չեն համազգային գաղթականների վերաբնակեցման գործակալու- թյունների հետ: Տեղական բնակիչներին ծառայություն մատուցելուց բացի, այդ գործակալությունները կարող են օգտակար լինել նաև գաղթականներին:

Անկախ նրանից, թե ինչ է արվում ձեզ համար, կարևոր է ընդգծել, որ վերջիվերջո դուք եք պատասխանատու ձեր հաջող վերաբնակեցման համար: Ձեզանից սպասվում է, որ ԱՄՆ-ում ձեր կյանքը վերակառուցելու համար նախաձեռնությունը դուք վերցնեք ձեր վրա: Ձեր հաջողությունը կլինի ձեր սեփական նվաճումը:

3. ԼԵԳԱԼ ԻՐԱՎԻՃԱԿ

ա. Գաղթականի իրավիճակ

Ձև I-94: Երբ մտնում եք ՄՆ, դուք ունենում եք գաղթականի իրավիճակ (ստատուս): Երբ առաջին անգամ ոտք եք դնում Միացյալ Նահանգներ, Ներգաղթի և Հպատակագրման Ծառայությունը կհաստատի ձեր Ձեւ I-94ը, որը իրավունք է

վերապահում ձեզ բնակվել և աշխատել ԱՄՆ-ում: Այս կարտը ամենակարևոր փաստաթուղթը կլինի ձեզ համար մինչև մշտական բնակման (կանաչ կարտ) ստանալը: Ապահով պահեցեք այն և աշխատեցեք չկորցնել: Այս փաստաթղթի կրկնօրինակը պետք է ունենաք ձեր ռեկորդների մեջ: Կորցնելու դեպքում, կրկնօրինակը հարկավոր բոլոր տեղեկությունները կունենա փոխարենը ստանալու համար: Այդ կարտը ձեր «Օտարի Գրանցման Համարը» (Ջիկբլ Սբակվմսջմկըլ Լւ՝գբս) ունի, Ջ տառով սկսվող ութանիշ մի թիվ: Օտարի գրանցման Համարը ընդհանրապես հայտնի է որպես «Ջ համար»: Ներգաղթի և Հպատակագրման Ծառայությունը ձեր փաստաթղթերը պահում է այդ համարի տակ:

Մի քանի բաներ, որոնք պարտավոր եք իմանալ «գաղթականի իրավիճակի» մասին

1. Գաղթականներն այս երկրի օրինավոր բնակիչներից են և կարող են «գաղթականի Իրավիճակ»ի տակ ապրել այնքան, ինչքան կամենում են: Սակայն նրանք իրավունք են ստանում իրենց իրավիճակը վերածել «Մշտական Օտար Բնակչի» վիճակի, ԱՄՆ-ում մեկ տարի ապրելուց հետո, պայմանով, որ չեն խախտել ՄՆ-ի օրենքները:

2. Եթե անհրաժեշտ է, գաղթականները կարող են ճանապարհորդել ԱՄՆ-ից դուրս, բայց սկզբում պետք է Ներգաղթի և Հպատակագրման Ծառայությունից (ՆՀԾ) ձեռք բերեն «Գաղթականի Ծանապարհորդային Փաստաթուղթ» ը: ՆՀԾ-ն վարձ է պահանջում այդ դիմումին ընթացք տալու և որոշում ընդունելու համար: Այս փաստաթուղթը իրավունք կտա ձեզ գաղթականի իրավիճակի տակ վերընդունվել ԱՄՆ: Սակայն խնդրում ենք ձեզ խորհրդակցել ձեր կամավոր գործակալության հետ ձեր ճանապարհորդությունը ծրագրելուց առաջ: Գոյություն ունեն մի քանի կանոններ, որոնց մասին դուք տեղյակ պետք է լինեք: Օրինակի համար, եթե ուզում եք ճանապարհորդել դեպի ձեր ծննդավայրը, այդպիսի այցը կհակասի ձեր գաղթականի իրավիճակի դիմումին: Դա ԱՄՆ-ի ներգաղթի իշխանությունների կողմից կդիտվի որպես ձեր ԱՄՆ-ի գաղթականի իրավիճակից կամավոր հրաժարում և կարող է թույլ չտրվի ձեզ նորից մտնել ՄՆ.

Բացի այդ, ձեր ծննդավայրը կարող է թույլ չտա ձեզ վերադառնալ ՄՆ: Մուտքի վիզա պետք է ձեռք բերեք այն երկրից, որտեղ ուզում եք այցի գնալ և այդ երկիրը կարող է հրաժարվել ձեզ վիզա տալուց: Ձեր կամավոր գործակալությունը կարող է օգտակար լինել ձեզ օտար երկիր մեկնելու համար անհրաժեշտ ձևակերպումները լրացնելու գործում գաղթականի ճանապարհորդային փաստաթղթի համար ՆՀԾ դիմելիս:

3. Գաղթականները իրավունք ունեն արտասահմանում գտնվող իրենց ամուսինների կամ անչափահաս չամուսնացած երեխաների անունից դիմում ներկայացնել իշխանություններին, ԱՄՆ-ում իրեն «միանալու» թույլտվություն ստանալու համար: Այս պրոցեդուրան հայտնի է «վիզա-93» անվան տակ:

Գաղթականների համար անմիջական մտահոգության առարկա լինելու պատճառով, այս պրոցեդուրան մանրամասնորեն նկարագրվում է հաջորդ պարբերության մեջ:

բ. Վիզա-93

Միանալ ցանկացող ամուսիններ և անչափահաս չամուսնացած զավակներ: 1980 թվի Գաղթականական Ակտի պարագրաֆ 207 (d)(2)

Միացյալ Նահանգների կառավարությունը հասկանում է, որ բազմաթիվ գաղթականներ իրենց ծննդավայրերից փախչելով հաճախ այնտեղ են թողնում կամ ինչ որ ձևով բաժանվում են իրենց ամուսիններից և զավակներից: Գոյություն ունեցող պրոցեդուրաների համաձայն հենց որ գաղթականները հասնում են ԱՄՆ, կարող են դիմել իրենց ընտանիքի այդ անդամներին Ամերիկա բերելու համար:

Այն գաղթականները, որոնք ամուսին կամ անչափահաս չամուսնացած երեխաներ ունեն արտասահմանում, անկախ իրենց ազգությունից կամ ներկա ապրած երկրից պետք է իրենց կամավոր գործակալությանը հայտնեն և օգնություն խնդրեն նրանց օգտին «վիզա-93» ձևը լրացնելու համար:

«Վիզա-93»ը ընդունելություն է շնորհում միայն գաղթականի ամուսնուն կամ անչափահաս չամուսնացած զավակներին: Դա չի երաշխավորում, որ ամուսինը կամ երեխաները իրենց ներկա երկրի տեղական կառավարության ներկայացուցիչների կողմից կթույլատրվեն թողնել երկիրը:

Գաղթականները կարող են դիմել «վիզա-93»-ի համար միայն ԱՄՆ ժամանելուց հետո և միայն եթե ամուսնությունը տեղի է ունեցել նախքան իրենց որպես գաղթական Միացյալ Նահանգներ ընդունվելը: Այն գաղթականները, որոնք դիմում են «վիզա 93»-ի համար, պետք է իրենց կամավոր գործակալություններին տեղյակ պահեն իրենց հասցեի փոփոխության մասին մինչև ամբողջ ընտանիքի վերամիանալը:

Վերամիանալու նպատակով եկող ամուսինները և անչափահաս չամուսնացած երեխաները «Վիզա 93»-ի պրոցեդուրայի համաձայն ԱՄՆ-ն ն ընդունվում որպես գաղթականներ:

գ. Մշտական Բնակչի Իրավիճակը (Ստատուս)

Ձև I-551> Մուտքի օրից հաշված մեկ տարի ԱՄՆ-ում ապրելուց հետո գաղթականները իրավունք են ձեռք բերում մշտական բնակչի իրավիճակի համար դիմելու: Ոչ մի վարձ չի պահանջվում վճարել ՆՀԾ-ին, գաղթականի իրավիճակը մշտական բնակչի իրավիճակի փոխելու համար դիմումը ընթացքի մեջ դնելու համար: Նրանք պետք է դիմեն ՆՀԾ-ի այն գրասենյակը, որը իրավասու է իրենց ապրած շրջանի համար: Այս իրավիճակի փոփոխման հետ, գաղթականները ստանում

են ձև Կ-ռռօ-ը: Դա մի փայլուն կարտ է տիրոջ ֆոտոնկարով, որը հայտնի է «կանաչ կարտ» անվան տակ: Մշտական բնակիչի իրավիճակը ինքնաբերաբար չի տրվում: Գոյություն ունեցող կամավոր գործակալությունները օգտակար կարող են լինել ձեզ լրացնելու հարկավոր թղթերը և այն հանձնել ՆՀԾ-ին: Քանի որ կամավոր գործակալություններն ու ՆՀԾ-ն գտնվում են աշխատանքային փոխհարաբերությունների մեջ, և գիտեն ինչ է պահանջվում, այդպիսով կարող են կանխել անցանկալի բարդությունները:

Ահա մի քանի կետեր, որոնք պետք է իմանալ «մշտական բնակիչի իրավիճակի» մասին.

1. Մշտական օտար բնակիչները, ինչպես անունն է թելադրում, համարվում են ԱՄՆ-ի մշտական բնակիչներ: Նրանք կարող են իրենց ամբողջ կյանքը անցկացնել այդ իրավիճակի տակ առանց երբևէ հպատակագրման միջոցով ԱՄՆ-ի քաղաքացի դառնալու:

2. Մշտական բնակչի իրավիճակում գտնվող օտարերկրացիները կարող են ծառայել ՄՆ-ի զինված ուժերի շարքերում:

3. Մշտական բնակիչները կարող են ճանապարհորդել ԱՄՆ-ից դուրս, սակայն նախքան մեկնելը ՆՀԾ-ից պետք է ձեռք բերեն «նորից մտնելու թույլտվություն»: Այս փաստաթուղթը ուժի մեջ է 2 տարի: ՆՀԾ-ը վարձ է պահանջում այս դիմումը ընթացքի մեջ դնելու համար: Որևէ երկիր այցելելու համար անհրաժեշտ է այդ երկրի համար մուտքի վիզա ձեռք բերել: Կանադա և Մեքսիկա այցելելու համար «կանաչ կարտը» բավական է. (Ոչ մի «նորից մտնելու թույլտվություն» կամ վիզաներ պետք չեն:)

4. Մշտական բնակվելու իրավիճակ ունեցող անձիք կարող են խնդրագիր ներկայացնել ՆՀԾ-ին, իրենց ամուսիններին կամ չամուսնացած բոլոր տարիքի որդիներին և դստրերին ԱՄՆ մշտական գալու օգտին: Այդ խնդրագրի հաստատման դեպքում, ՄՆ-ի ներգաղթի օրենքի համաձայն, ՆՀԾ-ը նրանց կտա «երկրորդ կարգի նպաստ ստացող անձնավորության» իրավիճակ: Այս ձևի վիզաների քանակը սահմանափակ է և կարող է շատ ամիսներ կամ նույնիսկ տարիներ տևել, մինչև ամուսնու կամ չամուսնացած որդիներին կամ դստրերին թույլատրի մուտ գործել ԱՄՆ որպես գաղթականների:

դ. Քաղաքացիության Իրավիճակ (Ստատուս)

Ամերիկյան քաղաքացիությունը մենաշնորհ է, ոչ թե իրավունք կամ պարտականություն: Գաղթականները իրավունք են ստանում դիմել ՄՆ-ի քաղաքացիության համար Ամերիկա մուտք գործելուց 5 տարի հետո: Պայմաններից մի քանիսը հետևյալներն են.-

1. Մշտական բնակչի իրավիճակ (կանաչ կարտ) ունենալը:

2. ԱՄՆ-ում ապրած լինել ընդհանուր գումարով ոչ պակաս քան 30 ամիս, ոչ ավելի քան 6 ամիս միաժնվագ բացակայությամբ: (Եթե դուք ցանկանում եք ՄՆ-ը թողնել ավելի քան 6 ամիս ժամանակով, ապա դուք պետք է տեղեկանաք, թե դա ինչպես կարող է անդրադառնալ ձեր քաղաքացի դառնալու հեռանկարի վրա):

3. Երբեք դատված չլինել որևէ լուրջ հանցանքի համար:

4. Կոմունիստական կուսակցության կամավոր անդամագրված չլինել:

5. Հիմնական գիտելիքներ ունենալ ՄՆ-ի պատմության և կառավարության մասին:

6. Որոշ չափով տիրապետել անգլերեն լեզվին (այսինքն ի վիճակի լինել խոսել, գրել և կարդալ):

7. Ունենալ լավ բարոյական նկարագիր:

8. Առնվազն 6 ամիս ապրած լինել Նահանգում, որտեղ դիմում եք քաղաքացիության իրավիճակի համար:

Միացյալ Նահանգների քաղաքացիություն ստանալու համար դի- մումները պետք է ներկայացնել ՆՀԾ-ը: Երդման տակ տեղի ունեցած հարցազրույցի արդյունքից է կախված տվյալ անձնավորությանը ՄՆ-ի քաղաքացիություն շնորհվելու է թե ոչ: Վերոհիշյալ հարցի շուրջ լրացուցիչ տեղեկություն ձեռք բերելու համար կարող եք դիմել ՆՀԾ-ի գրասենյակ, կամ ձեր կամավոր գործակալությանը: ՆՀԾ-ը գանձում է որոշ գումար քաղաքացիության համար դիմումներին ընթացք տալու համար:

ՄՆ-ի քաղաքացիություն ունեցող անձնավորությունները օգտվում են որոշ մենաշնորհներից: Օրինակի համար, որպես նատուրալիզացված քաղաքացի իրավունք ունեք ստանալ ՄՆ-ի անձնագիր: Խնդրում եմ նշեք, որ վիզաներ են անհրաժեշտ շատ երկրներ մուտք գործելու համար: Որպես նատուրալիզացված քաղաքացի ձեզ թույլատրվում է մասնակցել ըն- տրություններին, և որպես ՄՆ-ի նատուրալիզացված քաղաքացի դուք կարող եք դիմել ՆՀԾ, ամուսինների, ծնողների, ամուսնացած կամ ամուրի զավակների, ազգականների համար: Այս դիմումների համար լրացուցիչ տեղեկություններ կարող եք ձեռք բերել ՆՀԾ-ի գրասենյակից կամ ձեր կամավոր գործակալությունից:

4. ՄԻ ՔԱՆԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՍԽԱԼ ՊԱՏԿԵՐԱՑՈՒՄՆԵՐ

Առաջին մի քանի ամիսները Միացյալ Նահանգներում շատ կարևոր են և հաճախ դժվար: Անկախ նրանից, թե ինչ լսած կլինեք ՄՆ-ի կյանքի մասին, կարող է հայտնաբերեք, որ իրականությունը տարբեր է: Գուցե պետք կլինի վերանայել ձեր ունեցած պատկերացումները: Փորձառությունը ցույց է տալիս, որ վերաբնակվելու և վերջնական տեղավորվելու պրոցեսին զգալի խոչընդոտ հանդիսացող պատճառներից մեկը եկողների անիրագործելի ակընկալումներն են:

Գաղթականները չպետք է ենթադրեն, որ հովանավորողները կամ կամավոր գործակալությունները ունեստեղեն, բնակարան և այլ տեսակի օգնություն են հայթայթելու անվերջ ժամանակով, որ իրենց առաջին աշխատանքը կլինի բարձր վարձատրումով, կամ առընչված կլինի իրենց նախորդ մասնագիտության հետ, որ կամավոր գործակալությունները կվճարեն իրենց կրթության համար, որ կարող են հրաժարվել մեկ աշխատանքից և շարունակել տնտեսական օժանդակություն ստանալ կամավոր գործակալությունից:

Ստորև թվարկվում են մի քանի կարևոր փաստեր, որոնք հաճախ սխալ են մեկնաբանվում որոշ գաղթականների կողմից, որը կարող է նույնիսկ իրենց հիասթափեցնել: Լավ է տեղյակ լինել այդ փաստերի մասին և հիշել, որ դժվարությունների մեծ մասը լուծվում է ժամանակով և համբերությամբ:

1. Որոշ գաղթականներ հաճախ կարծում են, թե վերաբնակեցման կամավոր գործակալություններն են իրենց ԱՄՆ բերել, և հետևաբար հոգ են տանելու մինչև վերջ: Սա անհասկացողություն է: ԱՄՆ-ում վերաբնակվելու համար գաղթականները դիմում են իրենց հոժար կամքով և պատասխանատու են իրենց արարքների համար: Կամավոր գործակալությունները օգնում են դիմումները ընթացքի մեջ դնելով, նրանցից կախված պրոցեդուրաներին օգնելով, ինչպես նաև գաղթականների ժամանումից հետո նրանց վերաբնակեցնելով: Այնուամենայնիվ, կամավոր գործակալությունները գաղթականներ չեն բերում ԱՄՆ, գաղթականները դիմում են գալու համար, անհրաժեշտության դեպքում նրանց պարտքով դրամ է տրվում Միացյալ Նահանգներ գալու համար, և թույլատրվում են ՄՆ կառավարության կողմից:

2. Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներ ժամանելուց քիչ ժամանակ անց, որոշ գաղթականներ նախազգում են, որ անընդունակ կլինեն հարմարվել ԱՄՆ-ի կյանքին, կամ հուսախաբ են լինում տեսնելով, որ իրենց նոր կյանքը բավականաչափ արագ չի դասավորվում: Դա ճիշտ ժամանակն է դիմելու կամավոր գործակալության խորհրդին ու օգնությանը: Սակայն պետք է նաև գիտակցել, որ վերադառնալ այնտեղ, որտեղից եկել եք կամ գնալ որևէ այլ երրորդ տեղ միշտ չէ, որ հնարավոր է: Դա կախում ունի գաղթականի տնտեսավիճակից և գնալիք երկրի գաղթականական օրենք- ներից: Կամավոր գործակալությունները անկարող են հարթել այդ

խնդիրները: Իր եկած երկիրը նորից վերադառնալու համար գաղթականի դիմումին ընթացք տալը Միացյալ Ազգերի Գաղթականների Բարձրագույն Կոմիսիայի (ՄԱԳԲԿ) գրասենյակի գործն է:

3. Կամավոր գործակալությունները ոչ մի պարտականություն չունեն գաղթականներին օգնելու, եթե նրանք իրենց սկզբնական բնակատեղից տեղափոխվում են այլ վայր: Դա այդպես է նույնիսկ, եթե նրանք վերադառնան իրենց սկզբնական բնակատեղին: Լավ կլիներ Ամերիկա ժամանելուց առաջ տեղեկացնել կամավոր գործակալությունը ՄՆ-ում ունեցած ձեր ազգականների և ծանոթների մասին: Կամավոր գործակալությունը կաշխատի ձեզ տեղավորել նրանց շրջապատում:

4. Կամավոր գործակալությունները միջոցներ չունեն ձեր կրթության համար վճարելու (Տես կրթություն չափահասների համար գլուխը):

5. Որոշ գաղթականներ կարծում են թե բժշկական խնամքը ձրի է ԱՄՆ-ում: Դա սխալ հասկացողություն է: Սովորաբար բժշկական ապահովագրություն կարող եք ձեռք բերել ձեր աշխատատիրոջ միջոցով, կամ ինքներդ կարող եք գնել ձեր սեփական բժշկական ապահովագրությունը: Բժշկական խնամքի ծախսերի և վճարման վերաբերյալ տեղեկություն կարելի է ստանալ ձեր կամավոր գործակալություններից, հովանավորողից, ընկերներից և ազգականներից, ինչպես նաև հասարակական առողջապահության պաշտոնյաներից (Տես, Ամերիկյան Առողջապահության Սիստեմը):

6. Որոշ գաղթականներ երբեմն կարծում են, թե կամավոր հովանավորողները աշխատավարձ են ստանում իրենց օգնելու համար: Դա ճիշտ չէ: Այն անհատները կամ խմբերը որոնք կամովին համաձայնվում են օգնել գաղթականներին, նրանց օգնելով վերաբնակվել ԱՄՆ-ում և այդ գործը անում են միմիայն բարեսրտությունից և բարիք անելու ցանկությունից դրդված:

7. Գաղթականները ՄՆ-ի օրենքներին ենթարկվելուց ազատված չեն: Դուք և միայն դուք եք պատասխանատու որևէ կամ բոլոր ձեր կողմից արված պարտքերի համար: Բացի դրանից, ոչ ոք բացի ձեզանից չի կարող պատասխանատու լինել ձեր կողմից կատարված հանցավոր գործու- նեության համար: (Տես, Միացյալ Նահանգների Կառավարությունն ու Օրենքը):

5. ԿՈՒԼՏՈՒՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԵՐՊՈՒՄ

Յուրաքանչյուր անձնավորություն, որը գնում է մի բոլորովին այլ երկիր ապրելու, այնտեղ հասնելուց հետո բավական ժամանակ որոշ աստիճանի կուլտուրական ցնցում կունենա: Կուլտուրական ցնցումը կարելի է բնորոշել որպես

անօգնականություն, հուսախաբության մի զգացում այնպիսի մի երկրում, որտեղ ոչ լեզուն է հարազատ, ոչ էլ կուլտուրան:

Բացի դրանից, կուլտուրական ցնցում ստացվում է նաև բոլորովին նոր և տարբեր ապրելակերպի հետ բախվելուց, նաև նույնպես աննկախ ապրելու անկարողությունից, ինչպես հարազատ երկրում էր:

Կուլտուրական ցնցումի նշաններից են ամենօրյա պարտականությունները կատարելու անկարող լինելուց առաջացած հուսախաբությունը, այն պարտականությունները որոնք առվում էին հարազատ երկրում, այն են՝ խանութ գնալ, հասարակական տրանսպորտից օգտվել, հասարակական հեռախոս օգտագործել կամ հասարակական տեղերում եղած նշանների իմաստը հասկանալ: Կուլտուրական ցնցման այլ նշաններից կարող են լինել ընտանիքի անդամների ստանձնած նոր պարտականությունները նոր երկրում, ինչպես նաև փոքրամասնություն կազմող որոշ ազգությունների մարդկանց խմբերի ցածր հանդուր- ժողականությունը կամ անհամբերատարությունը:

Այնուամենայնիվ կուլտուրական ցնցման գլխավոր պատճառը կարող է լինել այն, որ անկարող եք հաղորդակից լինել ձեր ընկերների և հարազատների հետ, մենակ օտար երկրում ապրելուց ձեր ունեցած զգացումներն ու փոխազդեցությունները:

Չնայած որ կուլտուրական ցնցումը ժամանակ առ ժամանակ կարող է ճնշիչ դառնալ, շատ օգտակար կարող է լինել իմանալ թե ինչպես վարվել այդպիսի վիճակից դուրս գալու համար: Եթե կուլտուրական ցնցման վիճակ եք ապրում, ապա ստորև նկարագրում ենք որոշ առաջարկություններ այդպիսի վիճակից դուրս գալու համար:

1. Մի թույլ տվեք ձեր սահմանափակ անգլերեն խոսելու կարողությունից առաջացած անհարմար զգացումը խոչընդոտի ձեր անգլերեն խոսելու փորձերին:

2. Հնարավորին չափ շատ և շատ սովորեցեք անգլերեն լեզուն և աշխատեցեք օգտագործել այն ամեն պատեհ առիթներին:

3. Աշխատեցեք ունենալ ամերիկացի ընկերներ և ժամանակ անցկացնել միասին:

4. Ուսումնասիրեցեք ամերիկյան նիստուկացը ամերիկացիների պես ապրելով և միացեք նրանց հետ և գործի մեջ և զվարճության ժամին:

5. Դիտեցեք հեռուստատեսության հաղորդումներ և ձեր ամերիկացի ընկերների հետ քննարկեցեք ծրագրերն ու ռեկլամները, որոնք կարող են բացատրել թե ինչպես ամերիկյան հեռուստատեսությունը անդրադառնում է ամերիկյան կուլտուրային և արժեքների վրա:

6. Մասնակցեցեք անգլերեն լեզվի դասընթացներին, որտեղ կարող եք հանդիպել այնպիսի մարդկանց, որոնց հետ կարողանաք կիսել կամ քննարկել ձեր դժվարությունները:

7. Անդամակցեցեք և հաճախ այցելեցեք ձեր ազգային անցյալն ու ժառանգությունը գնահատող և պահպանող կազմակերպություններից մեկի հետ, որտեղ դուք կարող եք օժանդակություն գտնել ձեր կարիքների համար: Քանի որ փոքրամասնություն կազմող ազգությունների ժառանգությունն ու կուլտուրան պահպանելը քաջալերվում է ՄՆ-ում, կան այնպիսի կազմակերպություններ որոնք հաճախակի կազմակերպում են ինչպես հասարակական այնպես էլ ժամանցային միջոցառումներ, ինչպես նաև այլ տեսակի միջոցառումներ ինչպիսիք են անգլերեն լեզվի դասընթացներ և կուլտուրական այլ տեսակի միջոցառումներ:

8. Ընդգրկվեցեք այնպիսի գործունեությունների մեջ, որը ձեզ հաճույք էին պատճառում ձեր եկած երկրում:

9. Խոսեցեք և խորհրդակցեցեք ձեր հովանավորողի կամ ընկերոջ հետ այն դժվարությունների մասին, որոնք ունենում եք նոր կուլտուրային հարմարվելու գործում:

10. Կանոնավոր ձևով խոսեցեք ձեր ընտանիքի անդամների հետ: Նրանցից յուրաքանչյուրը հավանաբար կունենա նույնպիսի կուլտուրական ցնցում տարբեր ժամանակներում տարբեր ձևերով: Նույնիսկ երեխաները կուլ- տուրապես հարմարվելու դժվարություն են ունենում:

11. Ձնայած կարող է հուսահատություն զգաք ժամանակ առ ժամանակ, ինքներդ ձեզ համբերող եղեք: Նոր կուլտուրային հարմարվելը ժամանակ է պահանջում:

Բ. ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Մենք նկարագրեցինք վերաբնակեցման պրոցեսը փորձելով գաղթականներին գաղափար տալ թե ինչ կարող են իրենք ակընկալել: Կամավոր գործակալությունները ենթադրում են, որ գաղթականները բարձր ձգտումներ պետք է ունենան, և դրա հետ ազատությունն ու հնարավորությունը բարձրանալու այնքան՝ ինչքան իրենց ունակություններն ու քրտնաջան աշխատանքը թույլ կտան իրենց բարձրանալու: Գաղթականները պետք է հասկանան, որ այդ ձգտումները չեն իրականանա անմիջապես տեղ հասնելուն պես:

Նոր կուլտուրայի հետ համակերպվելը շատ մարդկանց համար կարող է լինել դժվար և հոգնատանջ: Փորձը ցույց է տալիս, որ ավելի շատ դժվարությունների են հանդիպում այն գաղթականները որոնք տեղ հասնելուց հետո շատ քիչ ժամանակում

շատ մեծ սպասելիքներ են ունենում. նրանք կարող են հուսախաբ զգալ, դժգոհ կամ տխուր լինել ենթադրելով, որ իրենց հովանավորողը սպասածին չափ օգնություն ցույց չի տվել, կամ թերևս իրենց ձեռնարկած առաջին աշխատանքը իրենց նախընտրած առևտրի գծով կամ մասնագիտությամբ չէր և կամ առաջին բնակելի տան պայմանները այնքան չէին, որքան իրենք էին ակնկալում:

Ընդհանուր առմամբ վերահիշյալ բոլոր դժվարությունները բարելավվում են քրտնաջան աշխատանքով, համբերությամբ և ժամանակի ընթացքում: Վերաբնակեցման այս ամբողջ պրոցեսը ճիշտ հասկանալով, գաղթականները կարող են իրենց ամբողջ ուժերն ու էներգիան կենտրոնացնել իրենք իրենց օգնելով հասնելու ինքնաբավարարման իրենց նպատակին և անձնական ձգտումներին:

ԳԼՈՒԽ II

ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ ՄԻԱՑՅԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒՄ

Ա. ՆԱԽԱԲԱՆ

Եթե որպես գաղթականներ եք գալիս ԱՄՆ, պետք է գիտակցեք, որ Ամերիկացիները յուրաքանչյուր անձի մեջ գնահատում են «ինքնավստահությունը»: Եթե դուք աշխատունակ եք, ձեզնից կսպասեն, որ իսկույն ընդունվեք որևէ աշխատանքի, որպեսզի հնարավորին չափ շուտ կարողանաք ապահովել ձեր ապրուստը, եթե նույնիսկ այդ աշխատանքը որևէ կապ չունի ձեր նախկին աշխատանքի հետ և կամ այնքան էլ բարձր վարձատրվող աշխատանք չէ: Ամերիկացիները հավատացած են, որ այն անձնավորությունները որոնք աշխատունակ են, պետք է աշխատեն և չպետք է տնտեսապես կախված լինեն ուրիշներից:

Աշխատանքի տեղավորելու ծառայությունները կարող են օգտակար լինել ձեզ աշխատանք գտնելու հարցում: Սակայն, քանի աշխատանք գտնելը ՄՆ-ի կառավարության կողմից երաշխավորված չէ, ձեզ հովանավորող անձը կամ ձեզ հովանավորող գործակալությունը, ձեր անձնական նախաձեռնությունը և կարողությունները շատ կարևոր են որոշելու համար, թե արդյոք դուք կգտնեք ձեզ համապատասխանող որևէ աշխատանք:

Հնարավոր է, որ առաջին աշխատանքը ձեր մասնագիտությամբ չլինի, բայց ԱՄՆ-ում գնահատում և հարգում են այն անձնավորություններին, ովքեր թեկուզ ժամանակավորապես կատարում են որևէ աշխատանք, մինչև հնարավորություն ունենան ավելի լավ աշխատանք գտնելը: Քանի որևէ աշխատավայրից լավ հանձնարարական ստանալու համար գոնե վեց ամիս աշխատելը նախընտրելի է, բայց և այնպես մարդիկ ազատ են որևէ ժամանակ նոր աշխատանքի համար դիմելու եթե գտնում են, որ դա հարմար է իրենց:

Աշխատանքի մեթոդներն ու պրոֆեսիոնալ պահանջարկները շատ հաճախ տարբեր են երկրից երկիր, և նույնիսկ հնարավոր է, որ որևէ կոնկրետ աշխատանքի համար ճշգրիտ համարժեք գոյություն չունենա: Դուք պետք է պատրաստված լինեք ընդունելու որևէ աշխատանք, նույնիսկ եթե այդ աշխատանքը միևնույն հեղինակությունը չունի համեմատած այն աշխատանքի հետ, որ դուք կատարում էիք ձեր երկրում: Առաջխաղացման շատ հնարավորություններ կան այն անձանց համար, ովքեր կկարողանան ճկունություն ու կարողություն ցուցադրել: Մարդիկ

BEST COPY AVAILABLE

գնահատում ու հարգում են այն անձանց, ովքեր ժրաջան և ինքնուրույն աշխատանքով սկսնակի մակարդակից բարձրանում են բարձր դիրքերի:

Աշխատանքը շատ կարևոր է ԱՄՆ-ում: Ինչպես տղամարդիկ, այնպես էլ կանայք աշխատում են: Կանայք կազմում են ԱՄՆ-ի աշխատուժի կեսը և կատարում են բոլոր մակարդակների, փորձառություն չպահանջող, փոր- ձառություն պահանջող և պրոֆեսիոնալ աշխատանքներ: Աշխատում են նաև և երիտասարդներ և ծեր մարդիկ: Երեխաներին փոքր հասակից սովորեցնում են աշխատանքի արժեքը և ինքնուրույն լինելը: Օրինակի համար, նրանք կարող են ամեն առավոտ նախքան դպրոց գնալը օրաթերթեր բաժանել, դպրոցի դասերից հետո կամ ամառնային արձա- կուրդների ժամանակ կես դրույք աշխատել: Նրանք ոչ միայն սովորում են աշխատանքի արժեքը, ներառյալ ձեռքի աշխատանքը, նրանք նաև սովորում են ինչպես վերաբերվել դրամի հետ և լինել ինքնուրույն և ինքնավստահ: Այս ինքնավստահ լինելու ցանկությունը շատ հաճախ տարիքավոր անձնավորություններին ստիպում է թոշակի չգնալ նույնիսկ 65 տարին անցնելուց հետո անգամ:

1. ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ

ա. Փորձառություն չպահանջող աշխատանքներ

Ամերիկյան աշխատանքի մեջ նոր մտնող մարդկանցից մեծ մասը սկզբնական շրջանում կատարում են ցածր մակարդակի աշխատանքներ և կամ զբաղեցնում են որակ չպահանջող պաշտոններ: Շատ անձիք, ներառյալ Ամերիկացիները, որոնք ուսանում են կամ հաճախում վերապատրաստման դասընթացների, աշխատում են փորձառություն չպահանջող աշխատանքներում մինչև իրենց ուսումը ավարտելը. Նրանք հետա- գայում այդ աշխատանքի հանձնարարականը օգտագործում են իրենց նոր ձեռք բերած արհեստի կամ մասնագիտության գծով աշխատանք գտնելու համար:

Անգլերեն լեզուն անբավարար իմանալը չպետք է արգելք լինի ձեզ ընդհանրապես աշխատելուց, բայց դա արգելք կհանդիսանա ավելի լավ աշխատանք գտնելու համար: Շատ նորեկներ և ներգաղթողներ աշխատելու հետ զուգահեռ Անգլերեն են սովորում կամ հաճախում են նոր մասնագիտություն ձեռք բերելու դասընթացներին, որպեսզի հետագայում հնարավորություն ունենան ավելի բարձր մակարդակի աշխատանք գտնել:

Փորձառություն չպահանջող աշխատանքներ կարելի է գտնել համարյա աշխատանքային բոլոր ճյուղերում լինի լրիվ կամ կես դրույք: Ձեր լրիվ ապրուստը ապահովելու համար, երբեմն նույնիսկ անհրաժեշտ կլինի աշխատել մեկից ավելի տեղերում:

Սկսնակ մակարդակի աշխատանքները սովորաբար վճարվում են ժամական աշխատավարձով և կամ գործարքային սկզբունքով:

Ժամական վարձ. Ժամականով վճարումները հիմնված են աշխատած ժամերի ճշգրիտ քանակի վրա: Շատ աշխատավայրերում սովո- րական լրիվ դրույք աշխատանքային շաբաթվա ժամերի քանակը 35-ից 40 ժամ է (կամ յուրաքանչյուր օր յոթից ութը ժամ): Այն աշխատավորները որոնք ժամական վճարով են աշխատում, մեկ շաբաթվա ընթացքում թույլատրված ժամերի քանակից ավելի աշխատելու դեպքում իրավունք են ձեռք բերում արտաժամ ստանալ: Մեկ շաբաթվա ընթացքում 40 ժամից ավելի աշխատելու դեպքում, ժամական վարձը այդ ավելորդ ժամերի համար վճարվում է մեկ և կես անգամ ավելի: Աշխատավորները պետք է աշխատատերերի թույլտվությունը ունենան արտաժամ աշխատելու դեպքում վճարվելու համար: Պարզապես, առանց նախնական թույլտվության, արտաժամ կատարած աշխատանքը, ենթակա չէ վճարման:

Հավանական է, որ որոշ աշխատավայրերում արտաժամ աշխատանքը սովորական աշխատանքի մասը կազմի. այդպիսի դեպքերում աշխատավորները կստանան իրենց լրացուցիչ վճարը, բայց և այնպես անհրաժեշտության դեպքում իրենց իրավունք չի վերապահվել մերժել արտաժամ աշխատելը: **Նախորոք որոշված արտաժամ ժամերին աշխատանքից խուսափելը տվյալ աշխատանքից հեռացվելու պատճառ կարող է հանդիսանալ:**

Ժամական աշխատավարձը տարբեր աշխատանքների համար տարբեր է: Փորձառություն չպահանջող աշխատանքները մեծամասամբ վճարվում են նվազագույն և կամ նվազագույնից մի քիչ ավելի բարձր ժամական աշխատավարձով: **Նվազագույն աշխատավարձը դա այն գումարն է, որ աշխատատերերը պարտավոր են վճարել իրենց աշխատավորներին: Այդ որոշված է ֆեդերալ կառավարության կողմից:** Մի քանի նահանգներ ունեն իրենց սեփական նվազագույն աշխատավարձի վերաբերյալ օրենքներ, որը մի քիչ ավելի բարձր է սովորական նվա- զագույն աշխատավարձից: Դուք կարող էք իմանալ ձեր ապրած նահանգի նվազագույն աշխատավարձի չափը, զանգահարելով նահանգի աշխա- տավորական գրասենյակը: Նվազագույն աշխատավարձի օրենքի բա- ցառություններ կարող են լինել միայն այն դեպքերում, երբ աշխատա- վորը աշխատանքի ընթացքում ստանում է հավելյալ վարձատրություն իր կատարած աշխատանքի համար (մատուցողների ստացած թեյանվերները, տարբեր սպասարկումների համար ստացած դրամական նվերներ), որոնք կազմում են սովորական աշխատավարձի մի մասը, ընդհանուր աշխատավարձը հասցնելով առնվազն նվազագույն աշխատավարձին:

Գործարքային աշխատանք. Գործարքային աշխատավարձը շատ յաճախ օգտագործվում է հավաքման արհեստանոցներում, մեծաքանակ արտադրություններում: Սա փաստորեն վաստակողին հաստատուն աշխատավարձով ապահովելուց բացի, յուրաքանչյուր հավելյալ արտադրանքի համար վճարում է

հավելյալ գումար: Գործարքային աշխատանքի հիմնական միջին նորման սովորաբար աշխատողին երաշխավորում է այնպիսի աշխատավարձով, որ նա կստանար եթե աշխատելու լիներ նվազագույն աշխատավարձով: Նախատեսված նվազագույն քանակից ավելի արտադրված յուրաքանչյուր միավոր արտադրանքը աշխատողի հավելյալ շահույթն է: Այս տեսակի աշխատավարձով աշխատելը ձեռնտու է և աշխատողին և աշխատատիրոջը:

բ. Փորձառություն պահանջող աշխատանքներ

Փորձառություն պահանջող աշխատանքները կամ արհեստ պահանջող աշխատանքները առնվազն պահանջում են տվյալ մասնագիտության մեջ որոշակի փորձ կամ կրթություն, ինչպես նաև որոշ չափով անգլերեն լեզու: Հմտություն պահանջող աշխատանքները սովորաբար ավելի բարձր վճարվող են քան հմտություն չպահանջող աշխատանքները և հմտության ավելանալուն հետ մեկտեղ շատ հաճախ բարձրանում է նաև աշխատավարձը: Ամերիկայում հմտություն պահանջող աշխատանքը կարելի է դիտել որպես կարիերա խոստացող աշխատանք, այսինքն այնպիսին, որը հնարավորություն է տալիս աշխատողին և պաշտոնապես բարձրանալու և բարձր աշխատավարձ ստանալու: Կախված աշխատանքի ճյուղից, որոշ արհեստավորներ կարող են ավելի բարձր աշխատավարձ ստանալ, քան թե որոշակի պրոֆեսիոնալ պաշտոններ գրավող անձնավորությունները: Հմուտ արհեստավորների համար աշխատանք կարելի է գտնել աշխատանքային համարյա բոլոր ճյուղերում և այդպիսիներին մեծամասամբ աշխատանքի են ընդունում լրիվ դրույքով:

Մինչև հատուկ պատրաստվածություն ձեռք չբերեն, շատ անձիք իսկույն հնարավորություն չեն ունենում ընդունվել որպես հմուտ արհեստավորներ: Նույնիսկ հետագայում, որոշ փորձառություն ձեռք բերելուց հետո, աշխատատերերի համար սովորություն է աշխատողին տեղավորել հմտություն չպահանջող աշխատանքներում մինչև հմտություն պահանջող աշխատանքներում նշանակելը: Ձեր մասնագի- տության մեջ ցածր պաշտոնով սկսելով, դուք ժամանակի ընթացքում աստիճանաբար կարող եք ավելի բարձր պաշտոնի հասնել լինի նույն աշխատավայրում լինի այդ ճյուղի այլ աշխատավայրերում: Այս պաշտոններում աշխատող անձիք սովորաբար նվազագույն աշխատավարձից ավելի բարձր աշխատավարձ են ստանում, ինչպիսի հիմունքով էլ որ աշխատելու լինեն՝ ժամական թե շաբաթական, և սովորաբար իրավունք են ձեռք բերում անհրաժեշտության դեպքում արտաժամ աշխատել ու ստանալ լրացուցիչ աշխատավարձ:

գ. Պրոֆեսիոնալ աշխատանքներ

Որոշ մասնագիտություններ ինչպիսիք են բժշկությունը, ատամ-նաբուժությունը և իրավաբանությունը խիստ կարգավորված մասնա-գիտություններ են ԱՄՆ-ում: Որպես օտար հավակնորդի անհրաժեշտ է, որ դուք.-

- ենթարկվեք այնպիսի ակադեմիական պատրաստության, ինչպիսին ունենում են համապատասխան մասնագիտությունների մեջ աշխատող ամերիկացի մասնագետները:

- անցնեք գործնական ստուգարք:

- որևէ նահանգում տվյալ մասնագիտությամբ աշխատելու համար ձեռք բերեք համապատասխան վկայագիր կամ արտոնագիր:

Վերոհիշյալ այս պահանջարկների կապակցությամբ, այս ծրյուղերում աշխատել ցանկացող համարյա բոլոր օտար մասնագետները, մինչև համապատասխան վկայագիր կամ արտոնագիր ձեռք բերելը, կարիք կունենան հաճախել լրացուցիչ դասընթացների: Նկատի պետք է ունենաք, որ այդպիսի վերապատրաստման դասընթացներին մասնակցելու համար ուսման վարձ պետք է վճարեք: Վերոհիշյալ դասընթացներին մասնակցելու համար եթե կարիք ունեք ֆինանսական օգնության, ապա կարող եք դիմել տվյալ համալսարանի կամ ուսումնական հաստատությանը, ուսման վարձի չափի և կամ փոխ դրամ վերցնելու հնարավորությունների մասին տեղեկություններ ստանալու համար: Ի հակադրություն վերը նշված կարգավորված մասնագիտությունների, տարբեր հիմնարկություններում, ֆինանսական հաստատություններում, կառավարական աշխատատեղիներում և այլ տեղերում գոյություն ունեն մասնագիտական մակարդակի շատ աշխատանքներ, որտեղ պահանջվում է միայն կիսաբարձրագույն կրթություն: Սկսելով աշխատել այդպիսի մասնագիտությունների ցածր մակարդակի աշխատանքներում, ժամանակի հետ զուգընթաց դուք մեծ հնարավորություններ կունենաք ձեր գիտելիքներին համապատասխան հասնել բարձր մակարդակի կամ պաշտոնի:

Նկատի պետք է ունենաք, որ սկսնակ մակարդակի մասնագիտական աշխատանքները սկզբնական շրջանում ավելի քիչ են վճարվում քան արհեստավորները կամ փորձառություն պահանջող աշխատանքները, սակայն հետագայում նրանք ընդհանրապես ամենաբարձր վճարվող աշխատանքներն են: Պետք է նաև գիտակ լինեք այն փաստին, որ չնայած աշխատավարձը ժամանակի ընթացքում կավելանա, դուք կնկատեք որ սկզբում ավելի քիչ կստանաք քան նույն աշխատանքը կատարող մի այլ աշխատող, որը ավելի երկար ժամանակ է աշխատել այդ հիմնար- կությունում:

Բոլոր մասնագիտություններում անգլերեն լեզվի էֆեկտիվ օգտագործումը կարևոր հանգամանք է:

2. ՆՊԱՍՏՆԵՐԻ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ

ա. Սոցիալ Ապահովություն

Սոցիալ Ապահովությունը թոշակի անցնելու ֆեդերալ կառավարության ապահովագրության ծրագիր է, որը վերաբերվում է համարյա բոլոր նրանց ովքեր աշխատում են: Բոլոր անձիք և աշխատավորները և աշխատատերերը հարկ են վճարում կառավարությանը: Նրանք ովքեր հիմնարկություններում են աշխատում, համապատասխան հարկը ուղղակի հանվում է նրանց աշխատավարձից: Ինքնուրույն աշխատող անձիք կամ հիմնարկատերերը նույնպես հարկ են վճարում, սակայն պատասխանատու են ինքնուրույն վճարել օգտագործելով հատուկ ձևեր (ֆորմաներ), որոնք կարելի է ձեռք բերել տեղական Սոցիալ Ապահովագրության գրասենյակներից: Բոլոր այն անձիք, որոնք ընդգրկված են Սոցիալ Ապահովագրության ծրագրի մեջ կարող են թոշակի անցնել 65 տարեկան հասակում և դիմելու դեպքում կարող են համապատասխան թոշակ ստանալ: Թոշակի անցնելը հնարավոր է նաև 62 տարեկան հասակում, սակայն այդ դեպքում թոշակի չափը կլինի պակաս: Թոշակի չափը կախված է տվյալ անձի աշխատավարձի և աշխատած տարիների քանակից: Սոցիալ Ապա- հովագրության սիստեմը օգնում է նաև այն աշխատողներին, որոնք անկարող կլինեն աշխատել (լինի ֆիզիկապես կամ հոգեպես): Անաշխատունակության վճարումների համար տարիքի սահմանափակում գոյություն չունի: Ավելի տեղեկություններ ստանալու համար դիմեցեք ձեր տեղական Սոցիալ Ապահովագրության գրասենյակը:

բ. Գործազրկության փոխհատուցումը

Գործազրկության փոխհատուցման ծրագրեր գոյություն ունեն բոլոր նահանգներում, որոնք ստեղծվում են հիմնարկատերերի վճարած հարկերից: Եթե գործավորը աշխատել է որոշակի ժամանակ միևնույն հիմնարկում (սովորաբար վեց ամիս) և հետագայում զրկվել է աշխատանքից անկախ իր կամքից, սովորաբար իրավունք է ձեռք բերում հետագա որոշակի ամիսների համար գործազրկության փոխհատուցում ստանալ: **Եթե դուք լքեք ձեր աշխատանքը առանց որևէ էական պատճառի կամ հեռացվեք աշխատանքից որևէ էական պատճառով, ապա շատ հնարավոր է, որ չկարողանաք օգտվել գործազրկության փոխհատուցումից:**

Այն անձնավորությունները ովքեր գործազրկության փոխհատուցում են ստանում, անհրաժեշտ է որ գրանցվեն որևէ հասարակական աշխատանքի գրասենյակում, նրանց միջոցով աշխատանք գտնելու նպատակով:

գ. Աշխատավորների փոխհատուցում

Աշխատավորների փոխհատուցում գոյություն ունի ԱՄՆ-ի շատ նահանգներում, բայց քանի որ ոչ բոլոր հիմնարկատերերն են որ մասնակցում են նահանգի

Աշխատավորների Փոխհատուցման ծրագրերին, այդ պատճառով էլ, ոչ բոլոր աշխատավորներն են որ իրավունք են ձեռք բերում օգտվելու այդ ծրագրերից:

Աշխատավորների փոխհատուցման ծրագրերից օգտվում են նրանք, ովքեր իրավունք ունեն օգտվելու: Աշխատավորների փոխհատուցում ասելով հասկանում ենք այն աշխատավարձը կամ բժշկական այն ծախսերի գումարը, որ աշխատավորը ստանում է աշխատանքի ընթացքում կամ աշխատանքի պատճառով տեղի ունեցած վթարի հետևանքով ժամանա- կավորապես անաշխատունակ դառնալու դեպքում: Այս փոխհա- տուցումները աշխատավորները ստանում են ժամանակավորապես լրիվ անաշխատունակ լինելու համար, բժշկական ծախսերի և մնայուն վնասվածքների համար: Մինչդեռ շատ գործատերեր նահանգի Աշխատավորների Փոխհատուցման ծրագրերին չեն մասնակցում, սակայն նրանք կարող են նույն կարգի փոխհատուցում ապահովել այլ ապահովագրական գործակալությունների միջոցով:

դ. Կյանքի Ապահովագրություն

Կյանքի ապահովագրությունը աշխատավորի համար երբեմն ապահովվում է աշխատատիրոջ կողմից: Եթե այդպես է, ապա կյանքի ապահովագրության արժեքը աշխատատերն է վճարում ամբողջությամբ, կամ էլ մասամբ աշխատատերն է վճարում՝ մասամբ աշխատավորը: Կյանքի ապահովագրությունը սովորաբար դրամական հատուցում է տալիս աշխատավորին աշխատանքի ընթացքում կամ աշխատանքից դուրս մնայուն վնասվածք ստանալու դեպքում, իսկ աշխատավորի մահվան դեպքում՝ նրա ընտանիքին:

ե. Առողջապահական կամ բժշկական ապահովագրություն

Առողջապահական կամ բժշկական ապահովագրությունը շատ հաճախ առաջարկվում է աշխատավորին, աշխատատիրոջ կողմից շատ փոքր գումարով կամ բոլորովին ձրի: Մի փոքր հավելյալ գումարով այս ծրագրերից շատերը հասանելի են նաև աշխատավորի ընտանիքին համար: Կախված առաջարկված կամ ընտրված պլանից, առողջապահական կամ բժշկական ապահովագրությունները կարող են շատ տարբերվել իրարից:

զ. Պաշտոնաթող լինելու ծրագրեր

Պաշտոնաթող լինելու ծրագրերը նպաստի ծրագրեր են, որին մասնակցում են և աշխատատերը և աշխատավորը: Պաշտոնաթող լինելու շատ ծրագրերում աշխատավորը իր աշխատավարձից մի կայուն գումար է հատկացնում, իսկ աշխատատերը իր հերթին այդ գումարին ավելացնում է աշխատավորի ընդհանուր աշխատավարձի որոշակի տոկոսի չափով մի գումար: Այս վճարումները շարունակվում են այնքան ժամանակ, քանի դեռ աշխատավորը աշխատում է տվյալ ընկերությունում և հետագայում երբ բավականաչափ տարիքով է աշխատելու համար, մաս առ մաս յուրաքանչյուր ամիսը մեկ եւ է վերադարձվում

աշխատավորին, որպես պաշտոնաթողության նպաստ: Սովորաբար աշխատավորը որոշակի թվով տարիներ պետք է աշխատի տվյալ ընկերությունում, որպեսզի իրավունք ձեռք բերի պաշտոնաթողության դեպքում նպաստ ստանալու համար:

է. *Հիվանդության պատճառով բացակայություն*

Հիվանդության պատճառով աշխատանքից բացակայելու վճարվող օրերի քանակը սահմանափակ է բոլոր լրիվ դրույքով աշխատողների համար: Հիվանդության պատճառով բացակայելը տարբեր աշխատատերեր դիտում են տարբեր ձևով: Նույնիսկ շատ աշխատավայրերում հիվանդության պատճառով բացակա օրերի համար չեն վճարում:

ը. *Աշխատանքային արձակուրդ*

Այս տեսակի բացակայությունը աշխատավորի կողմից սովորաբար օգտագործվում է հանգստանալու համար: Ինչպես հիվանդության պատճառով բացակայելու, այնպես էլ արձակուրդային օրերի քանակը, աշխատավորը վաստակում է իր աշխատած ամիսների քանակի հիման վրա: Շատ աշխատատերեր արձակուրդային օրերի համար վճարում են (այսինքն, աշխատավորը ստանում է իր արձակուրդային օրերի լրիվ աշխատավարձը) իսկ որոշ աշխատատերեր չեն վճարում: Անհրաժեշտ է, որ աշխատավորը մինչև արձակուրդ գնալը նախօրոք թույլտվություն ստանա աշխատատիրոջից:

Սովորաբար աշխատավորները արձակուրդային օրերի իրավունք են ձեռք բերում միայն տվյալ ընկերությունում որոշակի ժամանակ աշխատելուց հետո, օրինակի համար 6 ամիս կամ 1 տարի:

3. ԱՇԽԱՏԱՎԱՐՁ ԵՒ ՊԱՀՈՒՄՆԵՐ

ա. *Աշխատավարձ*

Որոշ դեպքերում, հատկապես եթե ընկերությունը շատ փոքր է, (կամ ընկերությունում աշխատում են շատ քիչ թվով աշխատավորներ) աշխատատերը աշխատավորների աշխատավարձերը կարող է վճարել առձեռն թղթադրամով, սակայն սովորաբար աշխատավորները իրենց աշխատավարձերը ստանում են չեկով: Եթե դուք ձեր աշխատավարձը ստանում եք առձեռն, այսինքն թղթադրամով, ապա աշխատավարձի հետ մեկտեղ դուք պետք է ստանաք նաև աշխատավարձի ծրար կամ ստացական, որտեղ մանրամասնորեն նշված պետք է լինեն աշխատավարձի ու պահումների բոլոր հաշվարկները: Իսկ եթե դուք ձեր աշխատավարձը ստանում եք չեկով, ապա վերոհիշյալ հաշվարկներն ու պահումները նշված են լինում չեկի մի մասը կազմող կտրոնի վրա, որը կոչվում է աշխատավարձի կտրոն: Աշխատավարձի կտրոնի վրա պետք է նշված լինեն ընդհանուր շահույթի, մաքուր եկամուտի և

պահումների գումարները:

Ընդհանուր աշխատավարձ - Gross Pay. Այն աշխատավարձը, որը առաջարկվում է որևէ կատարած աշխատանքի համար, իրենից ներկայացնում է ընդհանուր (առանց պահումների) աշխատավարձ: Ընդհանուր աշխատավարձը դա այն գումարն է, որը վաստակել է աշխատավորը որոշակի աշխատած օրերի համար, առանց պահումները հանելու:

Զուտ եկամուտ (մաքուր աշխատավարձ) - Net Pay. Յուրաքանչյուր անգամ աշխատավարձ ստանալուց փաստացի ստացած գումարը կոչվում է զուտ աշխատավարձ: Զուտ աշխատավարձը փաստորեն իրենից ներկայացնում է այն գումարը, որ աշխատավորը ստանում է բոլոր տեսակի պահումները կատարելուց հետո:

բ. Պահումներ

Յուրաքանչյուր անգամ պահումները հանվում են աշխատած օրերի ընդհանուր աշխատավարձի գումարից: Ընդհանուր առմամբ գոյություն ունեն երկու տեսակի պահումներ՝ պարտադիր և կամավոր:

Պարտադիր պահումները կատարվում են ըստ օրենքի և յուրաքանչյուր վճարման ժամանակ հանվում են անձնավորության ընդհանուր աշխատավարձից: Պարտադիր պահումները հետևյալներն են.-

1. Ֆեդերալ Եկամտահարկ.- Federal Income Tax - Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներում Ֆեդերալ եկամտահարկ վճարում են բոլոր նրանք, ովքեր ապրում են այս երկրում և եկամուտ ունեն: Եկամտահարկերը հարկադրվում են օրենքով, չվճարելու կամ խուսափելու դեպքում պատժվում են և տուգանքներով և/կամ բանտարկությամբ: Ֆեդերալ եկամտահարկերից առաջացած գումարներով ծածկում են կառավարության բոլոր տեսակի ծախսերը, ինչպես նաև վճարում են կենտրոնական կառավարության տարբեր ծրագրերի և ծառայությունների համար, ինչպիսիք են ազգային պաշտպանությունը, արտաքին օգնությունները և պատերազմական գործողությունները:

Ֆեդերալ եկամտահարկի գումարը սովորաբար կազմում է անձնավորության աշխատած օրերի համար ստանալիք աշխատավարձի որոշակի տոկոսը: Եկամտահարկի տոկոսը որոշվում է այսպես կոչված «W-4» - պահումների ձևի հիման վրա, որը յուրաքանչյուր անձնավորությունից պահանջվում է լրացնել, ամեն անգամ նոր աշխատանքի ընդունվելու դեպքում: Այս ձևի մեջ նշվում են, Միացյալ Նահանգների եկամտահարկի կանոնի համաձայն, աշխատողի խնամքի տակ համարվող անձանց թիվը: Արտասահմանում ապրող ընտանիքի անդամները սովորաբար խնամքի տակ համարվելու ենթակա չեն:

Աշխատատերերը իրենց աշխատավորներին հասանելիք «W-2» - ձևերը պետք է հանձնեն նրանց կամ ուղարկեն նրանց հասցեներով մինչև յուրաքանչյուր տարվա Հունվարի 31-ը: Այս փաստաթղթի կամ ձևի մեջ ցույց է տրված աշխատավորի ընդհանուր տարեկան եկամուտը և այն բոլոր պահումները, որ կատարված են այդ եկամուտից: Շատ կարևոր է պահել ու ձեռքի տակ ունենալ «W-2» - ձևը, որը փաստորեն ցույց է տալիս, թե ձեր տարեկան եկամուտի դիմաց որքան եկամտահարկ եք վճարել ամբողջ տարվա ընթացքում: Դուք այդ ձևի կարիքը հատկապես ունեք ձեր տարեկան այսպես կոչված Եկամտահարկի Վերադարձի Ձևերը լրացնելու ժամանակ: Եկամտահարկերի Վերադարձի Ձևը պետք է լրացվի և «W-2» ձևի կրկնօրինակներից մեկի հետ միասին ուղարկվի **Ներքին Եկամուտի Գործակալությանը (ՆԵԳ)** - (**IRS**), մինչև յուրաքանչյուր տարվա Ապրիլի 15-ը: Յուրաքանչյուր տարվա համար նախատեսված եկամտահարկերի այդ ձևերը դուք կարող եք գտնել բանկերում և փոստի բաժանմունքներում:

Եթե դուք տարվա ընթացքում բավարար չափի եկամտահարկ չեք վճարել (ասենք, պատահաբար կամ դիտավորյալ ձևով ձեր խնամքի տակ գտնվող անձանց թիվը ավելացնելով և հետևաբար անհրաժեշտ քանակից քիչ եկամտահարկ վճարելով) ապա դուք պարտավոր եք տարվա վերջին լրացուցիչ եկամտահարկ վճարել ՄՆ-ի կառավարությանը: Իսկ եթե վճարել եք ավելին քան անհրաժեշտ է, ապա կառավարությունը կվերադարձնի ձեզ, ձեր հավելյալ վճարած գումարը:

Ցածր եկամուտ ունեցող աշխատողներից քիչ եկամտահարկ գանձելու նպատակով գոյություն ունի եկամտահարկը հաշվարկելու մի այլ կանոն: Ըստ այդ կանոնի, աշխատավորի սովորական տարեկան եկամտահարկից հանվում է մի որոշակի գումար, կամ հաճախ նույնիսկ հատուցում է տրվում աշխատավորին, եթե նա նույնիսկ ոչ մի եկամտահարկ չի վճարել պետությանը:

Ներքին Եկամտահարկի Գործակալությունը (ՆԵԳ) տեղական շատ գրասենյակներ ունի: Եթե դուք հարցեր ունեք եկամտահարկերի վերաբերյալ եւ կամ եկամտահարկերի ձևերը լրացնելու ժամանակ օգնության կարիքի դեպքում կարող եք դիմել այդ գրասենյակներին:

2. Սոցիալ Ապահովության Եկամտահարկը - Social Security Tax - կամ Ֆեդերալ Ապահովության Օժանդակության Հրամանագիր (Ֆ.Ա.Օ.Հ.) կազմում է աշխատավորի ընդհանուր աշխատավարձի մի հաստատուն տոկոսը: Վերոհիշյալ եկամտահարկը փաստորեն աշխատավորին է վերադարձվում ամսեկան վճարումների տեսքով, երբ նա պաշտոնաթող է լինում (սովորաբար 65 տարեկան հասակում), կամ վնասվածքի պատճառով հնարավորություն չի ունենում այլևս աշխատել:

3. Նահանգային Եկամտահարկ - State Income Tax - Նահանգային եկամտահարկ գոյություն ունի ԱՄՆ-ի միայն մի քանի նահանգներում: Նահանգային եկամտահարկ ունեցող նահանգներում, աշխատավորի ընդհանուր աշխատավարձից պահում են նրա վաստակի մի հաստատուն տոկոսը (որը միշտ ավելի փոքր տոկոս է կազմում քան

ֆեդերալ եկամտահարկի պահումների տոկոսը): Այս հավաքված գումարը օգտագործում են ծածկելու նահանգի ներքին ծախսերը: Ինչպես նշեցինք վերևում որոշ նահանգներ հիմնական եկամտահարկ չունեն, որը ընդհանրապես պահվում է յուրաքանչյուր աշխատավարձի ժամանակ, սակայն այդպիսի նահանգներում եկամտահարկ հավաքում են առանձին դեպքերում միայն հատուկ նպատակների համար:

4. Տեղական Եկամտահարկ - Local Income Tax - Որոշ բնակավայրերում ինչպիսիք են քաղաքը, երկրամասը գոյություն ունի նաև տեղական եկամտահարկ:

Կամավոր Պահումներ. Կամավոր են կոչվում այն պահումները երբ աշխատավորը ինքն է խնդրում աշխատատիրոջը իր աշխատավարձից ինչ որ նպատակի համար պահումներ անելու համար: Այս տեսակի պահումները կարող են հանվել աշխատավարձից ինչպես սովորական յուրաքանչյուր աշխատավարձի ժամանակ, այնպես էլ նախօրոք պայմանավորված ժամ- կետներին (օրինակի համար.ամսեկան մեկ անգամ, յուրաքանչյուր երեք շաբաթը մեկ, կամ ամսեկան 2 անգամ): Այդ պահումները նախատեսված կարող են լինել բժշկական ապահովագրության, միությունների անդամա- վճարների, ապառիկ առնված ապրանքների վճարումների և կամ կյանքի ապահովագրության վճարումների համար: Տարբեր ընկերություններում կարող են լինել նաև տարբեր նպատակների համար հանվող պահումներ:

Ներքևում տրված է աշխատավարձի «W-2» -ձևի մի օրինակ, որ տարվա սկզբին յուրաքանչյուր աշխատավոր ստանում է աշխատատիրոջից, որտեղ նշված են բոլոր տեսակի և պետական եկամտահարկերը և կամավոր պահումները:

1 Control number		OMB No. 1545-0008	
2 Employer's name, address, and ZIP code The Shade Department Store, Inc. 7120 Woodruff Street Wheaton Shopping Center Wheaton, VA 22502		3 Employer's identification number	4 Employer's State number
		5 Statutory employee ☐ Deceased ☐ Legal rep ☐	942 emp ☐ Subtotal ☐ Void ☐
		6 Allocated tips	7 Advance EIC payment
8 Employee's social security number 123-45-6789	9 Federal income tax withheld 3.96	10 Wages, tips, other compensation 114.61	11 Social security tax withheld 6.93
12 Employee's name, address, and ZIP code John T. Wallas 18714 Jay Avenue Takoma Park, MA 22502		13 Social security wages 114.61	14 Social security tips
		16	
		17 State income tax 1.66	18 State wages, tips, etc / 19 Name of State
		20 Local income tax	21 Local wages, tips, etc / 22 Name of locality

Form W-2 Wage and Tax Statement 1985 Copy C For EMPLOYEE'S RECORDS This information is being furnished to the Internal Revenue Service Department of the Treasury Internal Revenue Service

4. ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՏԵՂԱՎՈՐՎԵԼԸ

Աշխատանք փնտռելը պահանջում է ժամանակ և համբերություն: Աշխատանք գտնելը կախված է նաև աշխատելու ցանկությունից:

Երբ դուք ժամանում եք Միացյալ Նահանգներ և դառնում աշխատուժի մի մաս, աշխատանք գտնելու համար պետք է դիմեք և մրցակցեք բոլոր այլ աշխատանք չունեցող անձանց հետ ոչ միայն գոյություն ունեցող թափուր աշխատատեղիների համար, այլ նաև այն աշխատողների հետ, որոնք աշխատանք ունեն, բայց ձգտում են գտնել ավելի լավ պայմաններով աշխատանք: Ակնհայտ է, որ յուրաքանչյուր անձնավորություն որը աշխատանքի կարիք ունի կուզենա ստանալ իր կարողությունների մակարդակից կախված, գոյություն ունեցող աշխատանքներից լավագույնը: Աշխատատերը աշխատանքի կընդունի այն անձնավորությանը որը ավելի հարմար է տվյալ ընկերությունում աշխատելու համար, կամ այն անձնավորությունը որը ավելի լավ տպավորություն կթողնի աշխատատիրոջ վրա տվյալ պաշտոնը զբաղեցնելու տեսակետից:

Որպեսզի հնարավորություն ունենաք մրցակցել և ընդունվել աշխատանքի, դուք նախ պետք է ցանկանաք աշխատել և նաև պատրաստ լինեք կատարել ձեզ առաջարկված ցանկացած աշխատանքը:

Որպեսզի ընդունվեք աշխատանքի և կարողանաք պահել այն, շատ կարևոր է հասկանաք, որ.-

- Աշխատանքներ չկան, որ ձեզ են սպասում ՄՆ ժամանելիս:

- Հնարավոր աշխատանքների համար դուք պետք է մրցակցեք ինչպես մյուս գաղթականների, այնպես էլ անգործ ամերիկացիների հետ:

- Բարձր գնահատվող և ավելի ցանկալի աշխատանքների համար ավելի շատ քանակով մրցող մարդիկ կլինեն:

- Անպայման չէ, որ առաջին աշխատանքը որ դուք կստանաք ՄՆ-ում, ձեր աշխատանքային կյանքում լինի վերջինը:

- Որոշակի տեխնիկական պրոֆեսիայով կամ արհեստով ՄՆ-ում աշխատելու համար անհրաժեշտ է նախօրոք համապատասխան վկայական կամ աշխատանքային իրավունք ձեռք բերել:

- Ձեր արտագաղթած երկրից ձեր ունեցած գիտական աստիճանը կամ համապատասխան վկայականը անպայմանորեն չէ, որ իրավունք վերապահի ձեզ այդ մասնագիտությամբ ՄՆ-ում աշխատելու համար:

Աշխատանք փնտրելիս շատ կարևոր է այն հանգամանքը, որ դուք տվյալ աշխատանքի հետ կապված ձեր բոլոր հնարավորությունները, ճկունությունն ու փորձառությունը կարողանաք ցուցադրել:

Դուք պետք է սովորեք, թե ինչպես կարող եք ձեր բոլոր կարո- ղությունները հնարավորին չափ շուտ հարմարեցնել ամերիկյան աշխա- տանքային շուկայի հետ: Հիշեցեք, որ ամերիկացիները իրենք ևս հաճախ են փոխում իրենց աշխատանքները որպեսզի կարողանան տվյալ մասնագիտության բնագավարում Ամերիկայում տեղի ունեցող փոփոխություն- ներին հարմարվելու և նաև իրենց մասնագիտությունների մեջ առաջ գնալու համար: Տարբեր տեղեր աշխատելը թույլ է տալիս մարդկանց վերամշակել և փոխել իրենց աշխատանքի բնույթը հարմարեցնելով այն իրենց կարողություններին և հետաքրքրություններին:

Աշխատանք փնտրելը պահանջում է համբերություն, երևակայություն և անձնական նախաձեռնություն: Նույնիսկ եթե անմիջական թափուր աշխատանքի տեղ գոյություն չունի, դուք կարող եք կապ հաստատել հավանական աշխատատերերի հետ գրելով կամ զանգահարելով նրանց: Շատ ընկերություններ ունենում են այսպես կոչված «բաց դռներ» օրը, որի ժամանակ դիմումներ են ընդունում և հարցազրույց են ունենում մասնագետների հետ, որպեսզի հետագայում անհրաժեշտության դեպքում հրավիրեն աշխատանքի: Որքան շատ աշխատատերեր իմանան ձեր մասին, այնքան մեծ կլինի ձեզ աշխատանք գտնելու հնարավորությունը: Երբ աշխատանք եք փնտրում, մշտական ձեզ մոտ պետք է ունենաք Սոցիալ Ապահովության կարտը (Social Security Card), իսկ եթե դեռևս չունեք այն, ապա ապացույց որ դիմել եք ստանալու համար և I-94 կարտը, որը ապացուցում է, որ իրավունք ունեք աշխատելու: Իսկ եթե դիմում եք պրոֆեսիոնալ մասնագիտական աշխատանքի համար, ապա ձեզ մոտ պետք է ունենաք նաև ձեր աշխատանքային կենսագրությունը "Resume" և կամ ուսումնական կենսա- գրությունը "Curriculum Vitae":

ա. Աշխատանքի հետ կապված ինֆորմացիայի աղբյուրներ

1. Ընկերներ և Հովանավորողներ. Անձնական կապերը կարող են շատ հաճախ լինել աշխատանքի հետ առնչություն ունեցող ինֆորմացիայի լավագույն աղբյուրը: Ձեր ընկերներն ու հովանավորողները հավանաբար կարող են աշխատանքի հետ առնչվող լավագույն տեղեկությունները հաղորդել ձեզ: Ձեր ծանոթներն ու ընկերները իմանալով ձեր գալստյան մասին, կարող են նախնական տեղեկություններ հավաքել ձեր կատա- րելիք աշխատանքի վերաբերյալ և թե ինչ աշխատանքներ են անմիջապես հնարավոր, որին դուք իսկույն կարող եք դիմել: Դուք միշտ պատրաստ պետք է լինեք այդպիսի հնարավորությունների համար:

2. Կամավոր Գործակալություններ. Կամավոր գործակալությունների կազմում գոյություն ունեն աշխատանքային խորհրդատուներ, որոնք լավատեղյակ են իրենց բնագավառի աշխատանքային շուկային և այնպիսիները որոնք

BEST COPY AVAILABLE

մասնագիտացված են գաղթականների համար աշխատանք գտնելու մեջ: Շատեր երկար տարիների փորձ ունեն և մտերմական կապեր ունեն աշխատանքային բոլոր բնագավառների աշխատողների հետ, այդ պատճառով էլ խելացի կլինի ծանոթանալ նրանց հետ և մշտական կապ հաստատել նրանց հետ:

3. Նահանգային և տեղական աշխատանքային գործակալություններ. Յուրաքանչյուր նահանգ հանրային աշխատանքային գործակալություն ունի, որը անվճար օգնում է մարդկանց աշխատանք գտնելու համար: Եթե դուք կապ հաստատեք այդպիսի գործակալություններից մեկի հետ, ապա նրանք ձեզ տեղյակ կպահեն ձեր կարողությունների և կրթական մակար- դակից կախված, բոլոր հնարավոր աշխատանքների հետ:

4. Մասնավոր, ճրի և շահույթաբեր աշխատանքային գործակա- լություններ. Մասնավոր աշխատանքային գործակալությունները նույն ծառայություններն են մատուցում ինչ անում են նահանգային և տեղական աշխատանքային գործակալությունները: Շահույթով աշխատող գործակալությունները իրենց կատարած աշխատանքի համար ձեզնից կգանձեն մի գումար, որը սովորաբար կազմում է ձեր ստանալիք ամսեկան կամ տարեկան աշխատավարձի մի որոշակի տոկոսը, եթե իհարկե դուք ընդունվելու լինեք նրանց կողմից ձեզ առաջարկված աշխատանքը: Որոշ դեպքերում այդ գումարը վճարում է աշխատատերը: Ուրեմն նախ քան աշխատանքի համար այդպիսի գործակալություններին դիմելը նախօրոք իմացեք վերոհիշյալ պայմանների մասին, քանի որ շատերին հետա- քրքրում է միայն իրենց ստանալիք գումարը, ոչ թե ձեզ համար հարմար աշխատանք գտնելը: Բացի դրանից այդպիսի գործակալությունների միջոցով աշխատանք գտնելը կարող է տևել մի քանի ամիս, այդ պատճառով էլ աշխատանք գտնելու համար միմիայն նրանց վրա չպետք է հենվեք:

բ. Աշխատանք որոնելը

Քանի որ աշխատանք ունենալը պետք է լինի ձեր առաջնային խնդիրներից մեկը, ապա այդ պատճառով դուք ևս ինքնուրույն պետք է ձգտեք ձեզ համար աշխատանք գտնել հետևյալ ճանապարհներով.

1. «Պահանջվում է աշխատող» հայտարարությունները - **Wants Ads.** Ձեր մոտակայ- քում գոյություն ունեցող աշխատանքների մասին տեղեկությունների գլխավոր աղբյուրը թերևս «պահանջվում է աշխատող» հայտարա- րությունները կամ հավելվածներն են: Այսպիսի հայտարարությունները կարող եք գտնել տեղական օրաթերթի Պահանջվում է Օգնություն կամ Աշխատանքային Հնարավորություններ բաժիններում: «Պահանջվում է աշխատող» հայտարարությունները ցուցակագրված են լինում ըստ մասնագիտությունների այբենական կարգով. այդ հայտարարություններում գրված կլինի նաև աշխատանքի բնույթի հակիրճ բովանդակությունը, աշխատանքի պահանջները և առաջարկվող աշխատավարձը: Այդտեղ կլինի նաև հեռախոսի թիվ և կամ հասցե, զանգահարելու

կամ գրելու համար: Եթե աշխատանք եք փնտրում, դուք պետք է ամեն օր հետևեք այդ հայտարարություններին և եթե հանդիպեք ձեզ հետաքրքրող որևէ հայտարարության, անմիջապես շփման մեջ պետք է մտնեք: Սպասելը նվազեցնում է աշխատանքը ձեռք բերելու հնարավորությունը: Փոքրամասային (էթնիկական) օրաթերթը աշխատանք գտնելու գերազանց աղբյուրներից մեկն է հատկապես նրանց համար, ովքեր լավ անգլերեն խոսել չգիտեն:

2. «Պահանջվում է օգնություն» ցուցանակները - "Help Wanted" Ads. Շատ գործատեղիներ երբ աշխատողի կարիքը ունեն, այս տեսակի հայտարարություններ են տեղադրում իրենց աշխատավայրերի լուսամուտների վրա: Եթե նույնիսկ գոյություն ունեցող աշխատանքը ձեզ համապատասխան չէ, այնուամենայնիվ պետք է որ լրացնեք համապատասխան դիմումնագիրը, ապա- գայում սպասվող այլ թափուր տեղերից օգտվելու համար:

3. Հեռախոսագրքի դեղին էջերը - Yellow Pages. Տեղական հեռախոսագրքի այս բաժինը կազմված է ըստ աշխատանքների և այբենական կարգով ցուցակագրված են բոլոր աշխատատեղիներն ու կազմակերպությունները: Զանգահարելով կամ գրելով կազմակերպություններին որոնք աշխատանքի են ընդունում ձեր մասնագիտությունը ունեցող մարդկանց, դուք կարող եք հայտնաբերել աշխատանքի տեղ, ինչպես նաև գաղափար կազմել այդ բնագավառում գոյություն ունեցող կամ ապագայում սպասվող աշխատան-քային հնարավորություններին:

4. Մասնագիտական ամսաթերթեր և նորույթների նամակներ. Գոյություն ունեն շատ մասնագիտական ամսաթերթեր և նորույթների նամակներ, որտեղ շարադրված են լինում գլխավոր հաստատություններն ու կազմակերպությունները որոնք կապված են տվյալ մասնագիտության հետ և պարունակում են հակիրճ բացատրություն ինչպես նաև հասցե: Այս ձեռնարկները սովորաբար հնարավոր է ձեռք բերել հանրային և համալսարանական գրադարաններից: Հնարավորին չափ շատ կապ հաստատելով այսպիսի կազմակերպությունների հետ, աշխատանք գտնելու հարցում դուք անհամեմատ կավելացնեք ձեր հնարավորությունները և ավելի շատ կարծիք կկազմեք ձեր մասնագիտությանը վերաբերող աշխատանքային շուկայի մասին:

գ. *Աշխատանքային Կենսագրություն*

Այն անձնավորությունները, որոնք դիմում են պրոֆեսիոնալ աշխատանքների համար պետք է պատրաստեն հակիրճ և ծչգրիտ գրված «Աշխատանքային Կենսագրություն»: Պետք է գրված լինի մաքուր, ճշգրիտ քերականությամբ, անսխալ ուղղագրությամբ և կետադրությամբ և չպետք է լինի մեկ էջից ավելի:

Անձնավորության մասնագիտությունից և անձնական նախասիրություններից կախված, աշխատանքային կենսագրականները կարող են տարբեր ձևի լինել, բայց սովորաբար պետք է պարունակեն մասերի բաժանված հետևյալ տեղեկությունները.-

1. *Անձնական տվյալներ.* Անուն, հասցե և հեռախոսի համարը:

2. *Աշխատանքային փորձառություն կամ աշխատանքային պատմություն.* Այս բաժնում գրված պետք է լինեն ձեր կատարած բոլոր աշխատանքների ցուցակը, սկսելով ամենավերջին կատարած աշխատանքից և ավարտելով ձեր կատարած ամենաառաջին աշխատանքով: Այստեղ գրված պետք է լինի յուրաքանչյուր հիմնարկության անունը, ձեր գրաված պաշտոնը և ունեցած պարտականությունների հակիրճ բացատրությունը, ինչպես նաև տարեթվերը: Այն անձիք որոնք քիչ աշխատանքային կենսագրություն ունեն և կամ երբեք չեն աշխատել տվյալ մասնագիտությամբ, անհրաժեշտ է որ տվյալներ հաղորդեն իրենց կատարած այլ աշխատանքների կամ ունեցած գործունեությունների մասին (օրինակի հատուկ, հատուկ վկայագրեր, տպագրված աշխատանքներ, տեղական կազմակերպու-թյուններում կատարած աշխատանքներ, ևլն.): Նույնիսկ այն աշխատանք-ների մասին, որ կարող եք կատարած լինել ձեզ համար առաջին ապաստարան հանդիսացած երկրում:

3. *Ուսում և պրակտիկա.* Սա պետք է լինի ձեր ուսման կամ պրակտիկայի ժամանակագրական ցուցակը: Դա պետք է պարունակի դպրոցի անունը, ուսումնասիրած առարկաները, հաճախած տարիների քանակը, ստացած վկայականներն ու գիտական աստիճանները և կամ տեղեկանքներ տվյալ դասընթացներին մասնակցած լինելու մասին: Վերոհիշյալ այս փաստաթղթերը պետք է վերաբերվեն աշխատանքի համար ձեր դիմած մասնագիտությանը:

4. *Տարբեր տեղեկություններ.* Այս հավելյալ տեղեկությունները անպայման չէ, որ կապված լինեն ձեր մասնագիտության հետ: Այս բաժինը կարող է պարունակել ակումբներին կամ մասնագիտական կազմակերպություններին ձեր անդամակցած լինելը, ձեր իմացած օտար լեզուները կամ հատուկ տեխնիկական գիտելիքներ (օրինակ, մեքենագրություն, մեքենայի վերանորոգում, կարուձև, ևլն.):

5. *Անձնական հանձնարարականներ.* Աշխատանքային կենսագրականը շատ հաճախ պարունակում է այնպիսի անձանց անունները, պաշտոններն ու հասցեները, որոնք տեղյակ և գիտակ են աշխատանքի համար դիմողի հնարավորություններին և գիտելիքներին: Կարող են լինել նաև այնպիսի անձնավորություններ, որոնք «հանձնարարական նկարագիր» կարող են տալ ձեր անցյալի և առհասարակ հնարավորու- թյունների մասին: Օրինակի համար, դուք կարող եք գրել ձեր հովանա-վորողի անունը:

Եթե աշխատանքային կենսագրությունը մինչև ինտերվյուն է ուղարկված աշխատատիրոջը, ապա դրա հետ միասին պետք է ուղարկված լինի նաև կից նամակ: Այս նամակի նպատակն է հակիրճորեն նկարագրել դիմորդին (ցանկալի է մեկ էջ), ընդգծելով գրելու պատճառները և նամակին կից ուղարկվող գրությունների ցուցակը: Ուղարկելով այդպիսին դիմորդը պետք է վստահ լինի, որ նամակը.-

- տպագրված կամ գրված է հակիրճ և մաքուր.
- հասցեագրված, անշուշտ եթե հնարավոր է տվյալ ընկերության մեջ աշխատող կոնկրետ անձնավորությանը.
- ծչգրիտ այն պաշտոնը որի համար դիմում եք և ինչու եք հատկապես դիմում այդ կազմակերպությանը.
- գրված լինի մաքուր, կարճ և գործունյա.
- պարունակի աշխատանքային գործունեության օրինակը:

Հաջորդ էջերում տրված են կից նամակի և աշխատանքային կենսագրության օրինակներ:

Կից Նամակի Նմուշ

Էդիսոն էլեկտրական Ընկերություն
Դիրեկտոր Պր. Ջոն Ջոնսին
954 Ատլանտիկ ավենյու
Շիքակո, Իլինոյս 60021

Սիրելի Պր. Ջոնս,

«Շիքակո Թայմս» թերթի այսօրվա համարում, կարդալով տեղեկացա, որ Ձեր ընկերությունում էլեկտրիկ ինժեների թափուր պաշտոն գոյություն ունի: Կցանկանայի, որ ինձ հաշվի առնեյիք այդ պաշտոնի համար, ուստի կից ուղարկում եմ իմ աշխատանքային կենսագրության մի օրինակը:

Եթէ դուք կցանկանաք լրացուցիչ տեղեկություն ունենալ իմ ուսման, աշխատանքային փորձառության կամ անձնական տվյալների վերաբերյալ, ապա ես ավելի քան ուրախ կլինեմ հայթայթել Ձեզ այդ տեղեկությունները:

Սպասելով Ձեր մոտալուտ պատասխանին

Հարգանքներով Ձերդ

Յան Սմոլինսկի
544 Սաութ Վուդսայթ ավենյու
Շիքակո, Իլինոյս 60653

Ծանոթագրություն.- Այս նամակը միայն մի նմուշ է: Նամակի մեջ դուք պետք է նշեք նաև որևէ լրացուցիչ տեղեկություն, որը կարող է օգտակար լինել համապատասխան կարդացողի համար: Այնուհանդերձ նամակը պետք է լինի հակիրճ ու գործունյա:

Mr. John Jones, Director
Edison Electric Company
954 Atlantic Avenue
Chicago, Illinois 60021

Dear Mr. Jones:

I read in today's issue of the Chicago Times that there is a position available with your company for an electrical engineer. I would like to be considered for this position and therefore attach a copy of my resume.

If you should require additional information regarding my education, work experience, or personal situation, I will be more than happy to provide it.

I look forward to your reply.

Sincerely yours,

Armen Bedrossian
544 South Woodside Avenue
Chicago, Illinois 60653

Curriculum Vitae

Armen Bedrossian
544 South Woodside Avenue
Chicago, Illinois 60653
(312) 667-6969

JOB OBJECTIVE

To be employed in the field of electrical engineering and eventually specialize in network analysis.

EDUCATION

Polytechnic Institute of Yerevan, Armenian SSR. Masters in Electrical Engineering (equivalent to U.S. undergraduate and masters degree combined). 1975-1980.

EXPERIENCE

Junior Engineer in the Yerevan Electrical Utility Plant. Performed load-level control.
Teaching Assistant at the Yerevan Electrical Utility Plant.

PUBLICATIONS

"Utility Plants: Load-Leveling Efficiency Study." Yerevan Polytechnic Periodical No. 54 (1981)

REFERENCES

Dr. Frank Jones, Chairman
Department of Engineering
Woodrow College
Charleston, South Carolina 39060
Tel. (201) 510-7200

Mr. John Smith, sponsor, Tel. (416) 318-9711

LANGUAGES

Armenian (native); Russian and German (reading ability); English (basic spoken and written ability).

PERSONAL INFORMATION

Born in Yerevan, Armenian SSR, May 20, 1955. Married, two children. Admitted to the United States as a refugee on March 30, 1982. No restrictions on employment.

Աշխատանքային Կենսագրության Օրինակ

Ար մեն Պետրոսյան
544 Սաութ Վուտսայդ ավենյու
Չիկագո, Իլինոյս 60653
հեռ. (312) 667-6969

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՆՊԱՏԱԿԸ	Աշխատելու համար որպես էլեկտրիկ ինժեներ և մասնակիորեն մասնագիտանալու ընդհանուր անալիզի ծյուղի մեջ:
ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ	Երևանի Պոլիտեխնիկական ինստիտուտ համալսարան, Հայկ. Ս.Ս.Հ. էլեկտրիկ ինժեների դիպլոմ (որը համազոր է ԱՄՆ-ում համալսարանի վերջին կուրսի ուսանողի և ավարտական կոչման միջև):
ՏՊԱԳՐՎԱԾ ԳՈՐԾԵՐ	«Երևանի Պոլիտեխնիկական ինստիտուտի Գրախոսական» թիվ 54-1981 «Ծանրաբեռնվածության Կարգավորման էֆեկտիվության Ուսումնասիրու թյուն»:
ԵՐԱՇԽԱՎՈՐՆԵՐ	Դոկտոր Ֆրանք Ջոնս, Ինժեներական Բաժանմունքի Դիրեկտոր, Վուտրո Կոլեջ (201) 510-7200 Պարոն Ջոն Սմիթ, հովանավոր (416) 318-9711
ԼԵԶՈՒՆԵՐ	Հայերեն (մայրենի), Ռուսերեն և Գերմաններեն (կարդալու կարողություն), Անգլերեն (հիմնական խոսակցական և գրելու կարողություն):
ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	Ծնվել եմ 1955 թ. Մայիսի 20-ին Երևանում, Հայկ. Ս.Ս.Հ.: Ամուսնացած եմ, ունեմ 2 երեխա: Թույլատրված եմ Միացյալ Նահանգներ որպես գաղթական 1982 թ. Մարտի 30-ին: Աշխատելու համար սահմանափակում կամ արգելք չունեմ

5. ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՏԵՂԸ ՓՈԽԵԼԸ - ՇԱՐԺՈՒՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆ ԵՒ ԱՌԱՋԽԱՂԱՑՈՒՄ

Աշխատանքը բարեկեցության և Միացյալ Նահանգների կյանքին հաջողությամբ մերվելու գլխավոր բանալին է: Եթե դուք արդեն սկսել եք աշխատել, ապա ամենակարևոր խնդիրը այդ աշխատանքը պահել կարողանալն է: ԱՄՆ-ում սկսած ձեր առաջին աշխատանքը կարևոր է հատկապես նրա համար, որ այդ աշխատանքով է սկսվելու ԱՄՆ-ում ձեր աշխատանքային կենսագրությունը կամ աշխատանքային պատմությունը: Նկատի ունենալով այն հանգամանքը, որ աշխատատերեր չեն հետաքրքրվում այն աշխատողներով, ովքեր նախընտրում են քիչ ժամանակ աշխատել մի տեղում, ընդհանրապես խելացի կլինի գոնե առաջին աշխատանքում մնալ 6 ամիս կամ ավելի: Դրանով դուք կհամարվեք հուսալի և վստահելի աշխատող իսկ հետագայում ձեր առաջխաղացման համար մեծ նշանակություն կունենա:

ա. Աշխատանքում

Ձեր արդեն սկսած աշխատանքը պահել կարողանալու համար դուք պետք է իմանաք, որ գործատերերը նոր աշխատողների մոտ սիրում են տեսնել հետևյալ կարևոր առանձնահատկությունները.-

1. Լինել ճշտապահ և ժամանակի հարգը իմացող: Եթե դուք հնարավորություն չունեք ժամանակին ներկայանալ աշխատանքի, պետք է զանգահարեք ձեր վերակացուին: Շատ աշխատավայրերում օգտագործում են այսպես կոչված «ժամանակի կարտեր» կամ ժամը ավտոմատ գրանցող գործիքներ աշխատանքի ներկայանալու և աշխատանքը ավարտելու ճշգրիտ ժամը որոշելու համար: Աշխատանքից հաճախակի ուշացող աշխատողները կարող է հեռացվեն աշխատանքից, կամ էլ համապատասխանաբար կպահեն աշխատավարձից: Շատ ընկերություններում յուրաքանչյուր 15 րոպե ուշացման համար կարող է աշխատողի կես ժամյա աշխատավարձը կտրեն:

2. Թույլ չտալ որ անձնական հոգսերը խանգարեն աշխատանքի ընթացքը, և խուսափել անձնական հանձնարարություններ կատարել աշխատանքի ժամերին:

3. Հարցեր տալ երբ կասկածում եք, քան թե փորձեք թաքցնել որոշ նույթի վերաբերյալ ձեր անգիտակ լինելը:

4. Անհրաժեշտ է նախաձեռնություն հանդես բերել աշխատանքի մեջ շուտ սովորելու և նոր պարտականություններ ստանձնելու համար:

5. Լինել ընկերական և օգնելու պատրաստ առանց չարաշահելու աշխատանքային ձևականություններն ու միջավայրը:

Աշխատանքի նկատմամբ ցուցաբերած կարողությունն ու քրտնաջան աշխատանքը հարգվում է և լավ գնահատվում:

բ. *Առաջխաղացումը աշխատանքի մեջ*

Ավելի բարձրին ձգտելը, աշխատանքային իրավիճակը շարունակաբար բարելավելը ամերիկյան կեցության ու կուլտուրայի ամենաուժեղ տրադիցիաներից մեկն է: Աշխատանքային վիճակը կարելի է լավացնել տարբեր ճանապարհներով, որոնցից են.- Նույն աշխատանքի տարբեր մակար- դակների մեջ աշխատելով, միևնույն ընկերության մեջ մեկ պաշտոնից մյուսը անցնելով, փոխելով ընկերությունը կամ աշխատանքային բնագավառը կամ փոխադրվելով մեկ քաղաքից մյուսը և կամ նույնիսկ մեկ նահանգից մյուս նահանգը: Այնուամենայնիվ, երբեք մի ազատվեք մի աշխատանքից, քանի հաջորդը ապահովված չէ:

Միևնույն աշխատավայրում աշխատավարձի, ինչպես նաև պաշտոնի բարձրացում ընդհանրապես տեղի է ունենում աշխատավորի կատարած աշխատանքի արդյունքների վերանայումով, որը փաստորեն շատ ընկերությունների աշխատանքը գնահատելու կարևոր պրոցեսներից մեկն է: Աշխատանքի մեջ առաջխաղացում կարող է տեղի ունենալ նաև նույն ընկերության մեջ բաժինը կամ պաշտոնը փոխելով: Այսպիսի առաջխաղացման համար հաճախ պահանջվում է լրացուցիչ վերապատ- րաստման դասընթացների մասնակցել: Վերապատրաստման և լրացուցիչ ուսուցման համար ԱՄՆ-ում գոյություն ունեն շատ հնարավորություններ: Վերապատրաստման այս հնարավորությունները գոյություն ունեն ոչ միայն գաղթականների այլև ՄՆ-ում ապրող բոլոր այն չափահասների համար, որոնք կցանկանան մասնակցել այդ դասընթացներին: (Տես, Ուսումը Չափահասների Համար բաժինը):

գ. *Աշխատանք փոխելը*

ԱՄՆ-ում դիրքի կամ զբաղեցրած պաշտոնի բարձրացման նպատակով աշխատանք փոխելը սովորական և բնական երևույթ է: ՄՆ-ի աշխատանքային ուժը առանձնահատուկ է իր շարժունակության տեսակետից, լինի աշխատանքից աշխատանք թե բնակավայրից բնակավայր: Որպես ՄՆ-ի աշխատուժի նոր անդամ, պետք է իմանաք, որ աշխատանքի մեջ հաջողություն ունենալու և բարձր դիրքի հասնելու համար, դուք հավանաբար կարիք կունենաք աշխատել տարբեր ընկերություններում, տարբեր պաշտոններով, մինչև վերջապես կարողանաք գտնել ձեր ցանկացած աշխատանքն ու պաշտոնը:

Եթե դուք ցանկանում եք բարելավել ձեր աշխատանքային պայմանները ավելի բարձր աշխատավարձի կամ բարձր պաշտոնի համար աշխատատեղին փոխելով, պետք է հիշեք, որ ավելի լավ աշխատանք գտնելու համար ՄՆ-ում անհրաժեշտ է ունենալ լավ և կայուն աշխատանքային կենսագրություն: Ուստի շատ կարևոր է ստեղծել լավ աշխատանքային կենսագրություն լինելով ճշտապահ, արդյունավետ

և անշուշտ լրիվ կատարելով ձեր վրա դրված բոլոր տեսակի պարտականությունները: Լավ աշխատանքային կենսագրություն ունենալու և դրական երաշխավորագիր ձեռք բերելու համար շատ կարևոր է նաև միևնույն աշխատավայրում մնալ առնվազն երեքից մինչև 6 ամիս: Միշտ հիշիր, որ նոր աշխատանք փնտրելու լավագույն ժամանակը այն է երբ դուք աշխատում եք:

Աշխատանքային լավ տվյալներ ունեցող աշխատավորը կարող է երաշխավորագիր խնդրել իր աշխատատիրոջից, աշխատանքից ազատվելու դիմումը ներկայացնելու հետ մեկտեղ: Սա մի հասարակ նամակ է, որտեղ գործատերը ընդգծում է աշխատավորի լավագույն հատկություններն ու կարողությունները, որ նա ցուցադրել է տվյալ ընկերությունում աշխատելու ընթացքում: Լավ երաշխավորագիր ստանալու համար պետք է զգույշ լինեք ձեր աշխատատիրոջ կարիքների նկատմամբ: Նախքան մի ուրիշ աշխատանքի տեղափոխվելը անհրաժեշտ է, որ **դուք նվազագույնը 2 շաբաթ առաջ հանձնեք աշխատանքից ազատվելու ձեր դիմումը**, սա փաստորեն ժամանակ կտա գործատիրոջը փոխանորդ գտնելու համար: Տնտեսական և աշխատանքային վիճակը բարելավելու նպատակով աշխատանք փոխելը չի դիտվում որպես վատ արարք ամերիկյան գործատերերի կողմից: Բոլոր դեպքերում գործատերը կցանկանա, որ աշխատավորը նախօրոք հայտնի աշխատանքից ազատվելու իր ծրագրերի մասին:

Նախօրոք դիմում ներկայացնելը կարող է նույնիսկ պարտադիր լինել որոշ ընկերություններում և այն չհարգելու դեպքում կարող եք զրկվել ձեր մեկ շաբաթվա աշխատավարձից:

Ա. ԱՄՓՈՓՈՒՄ

Շատ գաղթականների համար աշխատանքը իրենց բարեկեցության և Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների կյանքին հարմարվելու բանալին է: Սկզբնական աշխատանքը հնարավորություն կտա գաղթականներին տնտեսապես անկախ լինելու և իրենց անմիջական կարիքները հոգալու համար և անշուշտ կարող է հիմք ծառայել հետագայում ավելի բարձր վճարվող աշխատանք գտնելու և ֆինանսապես ավելի ապահով լինելու համար: Ամերիկյան աշխատանքի փորձառություն ձեռք բերելու հետ մեկտեղ, գաղթականները կարող են նկատել, որ աշխատանքը նաև հնարավորություն է տալիս խոսելով և շփում ունենալով ամերիկացի աշխատողների հետ, զարգացնել իրենց անգլերեն խոսակցական լեզուն և ավելի մոտիկից ծանոթանալու ամերիկյան ապրելակերպին և մշակույթին:

Կամավոր գործակալությունները, հովանավորողները, ընկերները, ազգականներն ու նաև աշխատանքային հատուկ ծրագրերը կարող են Միացյալ Նահանգներ ժամանող գաղթականներին օգտակար լինել աշխատանք գտնելու համար: Մինչդեռ առաջին աշխատանքը կարող է սկզբնակ-մակարդակի լինել, կամ ոչ մասնագիտական, սակայն կարևոր է ստանձնել այն և որոշակի ժամանակաշրջան

պահել, աշխատանքային հուսալի կենսագրության հիմք դնելու համար: Հետագայում հնարավոր կլինի փոխել և անցնել ավելի բարձր մակարդակի կամ մասնագիտական աշխատանքի: Գաղթականների համար ամերիկյան աշխատաձևին համա- կերպվելու և հարմարվելու կարողականությունը, Միացյալ Նահանգներում նրանց հաջողության և երջանկության հասնելու ամենակարևոր պայմաններից և գործոններից մեկն է:

ԳԼՈՒԽ III

ԵԿԱՄՈՒՏ ԵՎ ԾԱԽՍԵՐ

Ա. ՆԱԽԱԲԱՆ

Գնումներ կատարել, բանկի հետ գործարք կատարել, վճարել տարրական կարիքների համար ինչպես տան պակասների, այնպես էլ մթերքի համար այս բոլորը երկրե երկիր կարող է տարբեր լինել: Ապրելու ծախսերը Միացյալ Նահանգներում հաճախ բարձր են, և այն գաղթականները որոնք անհոգաբար են վերաբերվում իրենց եկամուտի և ծախսերի հետ, ինչպես նաև կրեդիտ օգտագործելու մեջ, կարող են լուրջ տնտեսական կացության առաջ կանգնել:

Այս գլուխը տեղեկություններ է պարունակում ՄՆ-ում կատարվող ֆինանսական գործողությունների մասին, ներառյալ բյուջեի, առևտուր անելու և բանկի մատուցած ծառայությունների մասին:

1. ԵԿԱՄՈՒՏԻ ՕԳՏԱԳՈՐԾՈՒՄԸ ԲՅՈՒՋԵԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆ

Միացյալ Նահանգներում սահմանափակ եկամուտով ապրելիս, շատ կարևոր է ֆինանսական նախահաշիվ կազմել և ծախսել նրա համաձայն: Դա նշանակում է ինչպես հավասարակշռել եկամուտն ու ծախսերը: Դա նշանակում է այնպես պլանավորել, որ չծախսել ավելի քան շահում եք և առաջին հերթին ծախսել ամենաառաջնային կարիքի առարկաների վրա: ՄՆ-ում ձեր ամսական բյուջեն հավանաբար մի քանի ավելի իրեր կընդգրկի, որոնց չէիք նախատեսում նախկինում:

ա. Հաստատուն ծախսեր

Հաստատուն ծախսեր կատեգորիայի մեջ (այն գումարները որ հավանաբար ամեն ամիս վճարելու եք), պետք է հաշվի առնել.-

1. Տան վարձը. Սա հավանաբար կլինի ձեր ամենաբարձր հաստատուն ամսական ծախսը և առաջինը որ դուք պետք է պլանավորեք: Անկախ նրանից թե որևէ համաձայնագիր ստորագրել եք թե ոչ, ձեր տան ամսեկան վարձը պետք է վճարվի նշանակված օրը: Եթե այն չի վճարված կամ հաճախ ուշացումով է վճարվում կարող են ձեզ վտարել բնակարանից: Ձեր եկամուտից կպարզվի թե որտեղ կարող եք ապրել:

2. Կենցաղային սպասարկում. Կենցաղային սպասարկման ծախսերի մեջ մտնում են, ձեր տան էլեկտրականության, բնական գազի և ջրի համար վճարվող ծախսերը. Երբեմն այս ծախսերը կարող են մտնել բնակարանի ամսեկան վարձի մեջ: Շատ հավանական է, որ ընդհանրապես դուք ինքներդ պատասխանատու լինեք ձեր տան կենցաղային սպասարկումը ձեռք բերել համապատասխան կազմակերպություններից, երբ մի բնակարանից տեղափոխվում եք մյուսը: Կենցաղային սպասարկման համար վճարումները կկատարվի տեղեկագրի միջոցով, որը սովորաբար կգա ամիսը մեկ, որի վրա թվարկված կլինեն հետևյալ տվյալները. հաճախորդի անունն ու հասցեն, հաշվի համարը, ժամանակի պարբերությունը որի համար վճարելու եք, ծառայության վարձը (հարկով միասին) և վճարման ժամկետը: Վերոհիշյալ վճարները կարելի է ուղարկել փոստով կամ անձամբ: Անկախ այն հանգամանքից թե վճարումը ինչպես է կատարվում, կարևոր է որ այն կատարվի ժամանակին: Եթե վճարումները ժամանակին չկատարվեն, ապա կպահանջվի տուգանք վճարել, կամ համապատասխան սպասարկումը վերջիվերջո կդադարեցվի:

3. Սննդամթերք. Երբ սննդամթերք եք ընտրում, գոյություն ունեցող տեսակները կարող են ձեզ զարմացնել: Սակայն խուսափեցեք «շտապ» կատարված գնումներից: Հարկավոր է գնել սննդարար, չափավոր էժան ապրանք, մի քանի օրվա բավարար քանակությամբ: Պետք է ապրանքը համեմատել նույն տեսքն ունեցող այն փաթեթների հետ, որոնք ավելի շատ ապրանք են պարունակում համարյա նույն գումարով: Պետք է նաև ստուգել ժամկետը: Նշված ամսաթվից հետո գնված սննդամթերքը երաշխավորագիր չունի որ թարմ կամ չփճացած կլինի:

4. Երթևեկություն. Պետք է հաշվել նաև հասարակական տրանսպորտից օգտվելու ամենօրյա ծախսը աշխատանքի գնալ-գալու համար: Նույնիսկ կարելի է մշտական գնել, որը անսահմանափակ թվով երթևեկություն է ապահովում տրանսպորտի միևնույն ձևի համար:

5. Ապահովագրություն. Շատ հաճախ մարդիկ հնարավորություն չեն ունենում վճարել թանկ արժող բժշկական ծախսերը կամ որևէ արկածի դեպքում սեփական որևէ արժեքավոր ունեցվածքը նորով փոխարինելը: Ապահովագրություն գնելիս, որոշ գումար եք վճարում մի մասնավոր ընկերության: Նա իր հերթին պարտավորվում է նախօրոք որոշված մի գումար վճարել եթե որևէ դժբախտություն պատահի կամ ձեզ կամ ձեր ընտանիքի անդամներից մեկին: Չնայած ապահովագրություն գնելը կամովին է, որոշ տեսակի ապահովագրությունները պարզապես անհրաժեշտ են:

- *Առողջապահության ապահովագրությունը*, որը ծածկում է հիվանդանոցում մնալու ծախսերը և այնտեղ ստացած խնամքի որոշ մասը: Որոշ ապահովագրական ծրագրեր կարող են ընդգրկել բժիշկի վարձը և բժշկական ստուգումների ծախսերը: Այս կարգի ապահովագրությունը հաճախ մասամբ վճարվում է աշխատատիրոջ կողմից: Բժշկական խնամքի չափազանց սուղ պայմաններում, առողջապահական ապահովագրությունը անհրաժեշտություն է:

• *Ավտոմեքենայի ապահովագրությունը* պետք է ձեռք բերվի երբ ավտոմեքենա եք գնում: Շատ նահանգներում օրենքի դեմ է ավտոմեքենա վարելը առանց ապահովագրության: Եթե դուք ընդգրկվում եք որևէ դժբախտ պատահարի մեջ և համապատասխան ապահովագրություն չունեք, եթե մեղավորը ինքներդ եք, ապա գուցե և բոլոր ծախսերը ինքներդ վճարեք: Այդ գումարը հազարավոր դոլլարների կարող է հասնել: Ավտոմեքենայի ապահովագրության շատ տեսակներ կան: Որոշ տեսակները կարող է վճարեն պատահարի մեջ վիրավորված մարդկանց հիվանդանոցի և բժիշկի ծախսերը: Դուք պետք է որոշակի ժամանակ հատկացնեք ծանոթանալու գոյություն ունեցող տարբեր տեսակի ապահովագրությունների հետ:

• *Սեփականության ապահովագրությունը*, որը օգնում է վճարել հրդեհով, գողությամբ կամ այլ պատահարների պատճառով կրած կորուստների համար:

• *Կյանքի ապահովագրությունը* ընտանիքի անդամներին ապահովում է ֆինանսապես, եթե ընտանիքի համար ապրուստ ապահովող անձը մահանա:

5. *Հեռախոս.* Այս ծառայությունը ըստ ցանկության է: Սակայն եթե դուք հեռախոս եք վերցրել, ապա պատասխանատու եք ամեն ամիս կատարել համապատասխան մուծումները: Ինչպես մյուս կենցաղային սպասարկման ծառայությունների ծախսերը, այնպես էլ հեռախոսի ծախսերի ամսեկան հաշիվը պետք է մուծվի նշված վերջին ժամկետից առաջ:

Երբ մշտական ծախսերը լրիվ պարզված են, կարող եք նկատի առնել.-

բ. Փոփոխական Ծախսերը

1. Խնայողություն:
2. Ապահովագրության միջոցով չծածկվող բժշկական և ատամնաբուժական ծախսերը:
3. Հագուստեղեն:
4. Կահույք և տնային իրեր:
5. Այլ ծախսեր (անձնական կարիքներ և ցանկություններ):

2. ԳՆՈՒՄՆԵՐ ԱՆԵԼ

ԱՄՆ-ի շուկան գնորդին շատ մեծ հնարավորություններ է տրամադրում: Բազմազան արտադրանքների անընդհատ աճը սկզբում շատ է դժվարացնում ընտրելու գործը: Բոլոր ԱՄՆ եկողները ունեն շատ կարիքներ: Այդ պատճառով էլ դուք պետք է ձեզ համար պարզեք առաջնայինը և համա- պատասխանաբար կատարեք ձեր գնումները: Բնական է, որ որոշակի գումար կծախսեք այնպիսի անհրաժեշտութիւնների վրա ինչպիսիք են սննդամթերքը և տնային տնտեսութեան իրերը, հետո կունենաք կարճ ժամկետով ծախսեր ինչպես օրինակ՝ հագուստեղենը և

երկար ժամկետով գնումներ, ինչպիսիք են կահույքը, հեռուստացույցը կամ ավտոմեքենան: Խնայողությամբ գնումներ կատարելու համար դուք պետք է հետազոտեք թերթերի հայտերը, զեղչով վաճառող խանութները, ինչպես նաև սովորական խանութների մի որոշակի ժամկետի ընթացքում մեծ զեղչով կատարվող վաճառքները: Ձեզ հովանավորողը, կամավոր գործակա- լությունը, ընկերները օգտակար խորհուրդ կարող են տալ ձեզ այդ առումով:

ա. Գնումներ կատարելու տեղեկատու աղբյուրներ

1. Հեռատես գնորդի համար *թերթերը* առաջին կարգի տեղեկատուներ են: Թերթում 3 բաժիններ կան, որոնք օգտակար տեղեկություն են տալիս ապրանք գնելու, ծախելու և այլ ծառայությունների մասին:

Ads - *Հայտերը* սովորական հայտարարություններ են, որոնք զետեղվում են թերթի տեքստի մեջ: Այդ հայտերը սովորաբար ռեկլամում են որոշակի ապրանքներ և ծառայություններ, օրվա գների հետ միասին: Եթե զեղչ վաճառք գոյութիւն ունի որեւէ հատուկ ապրանքի համար, այն սովորաբար ընդգծվում է:

Supplemènts - *Հավելվածները* մեկուսացված հայտեր են, որոնք օրաթերթերի հետ միասին են գալիս: Այս հավելվածները սովորաբար տպվում և բաժանվում են գնորդներին, երբ որոշակի խոշոր խանութներ իրենց ապրանքների մեծ մասը զեղչյալ գներով վաճառք են հայտարարում:

Classified Ads - *Դասակարգված Հայտերը* գնորդներին առաջարկում են ծառայու- թյունների մի ամբողջ շարան, ինչպես նաև նոր և օգտագործված ապ- րանքներ: Սա աչքի ընկնող առաջին բաժինն է, որը սովորաբար կարելի է գտնել թերթի վերջում: Սովորական հայտերն ու հավելվածները խոշոր ֆիրմաների կամ մեծ խանութների ցանցի պատվերներով են տպվում, իսկ դասակարգված հայտերը սովորաբար տեղադրվում են թերթերի մեջ այն անհատների կողմից, որոնք որևէ հատուկ ծառայություն են առաջարկում, որևէ ապրանք ունեն ծախելու, վարձելու և կամ փոխանակելու: Այս բաժնի հայտարարությունները սովորաբար դասակարգված են լինում ըստ վերնագրերի այբենական կարգի, օրինակ՝ **HOUSES FOR SALE** - ծախու տներ, **BICYLES FOR SALE** - ծախու հեծանիվներ, **LIVESTOCK FOR SALE** - ծախու ընտանի կենդանիներ կամ **ELECTRICAL APPLIANCES FOR SALE** - էլեկտրական սարքեր:

Թերթերի օգնությամբ գնումներ անելը այն մեծ առավելությունն ունի, որ կարելի է նույն ապրանքի գները համեմատել և որոշել թե որտեղ է ամենից ձեռնտու այն գնել: Դա փաստորէն վերացնում է ժամա- վաճառությունն ու բազմաթիվ խանութներ այցելելու հետ կապված ծախսերը:

2. *Փոստով պատվիրելու կատալոգները*, տարբեր տեսակի վաճառվող իրերի ցուցակներ են, գների հետ միասին: Նրանք կարող են լինել միայն մի քանի էջ և

հատուկ բնույթի, ինչպես օրինակ ծաղկի հունդերի կատալոգ կամ կարող է բաղկացած լինեն մի քանի հարյուր էջերից ու պարունակեն վաճառքի ենթակա բոլոր տեսակների ամենաանհրաժեշտ ապրանքները: Այս տեսակի կատալոգներից են Սիրզ, Ռոբակ և Ընկ. - **Sears, Roebuck & Co. Catalog** կատալոգը, Մոնգոմերի Ուորդ կատալոգը և Շպիկել - **Spiegel Catalog** կատալոգը:

Կատալոգի մեջ ընդգրկված յուրաքանչյուր ապրանք ուղեկցվում է տվյալ ապրանքի նկարով և նրան վերաբերող այլ տեղեկություններով. օրինակ՝ չափերը, գույները, մատերյալը, կապոցային տեղեկություններ, ևայլն, որոնք անհրաժեշտ են պատվեր տալու համար: Յուրաքանչյուր իր ունի նաև իր ուրույն կատալոգային համարը, որը անհրաժեշտ է գրել պատվեր տալու դեպքում, տվյալ ապրանքը միարժեք ձևով բնորոշելու համար:

Այնուամենայնիվ, դուք պետք է մանրամասնորեն ծանոթանաք փոստով ապրանք պատվիրելու կարգուկանոնին և պայմաններին մինչև այդ ձևով ապրանք գնելը:

3. *Դեղին էջերը - The Yellow Pages.* ձեր հեռախոսագրքի դեղին էջերը գնում կատարելու ամենալավ տեղեկատու աղբյուրներից մեկն է: Դեղին էջերում զետեղված են նաև ձեր շրջակայքում գտնվող բոլոր տեսակի իրերի վերանորոգման կետերը:

բ. Էժան առևտուր

1. *Զեղչով վաճառք - Sales.* զեղչով վաճառվող իրերը նրանք են, որոնք վերագնահատվում և վաճառվում են իրենց սովորական գնից ցածր գնով: Նրանք սովորաբար զեղչով վաճառքի օրվանից շատ առաջ են հայտարարվում: Շատ խանութներ միշտ զեղչով ապրանքներ ունեն վաճառքի, սակայն այդպիսի վաճառքի համար ընտրված ապրանքներն ու ժամկետները միշտ փոփոխվում են: Երբեմն զեղչված գնով նշանակված ապրանքը կարող է լրիվ ծախված լինել մինչև ձեր խանութ հասնելը: Այդ դեպքում, դուք կարող եք «ռեյնչեկ» պահանջել (զեղչված գնով ապրանքը հետագայում գնելու իրավունք): Դա մի կտոր թուղթ է, որը նշում է զեղչված գնով վաճառվող ապրանքի անունն ու գինը: Սա ձեզ թույլ կտա ապրանքը գնել իջեցրած գնով երբ խանութը լրացուցիչ կստանա այդ ապրանքից, նույնիսկ այն ժամանակ երբ զեղչ վաճառքը տվյալ ապրանքի համար վերջացած լինի:

2. *Կտրոններ - Coupons.* երբեմն հնարավոր է կտրոններ ձեռք բերել, որոնք ձեզ հնարավորություն են տալիս որոշ առարկաներ գնել զեղչված գնով: Սովորաբար կտրոններ կարելի է գտնել թերթերում, նույն ապրանքի նախորդ գնած տուփի մեջ կամ գալիս են փոստով առանց պատվերի: Տվյալ ապրանքը գնելու դեպքում, այդ կտրոնը պետք է ներկայացնել գործակատարին, ապրանքի գինը վճարելու ժամանակ:

գ. *Որտեղ առևտուր անել*

Միացյալ Նահանգներում գոյություն ունեն ամենատարբեր տեսակների խանութներ և շուկաներ, որտեղ ապրանքների որակներն ու ծառայությունների տեսակները չափազանց տարբեր են իրարից: Ներքևում թվարկում ենք մի քանի այդպիսի խանութներ և շուկաներ.-

1. *Ինքնասպասարկման հսկա խանութներ* (Սուպերշուկաներ) - *Supermarkets*: Այս խանութները ամենահարմարն են սննդամթերք գնելու համար: Դրանք շատ խոշոր ժամանակակից խանութներ են, որոնք ամեն տեսակ ուտեստեղեն են ծախում: Բացի սննդամթերքից, այս խանութները վաճառում են նաև մաքրիչ նյութեր, կոսմետիկա, ամսաթերթեր, որոշ հագուստեղեն, տնային տնտեսության իրեր, ինչպես նաև առանց դեղատոմսի վաճառվող դեղորայք:

2. *Ունիվերմագ խանութներ* - *Department Stores:* Այս խանութները մեծ մասամբ խոշոր խանութների մի շղթա են, որտեղ վաճառվում են հագուստեղեն, կահույք, սարքեր, տնտեսական ապրանքներ, կոշիկներ և այլ շատ տեսակի ապրանքներ:

3. *Խնայողական խանութներ* (թրիֆտ խանութներ) - *Thrift Shops:* Այս տեսակի խանութները սովորաբար օգտագործված իրեր են վաճառում շատ մատչելի գներով: Ամերիկացիները ամենևին էլ չեն քաշվում օգտա- գործված հագուստեղեն կամ կահույք գնել այսպիսի խանութներից: Այս տեսակի խանութները սովորաբար պատկանում են բարեգործական ընկերություններին:

4. *Մենատնտեսների շուկա* - *Farmers' Markets:* ՄՆ-ի որոշ շրջաններում, մենա- տնտեսները գյուղից քաղաք են գալիս շաբաթվա հատուկ օրերին թարմ պտուղ, բանջարեղեն և ծաղիկներ ծախելու համար: Մինչդեռ գները կարող են ցածր չլինել, սակայն ապրանքի որակը սովորաբար ավելի բարձր է քան ինքնասպասարկման հսկա խանութներում:

5. *«Էթնիկ» մթերային խանութներ* - *"Ethnic" Grocery Stores:* Շատ քաղաքներում գոյություն ունեն էթնիկ (ազգային) խանութներ, որտեղ վաճառվում են աշխարհի տարբեր տեղերից բերված ուտեստեղեն:

դ. *Ապրանքի համար վճարելը*

Եթե ապրանքի ընտրությունը առաջին քայլն է, գնված ապրանքի համար վճարելը հաջորդն է: Սակարկելը սովորություն չէ: Մարդիկ միայն սակարկում են թանկարժեք իրերի վրա, ինչպիսիք են ավտոմեքենաները, տները, ինչպես նաև մենատնտեսների շուկաներում, սև շուկաներում, կամ եթե ուղղակի գնում եք սեփականատիրոջից:

Վճարման պարզագույն ձևը թղթադրամն է: Սակայն հաճախ հարմար չէ նույնիսկ վտանգավոր է մեծ գումարով թղթադրամ ունենալ մոտը: Այդ պատճառով, շատեր նախընտրում են չեկ կամ կրեդիտ կարտ օգտագործել: Անձնական չեկ ընդունում են համարյա ամենուրեք, բայց անհատից սովորաբար պահանջում են ներկայացնել ինքնությունը հաստատող երկու փաստաթուղթ: Քանի որ երբեք չի կարելի թղթադրամ ուղարկել փոստով, անձնական չեկը կամ «դրամ պատվերներ»ը ամենաապահով ձև են փոստով վճարելու համար: «Դրամի պատվերներ» կարելի է գնել կամ ձեռք բերել բանկերից, նամակատներից մի որոշակի գումարի համար: «Դրամի պատվերներ» գնելու ժամանակ գումարի մեծությունից կախված ձեզանից կպահանջվի վարձ վճարել: Կրեդիտ կարտերը հնարավորություն են տալիս ապրանքը գնել ապառիկ ձևով, սակայն հետագայում որոշ վարձ կգումարվի ապրանքի արժեքի վրա եթե ապրանքի արժեքի վճարումը կատարվի մասերով կամ նշանակված ժամկետից ուշ, այդպիսով կրեդիտ կարտով գնված ապրանքի գինը դարձնելով ավելի թանկ քան թղթադրամով կամ անձնական չեկով վճարելու դեպքում:

ե. Գնումների հարկերն ու ստացականները

Շատ նահանգներում գնումներ կատարելու ժամանակ գնորդը բացի ապրանքի արժեքից վճարում է նաև վաճառքի հարկ: Հարկի չափը կախում ունի ապրանքի գնից:

Գնված ապրանքի հետ միասին դուք կստանաք նաև առուծախի ստացական: Գնված ապրանքների ստացականները պահելը լավ սովորություն է, քանի որ այս ստացականները ապրանքը գնելու ապացույցն են այն դեպքերի համար, երբ անհրաժեշտություն զգաք ապրանքը վերադարձնել ետ կամ փոխարինել ուրիշով:

զ. Երաշխավորագրեր

Երաշխավորագրերը գնորդին պաշտպանում են անորակ գնված ապրանքներից: Երաշխավորագիրը գրավոր ձևով շարադրում է գնորդի և վաճառողի կամ արտադրողի պատասխանատվություններն ու պարտակա- նությունները այն դեպքում, երբ գնված ապրանքը անսարքին է կամ ժամանակից շուտ է շարքից դուրս գալիս: Դա կարող է բացատրել նաև թե որ դեպքերում ապրանքը պետք է փոխարինել նորով, վերանորոգվի կամ ապրանքի արժեքը վերադարձվի գնողին: Անշուշտ նշված է նաև ուժի մեջ լինելու ժամկետը: Որոշ դեպքերում երաշխավորագրերը պահանջում են, որ գնորդները գրանցման կարտ ուղարկեն տվյալ ապրանքը արտադրող ընկերությանը, երաշխավորագրերը ուժի մեջ դնելու համար:

է. Ապրանքը ետ վերադարձնելը

Յուրաքանչյուր խանութ կանոնադրություն ունի վերադարձված ապրանքի վերաբերյալ: Դուք պետք է ծանոթանաք դրա հետ: Պահեցեք գնված ապրանքների ստացականները այն դեպքերի համար երբ կցանկանաք վերադարձնել ապրանքը:

Եթե գնորդը անախորժության դեմ է կանգնում, կարող է զանգահարել գնորդի պաշտպանության տեղեկան գործակալությանը: Այս կազմակեր-պություններ կմիջամտեն գնորդի օգտին, նրան խորհուրդ կտան կամ էլ այլ տեսակի օգնություն:

ը. Ապառիկ օգտագործելը (կրեդիտ)

Ապառիկ գնել նշանակում է ապրանքը գնել դրամը ավելի ուշ վճարելու պայմանով: «Գնիր հիմա, վճարիր հետո»: Ապառիկ գնելը ունի իր առավելությունները: Ապառիկը ձեզ հնարավորություն է տալիս գնել իրերը օգտագործել դրանք քանի դեռ ոչինչ չէ վճարված դրա համար: Երբեմն խնայում եք ապրանքի գնի մեջ հիմա գնելով, քանի ապրանքի գինը դեռևս չի բարձրացել: Բայց ապառիկով գնելը կարող է և վտանգավոր լինել: Դուք կարող է փորձվեք շատ ապրանք գնել, այսպիսով ձեր ապագա եկամուտի մեծ մասը ստիպողաբար ապառիկ գնված իրերի վճարումներին հատկացնելով: Իսկ վճարումները ժամանակին չկատարելու կամ ընդհանրապես չկարողանալ վճարելու դեպքում, ապրանքը կարող են բռնագրավել: Բացի դրանից ապրանքը այդ ձևով ավելի թանկ կնստի քան իր սկզբնական գինն է, քանի որ ապառիկ գնումների համար տոկոս է գանձվում:

Այնուամենայնիվ, մարդիկ ապառիկի կարիք ունեն մեծ գնումներ կատարելու համար, ինչպիսիք են տունը կամ ավտոմեքենան: Կրեդիտ հաստատելը շատ կարևոր քայլ է շատ ընտանիքների և անհատների համար:

Խոշոր գնումների կամ փոխառությամբ դրամ վերցնելու համար առաջին անգամ ապառիկ ձեռք բերելը դժվար է: Ավելի հեշտ կլինի ապառիկ ձեռք բերել փոքր գնումների համար: Բայց երբեմն նույնիսկ այն ժամանակ հարկավոր է լավ ապառիկ ունենալ նոր ապառիկ ստանալու համար: Ուրեմն, ինչպե ս սկսել: Ապառիկ հաստատելու ամենալավ միջոցը բանկերից մեկում խնայողության և անձնական չեկի հաշիվներ բացելն ու այդ հաշիվները միշտ դրական վիճակում պահելն է: Կենցաղային սպասարկման և այլ ամսեկան ձեր պարտքերը ժամանակին վճարելը նույնպես կարևոր է ապառիկ ստանալու համար: Հետո, շատ դժվար չպետք է լինի կրեդիտ կարտ ձեռք բերել ձեր շրջակայքում գտնվող որևէ խոշոր ինքնասպասարկման խանութից:

Ընտանիքներում, ամուսինները առանձին-առանձին պետք է կրեդիտ հաստատեն, որպեսզի բաժանվելու կամ ամուսինների մեկնումեկի մահվան դեպքում, մյուսը արդեն հաստատված «կրեդիտի գնահատական» ունենա:

Ի նչ բան է «կրեդիտ գնահատական» հասկացողությունը: Հիմնականում լավ կրեդիտ գնահատական ունենալու համար, անձնավորությունը պետք է ապառիկ գնված ապրանքի վճարումները կատարած լինի ժամանակին: Անձնավորությունը չպետք է թերացած լինի որևէ պարտքի վճարման մեջ: Խանութներն ու այլ կազմակերպությունները որոնք որևէ անձի կրեդիտ գնահատականն են ուզում իմանալ, դիմում են տեղական կրեդիտի գրասենյակ: Կրեդիտ գրասենյակը անձի

անցյալ և ներկա ֆինան- սական գործարքների, ինչպես նաև նրան վերաբերող անձնական և ընտանեկան դրության վերաբերյալ, գրանցումներ է պահում: Անհատները կարող են դիմել այդ գրասենյակներին իրենց կրեդիտ գնահատականի կրկնօրինակը ձեռք բերելու և առարկելու գրանցված տվյալները եթէ կարծում են, որ սխալմունք է թույլ տրված:

Որոշակի կրեդիտ կարտերի միջոցով կատարված գնումների կամ ծառայությունների գումարները պետք է վճարվեն ամբողջությամբ, որը նշանակում է, որ մեծ գնումների գումարները հնարավոր չէ բաժանել մասերի ժամանակի ընթացքում վճարելու համար: Շատ կարևոր է նշել նաև, որ կրեդիտ կարտի հիմնարկները պարտքի քանակի վրա մինչև 21 տոկոսի հասնող դրամ են գանձում: Անհրաժեշտ է ուշադրությամբ կարդալ կրեդիտի բոլոր պայմանները մինչև կարտը օգտագործելը:

Եթէ կրեդիտ կարտը կորած կամ գողացված է, անհապաղ պետք է հայտնել խանութին կամ հիմնարկությանը: Կորուստի մասին ժամանակին տեղեկացնելը, կարտի տիրոջը զերծ է պահում անօրեն օգտագործված գումարները վճարելուց:

3. ԲԱՆԿԱՅԻՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆ

Ամերիկացիները լայն չափով են օգտվում բանկերի ծառայություններից: Դա արդյունք է այն զանազան և հարմարավետ առավելություններին, որ բանկերը առաջարկում են անհատներին և կազմակերպություններին: Բանկի սովորական ծառայությունների մեջ են մտնում.-

ա. Չեկի Հաշիվներ

Չեկի հաշիվը բոլորից շատ տարածված և օգտագործվող բանկային ծառայությունն է: Հավանաբար դրա պահանջը կզգաք աշխատանքի մտնելուց անմիջապես հետո: Շատ մարդիկ խուսափում են մեծ գումարներով թղթադրամ ունենալ իրենց գրպաններում ապահովությունից ելնելով, այդ պատճառով էլ անձնական չեկ են օգտագործում ամենօրյա ծախսերի համար: Երբ հաշիվը «բացված է», հաճախորդին թույլատրվում է փողը պահել հաշվի մեջ, կամ հանել երբ անհրաժեշտ է: Բանկի հաճախորդին չեկերի գրքույկ է տրվում: Անհրաժեշտության դեպքում չեկը պետք է լրացնել համապատասխան գումարով, ստորագրել ու տալ թղթադրամի փոխարեն: Հաշիվ բացելու համար պետք է բանկ գնալ հարկավոր կարգադրություններ անելու և ստորագրության կարտը լրացնելու համար: Բանկն ընտրելիս դուք պետք է հիմնվեք նրա տված ծառայությունների վրա, կամ ժամերի հարմարավետությունն ու դիրքը հաշվի առնելով: Ամուսինները կարող են մեկ միացյալ հաշիվ բացել և երկուսով չեկեր օգտագործել:

Չեկի հաշիվ ունեցող մարդիկ պետք է լավ ծանոթ լինեն չորս հիմնական ձևերի կամ պրոցեդուրաների հետ.- փող դնելու կտրոն, չեկեր, չեկի գրքույկի գրանցում և հաշվի ամսեկան տեղեկագիր:

1. *Փող դնելու կտրոն - Deposit Slips* - Երբ արդեն բացված հաշիվ ունեք, կարող եք ցանկանալ կանոնավոր ձևով փող դնել հաշվի մեջ: Փող դնելու կտրոնները սովորաբար կրում են ձեր անունը (կամ երկուսիդ անունները, եթե ամուսիններով եք բացել հաշիվը) և հաշվի համարը վրան տպված կամ բաց տեղ, որտեղ կարելի է լրացնել այդ տեղեկությունները: Փող դնելու կտրոնները ծառայում են որպես ստուգիչ միջոց, երբ թղթադրամի հետ միասին նաև մի քանի չեկեր եք ուզում դնել հաշվի մեջ: Կտրոնը լրացնելուց հետո թղթադրամի և չեկերի հետ միասին հանձնում եք բանկի աշխատողին, որը իր հերթին ձեզ ստացական կտա: Դատարկ կտրոններ ձեզ կտան երբ հաշիվը բացեք: Լրացուցիչ կտրոններ կարելի է ստանալ բանկի որևէ աշխատողից:

2. *Չեկեր - Checks* - Չեկը լրացնում ու ստորագրում է այն անձը, որի անունով (անուններով) որ բացված է հաշիվը: Չեկ լրացնելիս պետք է նշեք.-

1. ամիս ամսաթիվը:
2. այն անձի կամ կազմակերպության անունը, որի համար որ գրվում է չեկը:
3. թվերով գրված գումարը, օրինակ Շօծ^ծծ, Շխռ^ռծ ներառյալ դոլարներն ու սենտերը:
4. տառերով գրված գումարը, օրինակ «տասը դոլար և ոչ մի/100», «երեսունհինգ դոլար և 50/100»:
5. ձեր ստորագրությունը:

Դատարկ չեկեր են տրվում սովորաբար երբ հաշիվը բացվում է, իսկ տպագրված չեկերը պատրաստ են լինում մի քիչ ավելի ուշ, ընդհանրապես քիչ վարձի դիմաց: Յուրաքանչյուր տպված չեկ պետք է ունենա տիրոջ անունը, հասցեն, չեկի համարը և հաշվի համարը: Յուրաքանչյուր չեկ պետք է ստուգել հավաստիանալու համար, որ տվյալները ճիշտ են տպված: Եթե չեկ է կորչում, պետք է անհապաղ բանկին հայտնել, չեկի վճարումը կանխելու համար:

3. *Չեկի գրքույկի գրանցում - Checkstubs or Registers* - Երբ չեկ եք գրում, գրքույկի մեջ պետք է գրանցել օրը, ում համար է գրված, ինչ գումարով: Այս գրքույկը պետք է պարունակի բանկի հետ ձեր կատարած բոլոր գործարքների ցանկն ու դրամի մուտքն ու ելքը, յուրաքանչյուր գործարքից հետո ցույց տալով բանկում մնացած ձեր գումարը, որը կոչվում է «բալանս»: Փաստորեն «բալանսը» այն գումարն է, որը դուք դեռ ունեք ծախսելու:

4. *Հաշվի տեղեկագիր - Account Statement* - Ամեն ամիս բանկը իր հաճախորդներից յուրաքանչյուրին իր հաշվի տեղեկագիրն է ուղարկում, որը ցույց է տալիս տվյալ

ժամանակամիջոցում բոլոր մուտք արված և դուրս գրված գումարները, ինչպես նաև բանկի գանձած վարձերը: Որոշ բանկեր ամսեկան վարձ են գանձում իրենց ծառայությունների համար: Ուրիշ բանկեր փոքր վարձ են գանձում յուրաքանչյուր կատարված գործարքի համար: Վերջապես մի այլ խմբի բանկեր օգտագործում են այդ մեթոդների զուգորդումը: Շատ քչերն են, որ ոչ մի վարձ չեն գանձում: Ինչպիսի մեթոդ էլ որ բանկը օգտագործելու լինի, դա արտացոլված կլինի ամսեկան տեղեկագրի մեջ: Այդ տեղեկագրի տվյալները կարելի է օգտագործել ստուգելու համար ձեր սեփական գրանցումները գրքույկի մեջ և հավաստիանալու համար, որ բանկը սխալներ թույլ չի տվել: Եվ վերջապես մարած չեկերը (նրանք, որոնք վճարված են) սովորաբար ամսեկան տեղեկագրի հետ վերադարձվում են և դառնում են ձեր նախորդ ծախսերի պաշտոնական ստացականները:

Շատ բանկեր տոկոս են վճարում չեկի հաշիվների վրա, բայց մինիմում բալանս է պետք պահպանել, որը սովորաբար բավական բարձր է: Տոկոսը վճարելու ժամկետը փոփոխական է: Երբ այդ տոկոսն ավելանում է հաշվի վրա, ամսեկան տեղեկագրի մեջ «բալանսը» համապատասխան գումարով ավելացած է լինում:

Երբ գրված չեկի գումարը ավելի մեծ է քան հաշվի մեջ գոյություն ունեցող բալանսը, հաշիվը «գերածախսված» է համարվում և դա շատ վատ հետևանքներ կարող է ունենալ հաշվի տիրոջ նկատմամբ: Նրա հաշիվը կարող է փակեն կամ իր կրեդիտ գնահատականը կտուժի: Հնարավոր են նաև տուգանք, նույնիսկ դատական միջոցառումներ ձեռք առնվեն և գործը հասնի բանտարկության, եթե «գերածախսված» գումարը զգալի մեծ է: Բայց այս բոլորից կարելի է խուսափել, եթե «գերածախսելու» մենաշնորհից եք օգտվում:

բ. Խնայողությունների հաշիվ

Խնայողության հաշիվ - savings account - բացելը դժվար չէ: Պահանջվում է միայն Սոցիալ Ապահովության կարտ և շատ քիչ քանակությամբ դրամ: Այս տեսակի հաշիվները նախատեսված են ամենից առաջ փող կուտակելու և տոկոս շահելու նպատակով:

Որոշ խնայողական հաշիվներ «անցագիրք» (պասբուկ) - passbook - ունեն, որտեղ գրանցվում են մուտք արված գումարները, շահած տոկոսները, հանված գումարները և բանկի վարձերը (եթե գոյություն ունեն): Անցագիրքը սովորաբար մնում է անձնավորության մոտ, որին պատկանում է հաշիվը, բայց պետք է բանկ բերվի յուրաքանչյուր գործարքի ժամանակ:

Առևտրական բանկերը միակ տեղերը չեն, որտեղ խնայված փողի վրա տոկոսով դրամ կարելի է շահել: Խնայողության համար դրամ կարելի է դնել նաև «Խնայողություններ և Փոխառություն» հաստատությունները, պրոֆմիությունները, կրեդիտ միությունները դրանցից մի քանիսն են միայն:

գ. Փոխառություններ

Բանկերը միակ տեղերը չեն, որտեղ կարելի է փոխառությամբ փող վերցնել: Այնուհանդերձ, բանկերը փոխառությամբ փող են առաջարկում հարմար տոկոսի դիմաց, այն պատճառով էլ լավ կլինի առաջ բանկ այցելեք երբ պարտքով փող առնելու կարիքն ունենաք:

Շատ մարդկանց համար, որոնք նոր են հաստատվել համայնքում, շատ դժվար է նույնիսկ աննշան գումարով փոխառություն վերցնել կամ պետք է իմանան մեկին, որին կարելի է համարել «լավ կրեդիտ ռիսկ» և որը պատրաստ է երաշխավորել և ստորագրել փոխառություն խնդրելու դիմումները: Այդ երաշխավորող-ստորագրողը պարտավորվում է պարտքը վճարել այն դեպքում, երբ դուք այն վերադարձնել չկարողանաք: Ո՞վ է համարվում լավ կրեդիտ ռիսկ: Բանկերից շատերը կասեն, նա ով հաստատուն եկամուտ ունի, բանկում հաշիվ և իր պարտքերը ժամանակին է վճարում: Այս տեսակի մարդկանց է, որ բանկերը սիրով փոխառություն կտան կամ կընդունեն որպես երկրորդ ստորագրող (ուրիշին երաշխավորելու համար):

դ. Ապահով փող դնելու տուփեր

Ապահով փող դնելու տուփերը - Safety Deposit Boxes - ապահով տեղեր են, որտեղ կարելի է պահել կարևոր փաստաթղթեր կամ իրեր: Այս տուփերը փականքով են, լինում են տարբեր չափսերի և գտնվում են բանկերում այն մարդկանց համար, որոնք լավ ապահովություն են ուզում իրենց թանկարժեք իրերի համար: Որոշ բանկեր այդ տուփերը առաջարկում են իրենց հաճախորդներին որպես իրենց ծառայությունների մի մասը: Շատ բանկեր, այնուամենայնիվ, մի փոքր վարձ են գանձում այդ տուփերը օգտագործելու համար:

Բ. ԱՄՓՈՓՈՒՄ

ՄՆ-ի տնտեսական և ֆինանսական օրենքներն ու նրանց գործածությունը կարող են բավականին բարդ լինել, սակայն գաղթականները կարող են շատ բան սովորել այս գլխի պարունակությունից և ուրիշ աղբյուրներից, ինչպիսիք են բանկերն ու օրաթերթերը: Քանի որ գաղթականները հավանաբար սահմանափակ տնտեսական հնարա- վորություններ կունենան իրենց ԱՄՆ գալու առաջին տարիներին, ուստի շատ էական է կարողանալ լավագույն ձևով օգտագործել ունեցած փողը: Հեռատեսորեն բյուջե կազմելը, համեմատելով գնումներ կատարելը և կրեդիտ ու բանկային ծառայություններից խելամտորեն օգտվելը շատ կօգնի գործին:

ԳԼՈՒԽ IV

ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆԸ ՄԻԱՑՅԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒՄ

Ա. ՆԱԽԱԲԱՆ

Միացյալ նահանգներում ուսումնական հաստատությունները արտացոլում են ազգի հիմնական արժանիքները, հատկապես այսպես կոչված հավասար հնարավորությունների գաղափարը: Միացյալ Նահանգներում ուսումը հասանելի է յուրաքանչյուրին անկախ տարիքից, ցեղից և փոքրամասնություն կազմող ազգությունից, կամ սոցիալ դասակարգից:

Օրենքը պահանջում է, որ երեխաները սկսեն սովորել վեց տարեկան հասակից և լինեն դպրոցում մինչև 16 տարեկան հասակը: Շատ աշակերտներ սակայն, տասներկուերորդ դասարանը ավարտում են առնվազն 17 տարեկան հասակում:

Երեխաների համար դպրոցը բաժանվում է երկու մասի «նախնական» (վեց տարեկանից մինչև տասնըմեկ տարեկան հասակը ներառյալ), և «երկրորդական» (12 տարեկանից մինչև 17): Նրանք որոնք ավարտում են երկրորդական վարժարանը ստանում են միջնակարգի վկայական:

Հետևյալ աղյուսակը ցույց է տալիս երեխաների համար ուսման 12 տարիների բաժանումները: Դուք ձեր երեխաներին կարող եք ուղարկել ձեր ապրելատեղիի մոտ գտնվող տարբեր տեսակի դպրոցներ, նախ կախված նրանց տարիքից և երկրորդ թե տվյալ համայնքը ինչպես է բաժանում ուսման 12 տարիները:

Տարրական կրթություն (կարող է կոչվել նաև.- Նախնական դպրոց, տարրական դպրոց)				**Երկրորդական կրթություն** (Կարող է կոչվել նաև.- Միջին դպրոց, միջնակարգ դպրոց)			
տարիք.-	6	դասարան.-	1	տարիք.-	12	դասարան.-	7
	7		2		13		8
	8		3		14		9
	9		4		15		10
	10		5		16		11
	11		6		17		12

Չափահասները (18 տարեկան և բարձր) նույնպես ուսման շատ հնարավորություններ ունեն: Այդպիսիներից շատեր միաժամանակ և աշխատում են և հաճախում դպրոց: Նկատի ունենալով, որ ուսման վարձը միջնակարգից հետո որոշ բարձրագույն ուսումնական հաստատություններում կարող է շատ բարձր լինել, հնարավորություններ շատ կան միաժամանակ և բարձրագույն ուսումնական հաստատություն հաճախելու և որևէ տեղ կես դրույք աշխատելու:

Հետևյալները ուսման հնարավորությունների և նրանցից բխող պատասխանատվությունների վերաբերյալ մի հակիրճ ամփոփագիր է:

1. ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ ԵՐԵԽԱՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

ա. Դպրոցի տեսակները

1. Հանրային դպրոցներ - Public Schools - Բոլոր երեխաները կարող են 12 տարի հաճախել հանրային դպրոցներ: Որոշ հանրային դպրոցներ ունեն նաև մեկ տարի տևող «Մանկապարտեզ»: Մանկապարտեզը նախորդում է առաջին դասարանին: Հանրային դպրոցների ծախսերը կատարվում է քաղաքացիներից գանձված տեղական հարկերից (պահումներից) գոյացած գումարով: Այդ պահումներից առաջացած գումարի ծախսումները ղեկավարում է յուրաքանչյուր շրջանի «դպրոցական մարմինը»: Դպրոցական մարմնի անդամները ընտրվում են այդ շրջանի բոլոր քաղաքացիների կողմից: Քանի որ տվյալ համայնքի յուրաքանչյուր քաղաքացի այս ձևով մասնակցում է տեղական կրթական սիստեմի աշխատանքներին այդ պատճառով էլ դա կոչվում է հանրային կրթական սիստեմ:

ԱՄՆ-ի բոլոր հանրային դպրոցներում դասավանդվող առարկաները հիմնականում հետևյալներն են, գրել ու կարդալ, մաթեմատիկա, Միացյալ Նահանգների և աշխարհի պատմություն, գիտություն, արվեստ և երաժշտություն և ֆիզիկական դաստիարակություն: Դասընթացների քանակն ու պահանջները

որոշվում են դպրոցների տեղական մարմինների կամ նահանգի կրթական բաժանմունքի կողմից: Այս պատճառով էլ դասընթացների պահանջները նահանգից նահանգ, քաղաքից քաղաք կամ նույնիսկ դպրոցից դպրոց կարող են տարբեր լինել:

Էլեմենտար մակարդակի դպրոցը ունի որոշակի պարտադիր առարկաներ: Երկրորդական կամ միջնակարգ դպրոցը բացի պարտադիր առարկաներից ունի նաև ընտրովի առարկաներ: Շատ միջնակարգ դպրոցներում դասավանդվում են նաև մասնագիտական առարկաներ ինչպիսիք են ավտոմեխանիկություն, ատաղձագործություն, տնային տնտեսություն, գյուղատնտեսություն, գրասենյակային աշխատանք կամ քարտուղարություն: Այն աշակերտները որոնք որոշում են միջնակարգը ավարտելուց հետո անմիջապես աշխատանքի անցնել, սովորաբար վերցնում են վերոհիշյալ մասնագիտական առարկաները: Այս առարկաները պարտադիր չեն և յուրաքանչյուր աշակերտ կարող է ընտրել իր ցանկացած մասնագիտությունը:

2. Մասնավոր դպրոցներ - Private Schools - Միացյալ Նահանգներում հանրային դպրոցներից բացի գոյություն ունեն նաև մասնավոր դպրոցներ: Այս տեսակի դպրոցների մեծ մասը եկեղեցիների կից են և ղեկավարվում են կրոնական խմբերի կողմից: Մասնավոր դպրոցները սովորաբար վճարովի են: Դպրոցից կախված ուսման վարձերը կարող են խիստ տարբերվել իրարից: Այս վարձերը ուղղակի վճարվում են դպրոցին և ոչ մի կապ չունեն հարկերի հետ: Եթե նույնիսկ ձեր երեխաները հաճախում են մասնավոր դպրոցներ, դուք պարտավոր եք վճարել հանրային դպրոցների համար նախատեսված պետական հարկերը:

3. Նախնական դպրոցներ - Pre-schools - Շատ շրջաններում վեց տարեկանից փոքր երեխաների համար գոյություն ունեն դպրոցներ: Այս դպրոցները երբեմն անվանում են մանկապարտեզներ, կամ փոքրերին խնամք տանելու դպրոցներ կամ նախնական դպրոցներ, որոնց նպատակն է դաստիարակչական աշխատանք և խնամք տանել երեխաների հետ առաջին դասարան ընդունվելուց առաջ: Այս դպրոցները սովորաբար մասնավոր են և վճարումով: Որոշ համայնքներում մանկապարտեզները կարող են հանրային դպրոցների մասը կազմել: Այսպիսի մանկապարտեզները սովորաբար լինում են անվճար, իսկ հաճախելը ոչ պարտադիր: Մեծամասամբ նախնական դպրոցներ հաճախելու թույլատրում են 2 տարեկանից մինչև 5 տարեկան երեխաներին:

բ. Դպրոցների վերաբերյալ գիտելիքներ

1. Դպրոցի կազմը - School Staff - Էլեմենտար կամ տարրական դպրոցներում, սովորաբար մեկ ուսուցիչը պատասխանատու է մեկ դասարանին և դասավանդում է այդ դասարանի բոլոր առարկաները: Միջնակարգ դպրոցներում տարբեր ուսուցիչներ դասավանդում են տարբեր առարկաներ: Մշտական միևնույն դասարանում դաս անցկացնելու փոխարեն, յուրաքանչյուր առարկայի աշակերտները տեղափոխվում են

տարբեր լսարաններ: Ուսուցիչներից բացի միջնակարգ դպրոցներում կան նաև խորհրդատու դաստիարակներ, որոնք սովորաբար օգնում են աշակերտներին գոյություն ունեցող դժվարությունները հարթելու, ինչպես նաև դաստիարակչական աշխատանք տանելու և մասնագիտություն ընտրելու կապակցությամբ ուղղություններ տալու համար:

2. *Երթևեկություն* - Երբեմն, երբ դպրոցը մոտ է գտնվում տանը, երեխաները կարող են քայլելով գնալ դպրոց: Իսկ դպրոցից հեռու ապրող երեխաների համար գոյություն ունի ձրի երթևեկություն, տնից դպրոց իսկ դասերից հետո դպրոցից տուն:

3. *Հաճախումը* - Աշակերտները մեծամասամբ դպրոցում են լինում օրեկան 6 ժամ, երկուշաբթի օրվանից մինչև ուրբաթ օրը ներառյալ: Ուսումնական տարին սովորաբար սկսվում է Սեպտեմբերին և շարունակվում մինչև Հունիս: Հունիս, Հուլիս և Օգոստոս ամիսները ամառային արձակուրդներն են: Արձակուրդային այս ամիսները երբեմն դպրոցի կողմից օգտագործվում է տարբեր պատճառներով ուսումնական տարվա ընթացքում բաց թողնված դասերը յուրացնելու, կամ ամառային հատուկ կուրսերի համար, որոնց մասնակցելը նույնպես կամովի է: Կան նաև այլ կարճ արձակուրդներ և տոնական օրեր ուսումնական տարվա ընթացքում, որոնց ժամանակ դպրոցները փակ են: Մի քանի փոքրամասային կամ կրոնական խմբեր ունեն այլ տոնական օրեր ևս: Այս տոնական կամ հատուկ օրերը սովորական տոնական օրեր չեն, սակայն երեխաների դպրոցից բացակայելը այդպիսի օրերին հարգելի է: Այդպիսի դեպքերում ծնողներից հաճախ նախօրոք գրված թույլտվություն է պահանջվում:

Երեխաների դպրոց հաճախելը ծնողների պատասխանատվությունն է: Եթե երեխան բացակայում է դպրոցից, անհրաժեշտ է, որ ծնողները բացատրագիր ուղարկեն բացակայության համար: Որոշ դպրոցներ նույնիսկ կարող են պահանջել, որ երեխայի բացակայության օրը ծնողները զանգահարեն դպրոցի ղեկավարությանը ու հայտնեն որ իրենց երեխան բացակայելու է, ինչպես նաև գրավոր բացատրագիր ուղարկեն երեխայի հետ երբ նա սկսի հաճախել դպրոց: Անհարգելի բացակայությունները, հատկապես եթե այդպիսիք տեղի են ունենում հաճախ, կարող են երեխային դպրոցից հեռացնելուն պատճառ դառնան իսկ հետո ծնողներից պահանջվում է գնալ դպրոց և պարզաբանել իրենց երեխայի անհարգելի քացակայությունը և դպրոցի ղեկավարության հետ միասին միջոցներ ձեռնարկել երեխային ճիշտ ուղղու վրա բերելու համար:

4. *Ընդմիջում* - Աշակերտները սովորաբար իրենց կեսօրյա ընդմիջման ժամանակ սնվում են դպրոցում: Շատ դպրոցներ աշակերտներին չեն թույլատրում դուրս գալ դպրոցական շրջապատից: Աշակերտները ընդհանրապես իրենց նախաճաշը բերում են տնից կամ գնում են դպրոցին կից ճաշարանից: Ուտեստեղենը դպրոցի կից ճաշարաններում սովորաբար էժան է և լավորակ:

5. *Գրքեր* - Հանրային շատ դպրոցներ աշակերտներին մատակարարում են այն դասագրքերով, որ անհրաժեշտ է լինելու տվյալ տարվա ընթացքում: Ուսումնական տարվա վերջին գրքերը պետք է վերադարձվեն դպրոց: Գիրքը կորցնելու կամ գրքին վնաս հասցնելու դեպքում, ծնողները պարտավոր են վճարել այդ գրքի արժեքը:

6. *Անգլերեն լեզվի դասեր* - Դպրոցները մի քանի տեսակի հնարավորություններ ունեն ոչ անգլերեն խոսող երեխաներին անգլերեն լեզուն սովորեցնելու համար: Այն աշակերտների թիվը, որոնք քիչ գիտեն կամ երբեք չգիտեն անգլերեն շատ է տվյալ դպրոցում, անգլերեն լեզվի դասերը կարող է առաջարկվել որպես այսպես կոչված «Անգլերենը Որպես Երկրորդ Լեզու» (ԱԵԼ - ESL): Երբեմն նույնիսկ երկ-լեզու ուսումնական դասեր գոյություն ունեն, որտեղ որոշ ժամանակ դասերը անց են կացվում երեխայի մայրենի լեզվով: Եթե քիչ է այդպիսի աշակերտների թիվը, ապա այդ դեպքում դպրոցները հատուկ դասատուներ են նշանակում այդ երեխաների հետ պարապմունքներ անցկացնելու համար: Ծնողները պետք է աչալուրջ հետևեն վստահ լինելու համար, որ իրենց երեխաները հաջողությամբ են յուրացնում անգլերեն լեզուն:

7. *Գնահատական* - Դպրոցներում աշակերտների գիտելիքներն ու վարքը գնահատելու տարբեր եղանակներ գոյություն ունեն: Աշակերտները իրենց գնահատականները ստանում են նախ ակադեմական առաջադի- մության, այսինքն առաջադրանքները կատարելու, ստուգարքների արդյունքների համար, ինչպես նաև դպրոց հաճախելու և դպրոցում ցուցադրած իրենց վարքի համար: Աշակերտների գիտելիքների մակարդակը գնահատելու համար գոյություն ունեն գնահատման տարբեր եղանակներ: Սովորաբար գնահատման համար դպրոցները օգտագործում են «Ջ»ից մինչև «Ե» տառերը, որտեղ Ջ նշանակում է գերազանց իսկ Ե-ը՝ վատ: Դպրոցներ կան որ օգտագործում են Վ-ը բավարար իսկ Ի՝ անբավարար, կամ հանձնված, չհանձնված: Նաև կան դպրոցներ, որ երբեք գնահատական չեն նշանակում, այլ հենվում են ուսուցչի գրավոր գնահատականի վրա, թե տվյալ աշակերտը ինչպիսի կարողություններ ունի տվյալ առարկայից:

Շատ դպրոցներ աշակերտներին տեղափոխում են մի դասարանից մյուսը, կամ էլեմենտար դպրոցից միջնակարգ դպրոց առանց ստուգարքների կամ քննությունների: Եթե աշակերտի դպրոցում կատարած աշխատանքը բավարար է տարվա ընթացքում, ապա հաջորդ տարվա սկզբին նրան տեղափոխում են հաջորդ դասարան: Մի քանի նահանգներում միջնակարգ դպրոցը ավարտելու համար աշակերտներից պահանջվում է հանձնել որոշ ստուգարքներ կամ քննություններ: Այս քննությունները բարձրագույն ուսումնական հաստատություններ ընդունվելու համար չեն: Հաճախ երկրի բոլոր հանրային դպրոցների աշակերտներին տալիս են միևնույն քննական հարցերը: Այդ քննությունների արդյունքներով չի որոշվում աշակերտի՝ դպրոցը լավ կամ վատ ավարտելը. այդ արդյունքները պարզապես ամբողջ երկրով մեկ աշակերտների հաջողությունների արդյունքների համեմատման համար է:

BEST COPY AVAILABLE

Սովորաբար երեխաներին համապատասխան դասարաններն են տեղավորում կախված նրանց տարիքից: Որոշ դպրոցներ վեց տարեկանից մեծ երեխաներին դպրոց ընդունելու ժամանակ ստուգարք են անցկացնում: Այս ստուգարքների արդյունքները օգտագործում են աշակերտներին համապատասխան դասարան տեղավորելու համար և ոչ թե ընդհանրապես դպրոց ընդունելու կամ չընդունելու: Այդ ստուգարքներով չի որոշվում երեխային դպրոց հաճախել թույլատրելու են թե ոչ:

8. *Արտաուսումնական գործունեություններ* - Դասերի և սովորական դպրոցական ծրագրերի հետ զուգահեռ որոշ դպրոցներում գոյություն ունեն նաև սպորտային և խմբակային պարապմունքներ ինչպես դասերի ժամերին, այնպես էլ դասերից հետո: Այդ տեսակի պարապմունքներից են բասկետբոլ, ամերիկյան ֆուտբոլ, բեյսբոլ, թեթև ատլետիկա, վոլեյբոլ, արվեստ, խմբային մրցակցություններ, գրական խմբակներ, դպրոցական թերթերին և ամսաթերթերին մասնակցելը և այլն: Գոյություն ունեն նաև արհեստ սովորեցնող խմբակներ:

Որոշ դպրոցներ այս տեսակի դպրոցական պարտադիր ծրագրերից դուրս կատարվող աշխատանքները դիտում են ուղղակի հավելյալ, և ոչ թե երեխայի հիմնական ուսուցման ծրագրի մի մաս: Այդ պատճառով էլ դպրոցները սովորաբար պահանջում են, որ աշակերտները բավարար գնահա- տականներ ունենան հիմնական առարկաներից այս տեսակի միջոցառումներին մասնակցելու իրավունք ձեռք բերելու համար:

9. *Վարքն ու կարգապահությունը դպրոցում* - Դասարանում աշխատելուց բացի աշակերտներից պահանջվում է նաև ամբողջությամբ և ժամանակին կատարել տնային աշխատանքները: Այն աշակերտները, որոնք ուշանում են դասերից առանց հարգելի պատճառի, կամ որոնք ուշացումով են կատարում հանձնարարված պարտականությունները կարող են պատասխանատվության ենթարկվել: Պատիժները կարող են տարբեր լինել. դասերից հետո մնալով կատարել լրացուցիչ տնային աշխատանք, չթույլատրել այդպիսիներին մասնակցելու որոշակի միջոցառումներին կամ կարող են կարգի հրավիրվել դպրոցի ուսումնասվարի կամ այլ պաշտոնյայի կողմից: Ընդհանրապես, Միացյալ Նահանգների հանրային դպրոցներում ֆիզիկական պատիժը արգելված է, սակայն երբեմն բացառություններ թույլ են տալիս:

գ. *Սովորական կամ հասարակ խնդիրներ*

Շատ նորեկ երեխաներ դպրոցական կյանքին հարմարվելու ընթացքում դեմ են առնում որոշ արգելքների. այսպես, եթե նրանք որոշ չափով անգլերեն խոսել չգիտեն, դասընկերները կարող են երես դարձնել իրենցից: Նոր երկրում գտնվող երեխայի համար, դա շատ վատ զգացողություն է: Այս արգելքը անշուշտ ժամանակի ընթացքում կվերանա, երբ երեխան սկսի խոսել անգլերեն:

Անգլերեն լեզուն չիմացող կամ հատուկ ուշադրություն պահանջող երեխաներին ուսանողական հիմնական դասարաններում ընգրկելը, նույնպես պոտենցիալ դժվարությունների առիթ է հանդիսանում: Այդպիսի երեխաներին հիմնական աշակերտների հետ տեղավորելը առավել սովորական է փոքր քաղաքներում և բնակավայրերում, որտեղ դպրոց հաճախող նորեկ երեխաների թիվը քիչ է, իսկ այդպիսի դպրոցների հնարավորությունները սահմանափակ: Երբ դպրոցում համապատասխան թարգմանիչներ չկան, խոսակցական կապ հաստատելը նրանց հետ անչափ դժվար է: Սակայն, չնայած այդպիսի դժվար կացություններին, աշակերտները ինքնազարգացմամբ աստիճանաբար սկսում են դպրոցական կյանքի լիիրավ մասնակիցը դառնալ: Սա այնքան էլ զարմանալի երևույթ չէ, քանի որ երեխաները նոր լեզու սովորելու և շրջապատին հարմարվելու մեծ կարողություններ ունեն:

Գլխավորապես մեծ քաղաքների դպրոցներում, նորեկ երեխաների առաջ կանգնած ամենակարևոր խնդիրներից մեկն էլ այդ դպրոցներում գոյություն ունեցող փոքրամասնություն կազմող ազգությունների երեխաների, ինչպես նաև տարբեր ցեղի պատկանող երեխաների միջև գոյություն ունեցող լարված վիճակն է: Տարբեր ազգությունների երեխաների միջև եղող հակասություններին նպաստող որոշ պատճառներ գոյություն ունեն: Բախումներն ու հակասությունները աշակերտների տարբեր խմբերի միջև շատ հաճախ կարող են տեղի ունենալ, պարզապես յուրաքանչյուրի ազգային սովորույթներին տեղյակ չլինելու պատճառով: Դպրոցների ղեկավարությունը շատ լուրջ ուշադրություն է դարձնում փոքրամասնություն կազմող ազգությունների խմբակցությունների միջև տեղի ունեցող բախումներին: Այդպիսի բախումների տեղի ունենալու դեպքում դուք կամ ձեր երեխան պետք է տեղյակ պահեք դպրոցի ղեկավարությանը: Սակայն պետք է շեշտել, որ յուրաքանչյուր երեխայական կռիվներին այդպիսի պիտակ տալ պետք չէ:

դ. Ուսման հետ զուգահեռ աշխատանք

Դպրոց հաճախելու հետ մեկտեղ չափահաս աշակերտներին թույլ է տրվում նաև աշխատել. շատ աշակերտներ այդպես էլ անում են: Աշակերտների համար հարմար աշխատանքներից են առավոտյան օրաթերթերի բաժանումը, տներին կից հողամասերում աշխատելը, փոքրահասակ երեխաներին խնամք տանելը, խոշոր պարենային խանութներում աշխատելը կամ այսպես կոչված «շտապ ուտեստեղենի» ճաշարաններում աշխատելը: Աշակերտներն ընդհանրապես աշխատում են սովորական դպրոցական ժամերից առաջ կամ հետո և շաբաթավերջերին (շաբաթ և կիրակի): Ամառային արձակուրդների ամիսներին շատ աշակերտներ աշխատում են լրիվ դրույք:

ե. Ծնողական պարտականություններ

Ծնողների անմիջական պարտականությունն է հետևել, որ իրենց երեխան հնարավորին չափ շուտ դպրոց ընդգրկվի: Հովանավորողներն են սովորաբար

օգնում գաղթականների երեխաներին դպրոց ընդունվելու համար: Նույնիսկ եթե դուք ԱՄՆ եք եկել ուսումնական տարվա ընթացքում, պետք է աշխատեք հնարավորին չափ շուտ ձեր երեխային դպրոց տեղավորել և ոչ թե սպասեք մինչև հաջորդ տարվա սկզբին: Երեխայի ուսման համար հանրային դպրոցի ընտրությունը սովորաբար կախում ունի երեխայի տարիքից և ձեր ապրած շրջանից:

Երբ ծնողները իրենց երեխաներին առաջին անգամ են դպրոց տանում, անհրաժեշտ է, որ իրենց հետ ունենան մի քանի փաստաթղթեր: Երեխայի Կրչ կարտը ամենակարևորներից մեկն է: Ուրիշ օգտակար հանդիսացող փաստաթղթերից են երեխայի ծննդյան կամ մկրտության վկայականը, պատվաստման կամ բժշկական թղթերը, կամ ասենք տեղական կամավոր գործակալությունից ստացած փաստաթուղթը, որտեղ գրված կլինի երեխայի հասցեն: Դպրոց ընդունվելու համար անհրաժեշտ են հետևյալ տեղեկությունները:

1. Երեխայի լրիվ անունը
2. Ծննդյան թիվը, տարիքը
3. Տան հասցեն և հեռախոսի համարը
4. Բժշկական տեղեկանք, պատվաստման մասին
5. Ծնողների անունները
6. Ծնողների աշխատավայրի հասցեն և հեռախոսի համարը:

Շատ դպրոցներ պահանջում են, որ մինչև դպրոց ընդունվելը երեխաները ունենան բժշկական քննության փաստաթուղթ: Գոյություն ունեն որոշակի պատվաստումներ, որոնք նահանգի օրենքի պահանջով պարտադիր են: Կարևոր է, որ մինչև երեխային դպրոց տանելը ծնողները տեղյակ լինեն դպրոցի պահանջներին:

Հանրային կրթությունը «ձրի» լինելով հանդերձ գոյություն ունեն որոշ ծախսեր, որ պահանջվում են ծնողներից: Այդպիսի ծախսերից են՝ գրքերի վարձերը, դպրոցական տարբեր պիտույքների արժեքները, կամ ֆիզիքական պատրաստա-կանություն և այլ խմբակային գործունեություն- ների համար նախատեսվող անդամավճարները:

Ծնողները պետք է մեծ դեր խաղան իրենց երեխաների դաստիարակման գործում: Ծնողներից պահանջում են, որ նրանք հետևեն իրենց երեխաների ուսմանը, հաճախ լինեն դպրոցում և զրույց ունենան ուսուցիչների հետ, նույնիսկ եթե այնքան էլ լավ անգլերեն չեն խոսում:

Շատ դպրոցներ տարվա մեջ մի քանի անգամ ծնողական ժողովներ են կազմակերպում դասատուների հետ հանդիպելու և իրենց երեխաների առաջադիմության և վարքի մասին տեղեկություններ ստանալու ու անհրաժեշտու-թյան դեպքում միջոցներ ձեռք առնելու նպատակով: Շատ դպրոցներում գոյություն ունի նաև այսպես կոչված ծնողական -ուսուցչական միություն (ԾՈՒՄ): Կանոնավոր

ձևով կազմակերպված հանդիպումներում ծնողներն ու դասատուները քննարկում են դպրոցական ծրագրերը, ինչպես նաև քննարկում են ուսումը բարելավելու ուղիները:

Ամերիկացի ուսուցիչները գնահատում են ծնողների կողմից արված մեկնաբանությունները և ուշադիր են նրանց կողմից տրված հարցումների նկատմամբ: Ուսուցիչների և ծնողների այդպիսի համագործակցությունը թույլ է տալիս ուսուցիչներին գնահատելու իրենց կողմից կատարած աշխատանքը, իսկ ծնողներին հնարավորություն է տալիս իմանալու թե ինչպես է սովորում իրենց երեխան դպրոցում: Սա ծնողներին օգնում է նաև ակտիվ ձևով մասնակցելու իրենց նոր համայնքի աշխատանքներին:

գ. *Միջնակարգ դպրոցից բարձր*

Միջնակարգ դպրոցի աշակերտները դպրոցի խորհրդատու ղեկավար- ներից կարող են տեղեկություններ ստանալ ավարտելուց հետո գոյություն ունեցող հնարավորությունների մասին, որոնցից են.-

1. Աշխատանքը միջնակարգը ավարտելուց: Հետո աշխատելու համար գուցե և անհրաժեշտ կլինի լրացուցիչ պատրաստվածություն:

2. Տեխնիկա - արհեստագործական ուսումնարաններ, նախընտրած մասնագի- տությունը ձեռք բերելու համար:

3. Երկու տարի տևողությամբ բարձրագույն հաստատություններ (կոլեջ):

4. Չորս տարի տևողությամբ բարձրագույն ուսումնական հաստատություններ (կոլեջ և համալսարան):

Նրանք ովքեր ցանկանում են շարունակել իրենց ուսումը երկու կամ չորս տարի տևող կոլեջ կամ համալսարան հաճախելով, անհրաժեշտ է, որ բոլոր բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների համար ընդհանուր հանդիսացող քննություններ հանձնեն: Այս ստուգարքների գնահա- տականները կոլեջ կամ համալսարան ընդունվելու պայմաններից մեկն են: Շատ կոլեջներ և համալսարաններ անգլերեն լեզվի ստուգարքներ են անցկացնում օտար ազգի ուսանողների համար: Միայն բավարար չափով անգլերեն լեզվին տիրապետող աշակերտներին են ընդունում բարձրա- գույն ուսումնական հաստատություն: Ուրիշ պայմաններից են նաև միջնակարգ դպրոցում ստացած գնահատականներն ու միջնակարգում սովորելու ընթացքում նրանց ունեցած հետաքրքրությունների ցանկը:

Բարձրագույն ուսումնական հաստատություններում ուսումը ոչ միայն ձրի չէ այլև որոշ տեղերում նույնիսկ շատ թանգ: Մասնավոր բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների ուսման վարձը անհամեմատ ավելի թանգ է քան պետական կամ նահանգային կոլեջների և համալսարանների ուսման վարձը: Սակայն, ուսման որակը կախված չէ նրանից, թե տվյալ հաստատությունը մասնատիրական է, թե հանրային, այսինքն նահանգային կամ շրջանին պատկանող: Բարձրագույն ուսումնական հաստատություններում սովորելու հնարավորություն ձեռք բերելու համար նախ անհատը կարող է աշխատել, ապա սովորել և կամ էլ միաժամանակ և՛ սովորել և՛ աշխատել: Փաստորեն շատ ամերիկացիներ պետք է երկուսն էլ կատարեն, իրենց ուսման վճարը ապահովելու համար:

2. ՈՒՍՈՒՄԸ ՉԱՓԱՀԱՍՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

Ուսանելը մի պրոցես է, որը կյանքի տևողության հետ մեկտեղ շարունակվում է: Ամերիկացիները ապացուցում են դա շարունակաբար տարբեր մասնագիտական դպրոցներ հաճախելով կամ որևէ արհեստանոցում նոր արհեստ սովորելով: Միջնակարգից բարձր ուսում ստանալու համար, ուսման վարձը վճարելը ընկնում է անհատի ուսերի վրա, ուստի այդ պատճառով չափահաս անձիք լրիվ դրույք աշխատելով միաժամանակ սովորում են որևէ բարձրագույն ուսումնական հաստատությունում: Աշխատող անձնավորություններին սովորելու հնարավորություն տալու համար գոյություն ունեն գիշերային ինչպես նաև շաբաթվա վերջի դասընթացներ: Սովորական երևույթ է նաև այն, որ շատ շատեր որոշ ժամանակ լրիվ դրույք աշխատելուց հետո (երբ բավարար չափով դրամ են ունենում ուսանելու համար) թողնում են կամ անցնում են կես դրույք աշխատանքի և դառնում ուսանող, հետագայում լավ պայմաններով աշխատելու և իրենց ապագա կյանքը բարելավելու նպատակով:

Չափահասները դպրոց են հաճախում գլխավորապես իրենց ապրուստը բարելավելու նպատակով: Սակայն պետք է նկատի ունենալ, որ որևէ անձնավորության պոտենցիալ շահույթը միշտ չէ որ ուղիղ համեմատական է նրա ուսման տարիների քանակի նկատմամբ, օրինակ, որոշ լավ արհեստավորներ իրարահավասար կամ նույնիսկ ավելի բարձր եկամուտ ունեն քան պրոֆեսիոնալ պաշտոններ գրավող անձիք, որոնք անհամեմատ ավելի բարձր ուսում ունեն: Որոշելու համար, թե ուսումնական որ ծրագրերն են ավելի հարմար տվյալ անհատի համար, անհրաժեշտ է հանգամանորեն ուսումնասիրել տվյալ մասնագիտության պահանջարկը այն աշխարհագրական շրջանում, որտեղ մտադրվել է տեղավորվել անհատը: Հավասարապես կարևոր է հաշվի առնել նաև հիմնական աշխատանքի առաջարկած հնարավորությունների տեսակները (ներառյալ աշխատանքի ընթացքում սովորելը, մեծահասակների իրավունքները, նպաստներ, և այլն), որոնք կարող են պաշտոնական ուսումնառությունը դարձնել ապագայի նկատմամբ ավելի նպատակասլաց:

Այս բաժնում մենք նկարագրեցինք այն բոլոր հաստատությունններն ու ծրագրերը, որոնք գոյություն ունեն բացարձակապես չափահաս ուսանողների համար:

ա. Անգլերենը որպես երկրորդ լեզու

Միացյալ Նահանգների շատ շրջաններում գոյություն ունեն այնպիսի հաստատություններ որտեղ ոչ-անգլիախոս մեծահասակներին սովորեցնում են անգլերեն լեզու: Այն մի քանի տեղերն ու գործակալությունները հետևյալներն են.-

1. Մեծահասակների հիմնական ուսումնական (ՄՀՈՒ) Ծրագրերը - Adult Basic Education (ABE) Programs - Այս ծրագրերը սովորաբար ղեկավարվում են տեղի դպրոցների ուսումնական բաժինների կողմից: Նրանք նախապատրաստում և անց են կացնում ուսումնական շատ միջոցառումներ որոնցից է նաև անգլերենը որպես երկրորդ լեզու դասերը: Այդ միջոցառումները նպաստում են նաև տարբեր երկիրներից եկած չափահաս ուսանողներին հանդիպելու իրար հետ:

2. Կամավորական գործակալություններ - Voluntary Agencies (Volags) - Գոյություն ունեցող կամավորական շատ գործակալություններ հաճախակի հատուկ դասընթացներ են կազմակերպում գաղթականներին անգլերեն լեզուն սովորեցնելու և ամերիկյան մշակույթը նրանց ծանոթացնելու նպատակով: Այդպիսի դասերի և միջոցառումների գոյության և ժամկետների մասին տեղեկություն ունենալու համար նոր եկածներ պետք է դիմեն իրենց շրջանում գործող կամավոր գործակալություններին կամ իրենց հովանավորողներին:

3. Եկեղեցիներ - Churches - Եկեղեցիները, ինչպես նաև կրոնական այլ խմբեր նույնպես նորեկների համար կազմակերպում են հատուկ դասընթացներ, ինչպես անգլերեն լեզուն սովորեցնելու, այնպես էլ նրանց ամերիկյան մշակույթին և ապրելակերպին ծանոթացնելու համար:

4. Լեզվի մասնավոր դպրոցներ - Commercial Language Schools - Այս դպրոցները նույնպես ունեն Անգլերենը որպես երկրորդ լեզու ծրագրերը, բայց սովորելու արժեքը կարող է լինել բավականին թանգ:

5. Մասնավոր ուսուցիչներ - Tutors - Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներ նոր ժամանած գաղթականները անգլերեն լեզուն կարող են սովորել նաև մասնավոր ուսուցիչների միջոցով: Մասնավոր ուսուցիչ կարող է լինել հովանավորներից որևէ մեկը, հարևանը, համայնական կազմակերպությունում կամ եկեղեցում հանդիպած մի նոր ծանոթ անձնավորություն: Որոշ մասնավոր կամ տնային ուսուցիչներ կարող են կամավոր հիմունքներով հանձն առնել անգլերեն սովորեցնելը, իսկ ուրիշներ (մասնավորապես պրոֆեսիոնալ դասատուները) վճարումով: Փաստորեն մասնավոր դասատուները անգլերեն սովորելու ելքերից մեկն են, եթե անգլերենը որպես երկրորդ լեզու դասընթացներ գոյություն չունեն ձեր ապրած շրջանում:

6. *Այնտեղ, որտեղ ծրագրեր գոյություն չունեն* - Երբեմն որոշ բնակավայրերում անգլերենը երկրորդ լեզու (ESL) ծրագրեր գոյություն չունեն: Եթե դուք այդպիսի իրավիճակի մեջ գտնվեք, ապա դեռևս գոյություն ունեն այլ ճանապարհներ անգլերեն սովորելու համար. օրինակ՝

• երբեք առիթը բաց մի թողեք ամերիկացիների հետ անգլերեն խոսելու համար լինի խանութներում, բանկերում ինչպես նաև ձեր հարևանների հետ: Նույնիսկ օրեկան մեկ կամ երկու բառ սովորելը կօգնի զարգացնելու ձեր անգլերեն լեզուն:

• հեռուստացույց դիտելով և հանգամանորեն լսելով ու ուշադրություն դարձնելով հատուկ բառերի կամ նախադասությունների վրա:

• օգտագործելով տարալեզու բառարան նոր բառեր սովորելու համար: Խնդրիր որևէ ամերիկացի ընկերոջդ արտասանել բառեր քեզ համար և օգտագործիր դրանք նախադասությունների մեջ: Անընդհատ փորձիր օգտագործել:

• սկսիր օգտագործել քո երեխայի անգլերեն լեզվի դպրոցական գրքերը:

• ինքնուսուցողական, անգլերենը երկրորդ լեզու գրականություն գոյություն ունի, սակայն կարող է թանկ լինել:

բ. Չափահասների հիմնական կրթական ծրագրերն ու դասերը -
Adult Basic Education (ABE) Programs and Classes

Անգլերենը որպես երկրորդ լեզու (ԱԵԼ) դասերին զուգընթաց, գոյություն ունեն կրթական այլ ծրագրեր չափահասներին օգնելու, միջնակարգ դպրոցի վկայական ձեռք բերելու, ինչպես նաև ընդհանուր հետաքրքրություն ներկայացնող դասերի համար: Այդ դասերից մի մասը ստեղծված են ուրիշների հետ գիտելիքների փոխանակում կատարելու համար: Ուրիշ առարկաների դասեր կարող են լինել, նկարչությունը, կավագործությունը, կարուձևը, խոհարարությունը և ավտոմեխանիկությունը: Այս դասերը շատ հաճախ անց են կացվում տեղի էլեմենտար կամ երկրորդական դպրոցներում, երեկոյան ժամերին և պահանջում են միայն փոքր վարձ:

գ. Արհեստագործական և տեխնիկական դպրոցներ -
Vocational and Technical Schools

Արհեստագործական և տեխնիկական դպրոցները մարդկանց որոշակի մասնագիտություն տալու համար են: Այս տեսակի ծրագրեր կարելի է գտնել մասնավոր արհեստագործական կամ տեխնիկական դպրոցներում, ինչպես նաև տեղական կոլեջներին կից, սակայն որպես բոլորովին անկախ ծրագրեր: Այս դպրոցները վճարովի են և վարձը կարող է տարբեր տեղերում տարբեր չափի լինել: Այդպիսի մասնագիտությունների օրինակ կարող են լինել բժշկի կամ ատամնաբույժի

օգնական, էլեկտրոնիկայի հավաքման արհեստանոցների աշխատող, հաշվիչ մեքենաների ծրագրավորողներ, ավտոմեքենա վերանորոգողներ և տարբեր քարտուղարական աշխատանքներ:

դ. Կոլեջներ և համալսարաններ - *Colleges and Universities*

Միացյալ Նահանգներում գոյություն ունեն երկու գլխավոր տեսակի կոլեջներ և համալսարաններ. - երկու տարվա ուսումնական հաստատություններ և չորս տարվա տևողությամբ հաստատություններ: Այս ուսումնական հաստատությունները կարող են լինել հանրային կամ մասնավոր: Երկու տարի տևողություն ունեցող հաստատությունները կոչվում են «կրտսեր» կամ համայնական կոլեջներ, մինչդեռ չորս տարվա տևողություն ունեցող հաստատությունները անվանվում են ուղղակի կոլեջներ կամ համալսարաններ: Կոլեջները սովորաբար ավելի փոքր են և ունեն քիչ բաժիններ քան համալսարանները: Չորս տարի տևող կոլեջներ ու համալսարանները հիմնականում ավարտական դիպլոմներ են տալիս ավարտողներին (բակալավր) տեսական գիտություններից, հասարակական գիտություններից, արվեստից, նայլն: Ուսումնական առաջին երկու տարիների ընթացքում ուսանողներից պահանջում են վերցնել ընդհանուր հասարակագիտական կուրսեր, նախքան իրենց ամբողջ ուժերը ներդնելու իրենց ընտրած մասնագիտության վրա (ֆիզիկա, մաթեմատիկա, մանկավարժություն, արվեստ, պատմություն, նայլն):

Ընդհանրապես, որոշ համալսարաններ բացի սովորական վկայականից, կարող են առաջարկել նաև ավելի բարձր ուսում գիտական աստիճանով (ասպիրանտուրա կամ դոկտորատուրա):

Երկու տարի տևող կրտսեր կամ համայնական կոլեջները հիմնականում դասավանդում են մասնագիտական արհեստներ, ինչպես նաև ընդհանուր առարկաներ, որպեսզի ցանկացողները հետագայում հնարավորություն ունենան հիմնական կոլեջներ և համալսարաններ տեղափոխվել իրենց ուսումը շարունակելու նպատակով:

Կոլեջներում և համալսարաններում սովորելու ուսման վարձերը տարբեր տեղերում կարող է խիստ տարբեր լինել: Հանրային հաստատություններում (որոնք հովանավորվում են նահանգի կամ երկրամասի պետական մարմինների կողմից) ուսման վարձը անհամեմատ ավելի փոքր է քան մասնավոր կոլեջներում կամ համալսարաններում, որոնք իրենց ունեցած ծախսերը պետք է հոգան համարյա միայն ուսանողներից գանձած ուսման վարձի վրա: Ներքևում համեմատություն է արված Վաշինգտոնի (Կոլումբիա Շրջան) երեք ուսումնական հաստատությունների 1985-1986 ուսումնական տարվա ուսման ծախսերը: (Գրքերն ու անձնական ծախսերը ընդգրկված չեն):

Չորս տարի տևողությամբ մասնավոր համալսարան

Մեկ տարվա ուսման վարձը	$9,300
Մեկ տարվա բնակավարձը	$3,600
Ընդհանուր	$12,900

Չորս տարի տևողությամբ հանրային համալսարան

Մեկ տարվա ուսման վարձը	$1,500	(տեղի ապրողի համար)
Մեկ տարվա բնակավարձը	$3,420	
Ընդհանուր	$4,920	

Մեկ տարվա ուսման վարձը	$4,200	(ոչ տեղի ապրողի համար)
Մեկ տարվա բնակավարձը	$3,420	
Ընդհանուր	$7,620	

Երկու տարի տևողությամբ հանրային կոլեջ

Մեկ տարվա ուսման վարձը	$800	(տեղի ապրողի համար)
Մեկ տարվա բնակավարձը	հնարավոր չէ	

Մեկ տարվա ուսման վարձը	$3,465	(ոչ տեղի ապրողի համար)
Մեկ տարվա բնակավարձը	հնարավոր չէ	

Վերոհիշյալ ուսման վարձերը վճարելու համար ֆեդերալ կառավարությունը ինչպես նաև որոշ ուսումնական հաստատություններ և այլ բարեգործական հաստատություններ ցածր տոկոսով ապառիկ դրամ են առաջարկում ուսանողներին: Չնայած ուսանելու համար ամենամեծ հնարավորությունները տալիս է ֆեդերալ կառավարությունը, սակայն գոյություն ունեն նաև տարբեր տեսակի ձրի սովորելու միջոցներ (ուսման թոշակներ), որոնք տրվում են այն լավագույն ուսանողներին, որոնք նյութականի պատճառով հնարավորություն չունեն սովորելու, ինչպես նաև այսպես կոչված աշխատանք-ուսում ծրագրեր, որի դեպքում ուսանողները կես դրույք աշխատում են և միաժամանակ սովորում: Այս տեսակ ծրագրերի վերաբերյալ ճշգրիտ տեղեկություններ և համապատասխան դիմումի ձևեր կարելի է ձեռք բերել կոլեջների և համալսարանների «ֆինանսական օգնության գրասենյակներից»: Քանի որ այս տեսակի ծրագրերի համար բաց թողնվող ֆոնդերը վերջերս նվազել են, այդ պատճառով էլ մրցակցությունը այդ ֆոնդերից օգտվելու համար բավականին դժվար է:

ե. Զինվորական ծառայություն

Վերապատրաստման և ուսման մի աղբյուր, որը հաճախ աչքաթող է արվում, դա Միացյալ Նահանգների զինված ակտիվ ուժերում, պահեստային և սահմանապահ ուժերի ծառայություններում ձեռք բերվող մասնագիտություններն են: Այն ժամանակ, երբ ակտիվ զինված ուժերում ծառայելը այսպես կոչված «լրիվ դրույք» ծառայություն է, պահեստային ուժերում և սահմանապահ ուժերում ծառայելը «կես-դրույք»: «Կես դրույք ծառայությունից օգտվում են այնպիսի անձինք, որոնք սովորական քաղաքացիական աշխատանք ունեն: Այդպիսիների համար հավաքները տեղի են ունենում հատուկ նշանակված շաբաթավերջերին և սովորաբար տարին մեկ անգամ այսպես կոչված «Տարեկան Պարտականությունների Շրջան» հավաքում, որը տևում է մոտ երկու շաբաթ: Այդ հավաքների մասնակիցները բացի իրենց ձեռք բերած մասնագիտությունից, կես-դրույք աշխատանքի աշխատավարձ են ստանում:

Միացյալ Նահանգների ակտիվ զինված ուժերում, պահեստային կամ սահմանապահ ուժերում ընդունվելու պայմանները նույնն են.

- յուրաքանչյուր անձնավորություն պետք է լինի ՄՆ-ի քաղաքացի կամ ունենա Մշտական Ապրելու Իրավունքի կարտ (I-551): Գաղթականները իրավունք են ձեռք բերում դիմել այդ կարտի համար Միացյալ Նահանգներում 1 տարի ապրելուց հետո:
- յուրաքանչյուր անձնավորություն պետք է անցնի բժշկական քննություն:
- յուրաքանչյուր անձնավորություն պետք է անցնի գրավոր ստուգարք անգլերեն լեզվից:
- յուրաքանչյուր անձնավորություն պետք է ունենա վստահելիության անցաթուղթ:

Զորակոչվելու առթիվ վստահելիության անցաթուղթի համար ստուգումը կոչվում է նաև Ազգային Գործակալության Ստուգում, որի համար պահանջվում է անձնական փաստաթղթեր, երդվյալ ցուցմունքներ և երաշխավորագրեր նախկին աշխատավայրերից, կամ զինվորական ծառայությունից: Մինչև Ազգային Գործակալական Ստուգման արդյունքների պատրաստ լինելը, դուք փաստորեն դառնում եք պահեստային ուժերի պայմանական անդամ:

Բ. ԱՄՓՈՓՈՒՄ

ԱՄՆ եկող գաղթականների համար ամենաառաջնային խնդիրը թերևս նոր միջավայրին ու կուլտուրային վարժվելն է և անգլերեն լեզուն սովորելը: Համարձակ լինելը նշանակում է օգտվել բոլոր տեսակի առիթներից անգլերեն

լեզուն յուրացնելու և ամերիկյան կուլտուրային ծանոթանալու համար: Օրվա ընթացքում գաղթականները այդպիսի շատ հնարավորություններ ունեն: Աշխատակիցների հետ, հարևանների հետ կամ խանութների աշխատողների հետ անգլերեն խոսելը, միայն մի քանի այդպիսի օրինակներ են: Շրջակայքը ուսումնասիրելու համար տնից դուրս գալով, լինելով հանրային վայրերում և շփման մեջ մտնելով այլ մարդկանց հետ նույնպես շատ օգտակար միջոցներ են ամերիկյան մշակույթին ավելի մոտիկից ծանոթանալու համար: Համարձակ լինել նաև նշանակում է, գուցե և ձախողանք առաջին փորձերի ժամանակ, սակայն այս անհաջողությունը կարող է հետագայի համար շատ կարևոր դաս հանդիսանալ: Սովորաբար այն նորեկները ովքեր հետևողական են անգլերեն լեզուն սովորելու և ամերիկյան կուլտուրային համակերպվելու, առաջիններից են, որ հասնում են հաջողության իրենց նոր ընտրած կյանքում:

ԳԼՈՒԽ V

ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՎ ԿՐՈՆԱԿԱՆ ՍԻՍՏԵՄՆԵՐ

Ա. ՆԱԽԱԲԱՆ

Այս գլուխը նկարագրում է գաղթականների փոխհարաբերությունները հասարակական և քաղաքական կազմակերպությունների հետ, ինչպես նաև դրանցից կրած իրենց ազդեցությունը: Այդպիսի շատ կազմակերպություններ կան՝ դպրոցներ, առողջապահական գործակալություններ, հասարակական ծառայության գործակալություններ, ինչպես նաև քաղաքական մարմիններ ՄՆ-ի կոնգրեսից սկսած մինչև տեղական կրթության կոմիտեն: Քանի որ տեղական գործակալությունները համայնքից համայնք տարբերվում են, գաղթականները պետք է հովանավորողի, կամավոր գործակալության ներկայացուցչի օժանդակությանը դիմեն իմանալու համար իրենց նոր համայնքում գոյություն ունեցող ծառայությունների և դրանցից օգտվելու կերպերի մասին:

Այս գլուխը չորս նյութերի է բաժանված--

- *հասարակական ծառայություններ* - *Social Services* - Առաջին մասը նկարագրում է ցածր եկամուտ կամ հատուկ կարիքներ ունեցողներին օգնող տարբեր տեսակի ծառայությունները: Քանի որ այդ ծառայությունները ղեկավարվում են տեղական մարմինների կողմից, այդ պատճառով դրանք մակերեսորեն են շոշափված այստեղ: Ավելի մանրամասն տեղեկություն- ներ կարելի է ստանալ հովանավորից կամ այլ անձնավորություններից:

- *Ամերիկյան բժշկական խնամքը* - *American Health Care* - Ամերիկացիները օգտվում են բազմատեսակ առողջապահական խնամքի ծառայություններից, այս ծառայություններից շատերը կարող են լինել շատ թանկ: Այս գլուխը նկարագրում է այդ բոլոր ծառայությունները, նրանցից օգտվելու պայմանները և քննարկում է այն միջոցառումները որոնց դիմում են ամերիկացիները այդ ծառայությունների վարձը վճարելու համար:

BEST COPY AVAILABLE

- *կառավարություն և օրենք* - *Government and Law* - Ամերիկյան քաղաքական սիստեմը լուսաբանող այս կարճ ներածականը նկարագրում է ֆեդերալ կառավարության կազմը, տիպիկ նահանգի և տեղական իշխանությունների կառուցվածքը, ինչպես նաև Միացյալ Նահանգներում գործող օրենքներն ու մարդկանց տրված իրավունքներն ու ազատությունները:

- *կրոնը Ամերիկայում* - Այս մասը հակիրճ նկարագրում է ամերիկյան կյանքում կրոնի ունեցած դերի մասին:

1. ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Հասարակական ծառայությունների մեծ ընտրություն գոյություն ունի շատ համայնքներում: Դրանցից ոմանք ֆինանսավորվում են ֆեդերալ, նահանգային կամ տեղական համապատասխան գործակալությունների կողմից, իսկ ուրիշները անձնական (մասնավոր) անշահախնդիր գործակալությունների կողմից: Այդ գործակալությունների անունները կարող են լինել բազմատեսակ և հաճախ նույնիսկ չհամապատասխանել իրենց կատարած ծառայությունների բովանդակության հետ: Դուք պետք է սովորեք ձեր համայնքում գտնվող այդպիսի գործակալությունների անուններն ու նրանց հասցեները: Ձեր հովանավորողը կամ վերաբնակման գործակալության աշխատողը կարող են օգնել ձեզ ծանոթանալու դրանց հետ: Կարող եք նաև հեռախոսագրքում նայել «ընկերություններ», «բարեգործական կազմակեր- պություններ» կամ «կառավարական գործակալություններ» վերնագրի տակ, այդպիսի գործակալությունների ցանկն ու անունները գտնելու համար:

Հետևաբար, հետևյալը յուրաքանչյուր համայնքում գործող հասարակական գործակալությունների կատարած ծառայությունների լրիվ նկարագրությունը չէ: Պարզապես գաղափար է տալիս այն ծրագրերի և ծառայությունների մասին, որոնցից գաղթականները կարող են ընդհանրապես օգտվել:

ԱՄՆ-ում բոլոր աշխատունակ մարդիկ պարտավոր են աշխատել իրենց և իրենց ընտանիքի կարիքները բավարարելու համար:

Երկու տեսակի ծրագրեր գոյություն ունեն այնպիսի մարդկանց համար, որոնք հաշմանդամ են, մշտական կամ ժամանակավոր անաշխա- տունակ և կամ նրանց համար որոնք աշխատանք գտնել չեն կարող:

ա. Եկամուտ ապահովող ծրագրեր

1. Սոցիալ ապահովություն - *Social Security* - Սա ֆեդերալ կառավարության թոշակի անցնելու ապահովագրության ծրագիր է սահմանված այն բոլոր ամերիկացիների համար, որոնք աշխատում են: Եվ աշխատատերը և աշխատավորը հատուկ հարկ են վճարում ազգային կառավարությանը: Հազվադեպ բացառություններով,

բոլոր աշխատողները պետք է հարկ վճարեն սոցիալ ապահովության ֆոնդի համար: Բոլոր այն մարդիկ որոնք ապահովված են այդ սիստեմով կարող են պաշտոնաթող լինել 65 տարեկան հասակում և թոշակ ստանալ սոցիալ ապահովությունից: Կարելի է նաև պաշտոնաթող լինել 62 տարեկան հասակում, բայց այս դեպքում թոշակի գումարը փոքր կլինի: Թոշակի գումարի չափը կախված է աշխատավարձից և աշխատանքային ստաժից: Սոցիալ ապահովությունից բացի գոյություն ունեն նաև այլ թոշակային ծրագրեր: Շատ կազմակերպություններ իրենց սեփական թոշակային ծրագրերն ունեն, երկար ստաժ ունեցող իրենց ծառայողների համար:

2. հատուցում գործազրկության դեպքում - *Unemployment Compensation* - Շատ աշխատանքներ ապահովված են գործազրկության հատուցման ծրագրով, որոնք գոյություն ունեն բոլոր նահանգներում և ֆինանսավորվում են աշխատատիրոջ կողմից վճարված հարկերով: Երբ աշխատավորը որոշակի ժամանակամիջոց աշխատել է միևնույն հիմնարկում (սովորաբար վեց ամիս) և հետո աշխատանքը կորցրել է իրենից անկախ պատճառներով, նա իրավունք ունի կանխորոշված ժամանակամիջոցի համար գործազրկության հատուցում ստանալ: Գործազրկության հատուցում ստացող անձինք պետք է գրանցվեն աշխատանք փնտրելու համար, պետք է աշխատեն հարմար աշխատանք առաջարկվելու դեպքում և պետք է ամեն օր տեղյակ պահեն հասարակական ծառայության գրասենյակին իրենց վիճակի մասին:

3. Աշխատավորների հատուցում - *Worker's Compensation* - Գոյություն ունեն նաև աշխատավորներին հատուցման համար նախատեսված ֆոնդեր: Այս ֆոնդերը նույնպես առաջանում են աշխատավորներից գանձված հարկերից և օգտագործվում է վճարելու այն աշխատավորների կարիքները, այդ թվում նաև բժշկական ծախսերը, որոնք աշխատանքի ընթացքում վնասվածք ստանալու պատճառով չեն կարող աշխատել:

4. Հատուկ դրամական օժանդակության ծրագրեր ցածր եկամուտ կամ ոչ մի եկամուտ չունեցող մարդկանց համար - ԱՄՆ-ում ապրող մարդկանց մեծ մասը աշխատում են եկամուտ ստանալ աշխատավարձի կամ սեփական աշխատանքի միջոցով: Նրանք կարող են նպաստներ ստանալ ինչպես Սոցիալ Ապահովությունից տարիքի պատճառով պաշտոնաթող լինելու դեպքում կամ աշխատավորի հատուցում ստանալ երբ վնասվածքի պատճառով չեն կարող աշխատել, կամ երբ ժամանակավորապես գործազուրկ են կարող են գործազրկության հատուցում ստանալ:

Այն մարդկանց համար որոնք անաշխատունակ են կամ գործազրկության նպաստները դադարեցված են, գոյություն ունեն օգնության այլ միջոցներ: Այս ծրագրերը՝ որոնք ղեկավարվում են նահանգային և տեղական իշխանությունների կողմից շատ են տարբերվում իրենց հնարավորությունների, ինչպես նաև յուրաքանչյուր անձին կամ ընտա- նիքին հատկացված դրամական օգնությունների տեսակետից:

Մինչդեռ հասարակական դրամական օժանդակություն տրվում են մեծահասակներին (ծերերին), ֆիզիկապես աշխատանքի անընդունակ մարդկանց, փոքր երեխաներ ունեցող միայնակ մայրերին, սակայն պետք է նշել, որ նրանց համար, ովքեր ժամանակավորապես աղքատ են և գործա- զուրկ, այս ծրագրերը ցանկալի կայուն ապրուստի միջոցներ չեն: Բոլոր նրանք, ովքեր աշխատունակ են, պետք է ձգտեն աշխատանք գտնել իրենց ապրուստը հոգալու համար:

5. *Օժանդակ Ապահովության ծրագրեր - Supplementary Security Income - (SSI)* - Սա ֆեդերալ դրամական օգնության ծրագիր է, որը նախատեսված է 65-ից ավելի բարձր տարիք ունեցողներին (ծերերին) կամ անբուժելի հաշմանդամներին, որոնք աշխատել չեն կարող, օժանդակ միջոցներով ապահովելու համար: Այս ֆեդերալ օգնությունները գոյություն ունեն բոլոր նահանգներում: Այս ծրագրերից օգտվելու իրավունք ունեցողները, անկախ այդ ծրագրի նկատմամբ իրենց ապրած նահանգի օժանդակության աստիճանից, ստանում են նույն չափի նպաստ:

Այս ծրագրից օգտվելու համար տրվող դիմումները պետք է ներկայացվեն ֆեդերալ Սոցիալ Ապահովության տեղական գրասենյակին, որը փաստորեն նույն գրասենյակն է, որտեղ պետք է գնաք ձեր Սոցիալ Ապահովության կարտը ստանալու համար:

բ. Այլ ծրագրեր շատ ցածր եկամուտ ունեցող մարդկանց համար

Օգնության այլազան ծրագրեր ինչպիսիք են ուտեստեղենի դրոշմանիշներ, ջերմության կամ էներգիայի համար տրվող նպաստներ, գոյություն ունեն երկրի համարյա բոլոր մասերում. տրվող նպաստների քանակները բոլոր տեղերում նույնն են: Այս ծրագրերը հատկապես շատ օգտակար են նորեկներին եկամուտով ապահովելու համար, հատկապես նրանց ԱՄՆ-ում գտնվելու առաջին տարվա ընթացքում, երբ նրանցից շատ-շատեր սկսնակ մակարդակի աշխատանքներում են աշխատում, և նրանց ստացած աշխատավարձը անհամեմատ փոքր չափի է:

1. *Ուտեստեղենի դրոշմանիշներ - Food Stamps* - Սա ֆեդերալ ծրագիր է, որի նպատակն է օգնել ցածր եկամուտ ստացողներին բավարար սննդով ապահովելու համար: Դիմողները ցածր եկամուտ պետք է ունենան և պարբերաբար տեղեկանք ներկայացնեն իրենց եկամուտի մասին, որպեսզի հնարավորություն ունենան շարունակել օգնություն ստանալ: Կախված ընտանիքի եկամուտից և անդամների քանակից դիմողները սահմանված չափի դրոշմանիշ են ստանում միայն ուտելիք գնելու համար: Այնպիսի իրեր ինչպիսիք են ծխախոտ, ալգոհոլային խմիչքներ, դրոշմանիշով գնել հնարավոր չէ: Ուտեստեղենի դրոշմանիշները ընդունվում են բոլոր խոշոր ինքնասպասարկման խանութներում:

2. *Օգնություն էներգիայի համար - Energy Assistance (HEAP)* - Սա նույնպես ֆեդերալ ծրագիր է որը ղեկավարվում է նահանգային և տեղական իշխանությունների կողմից, որի նպատակն է օգնել ցածր եկամուտ ունեցող մարդկանց,

բնական գազի և էլեկտրական էներգիայի համար ծախսերը վճարելու համար:

2. ԱՄԵՐԻԿՅԱՆ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԽՆԱՄՔ

Առողջապահության ծառայություններ ապահովող սիստեմը Միացյալ Նահանգներում շատ բարդ է և արտակարգ մասնագիտացված: Այն նաև մասնավոր է ավելի, քան հասարակական և ընդհանրապես շատ թանկ: Ձեր հովանավորողը կամ ազգականը կարող են օգնել ձեզ ավելի լավ հասկանալու այդ սիստեմը: Այս բաժինը նկարագրում է ԱՄՆ-ում առողջապահության կամ բժշկական խնամքի մի քանի ձևերը:

ա. Հասարակական առողջապահություն

Որոշ առողջապահական կարիքների համար պատասխանատու են տեղական կամ երկրամասային առողջապահական կազմակերպությունները: Տեղական կառավարության առաջնահերթ ֆունկցիաներից մեկը համայնքի առողջապահությունը պաշտպանելն է: Սովորաբար յուրաքանչյուր երկրամասում այդ նպատակի համար գոյություն ունի Հասարակական Առողջապահության Գրասենյակ: Այդ անելու ձևերից մեկը վարակիչ հիվանդությունները հսկողության տակ պահելն է: Այդ գրասենյակները պատվաստներ են կատարում այդ ձևով կանխվող հիվանդությունների համար: Նրանք նաև ստուգումներ են կատարում թոքախտի և վեներական հիվանդությունների նշաններ հայտնաբերելու և բուժումով ապահովելու համար: Վարակիչ հիվանդությունների քննությունն ու բուժումը սովորաբար ձրի են հասարակության բոլոր անդամներին անխտիր մատչելի դարձնելու նպատակով:

Հասարակական Առողջապահության Գրասենյակները նաև կանոնա- վորում և ստուգում են ջրի մատակարարումը: Կարգավորում և հսկում են ճաշարաններում և ռեստորաններում ուտեստեղենի պատրաստումն ու մատուցումը: Հսկողության տակ են պահում անասունների միջոցով տարածվող հիվանդությունները և ընդհանրապես պատասխանատու են համայնքը վարակիչ հիվանդությունների և էպիդեմիաների դեմ պաշտպանելու համար:

բ. Մասնավոր բժիշկներ

Հիվանդ, կամ պարզապես բժշկական քննության կարիք ունեցող մարդիկ կարող են ժամադրություն նշանակել իրենց ուզած մասնավոր բժշկի հետ: Յուրաքանչյուր մասնավոր բժիշկ սովորաբար մասնագիտաց- ված է լինում առողջապահության մի որոշակի ճյուղի մեջ: Այդ պատճառով էլ, ընդհանուր բժշկական քննություն կատարում են միայն ընդհանուր պրակտիկայով զբաղվող բժիշկները կամ ներքին հիվանդությունների մասնագետները: Իսկ եթե որևէ հիվանդ ոսկորի ջարդվածք ունի, դրանով կզբաղվի օրտոպեդիկ բժիշկը: Սակայն, սովորաբար յուրաքանչյուր

անձնական բժշկական ընդհանուր կարիքների և քննության համար, իսկ բժիշկը ուղղության ցույց կտա նրան ինչ անել: Անձնական պրակտիկայով զբաղվող բժիշկների մոտ բուժվելը անհամեմատ ավելի թանկ արժի քան հասարակական առողջապահական կլինիկաների բժիշկների մոտ: Սովորաբար վճարումը կատարվում է յուրաքանչյուր այցելության համար: Մասնավոր բժշկի մոտ այցելության գնալու համար անհրաժեշտ է նախօրոք ժամադրություն նշանակել: Եթե ժամադրության գնալ չեք կարող, ապա անհրաժեշտ է հեռախոսով հայտնել և հետաձգել այն: Եթե դա չանեք, ապա հնարավոր է, որ ժամադրության համար ստիպված լինեք վճարել, չնայած որ չեք գնացել:

գ. Կլինիկաներ

Կլինիկան մի բժշկական հաստատություն է, որտեղ գոյություն ունեն բազմապիսի բժշկական ծառայություններ: Որոշ կլինիկաներ մասնավոր են, ուրիշները տեղական կառավարությունից կամ բարեգործական կազմակերպությունից են աջակցություն ստանում: Ստորև տրվում է տարբեր տեսակի կլինիկաների նկարագրությունը: Քանի որ յուրաքանչյուր համայնք ուրույն է իր առողջապահական սիստեմով, դուք հավանաբար տարբեր տեսակների մեկ կամ մի քանի կլինիկաների հանդիպեք ձեր համայնքում:

1. Մասնավոր կլինիկաներ - Private Clinics - Մասնավոր կլինիկաների կազմի մեջ են մտնում մեկ կամ մի քանի տարբեր մասնագիտություններ ունեցող բժիշկներ: Մասնավոր կլինիկաները նման են մասնավոր բժիշկներին նրանով, որ բուժման վարձը համեմատաբար նույնն է և այցելության համար անհրաժեշտ է ժամադրություն վերցնել: Առավելություններից մեկն այն է, որ միշտ փոխարինող բժիշկ կգտնվի, եթե մեկի անձնական բժիշկը ինչ որ պատճառով բացակայում է:

2. Համայնական կլինիկաներ - Community Clinics - Որոշ համայնքներում կլինիկաներ կան որոնք մասամբ կամ ամբողջությամբ ֆինանսավորվում են կառավարության կամ որևէ բարեգործական ընկերության կողմից: Այս կլինիկաների ծառայությունների վարձի քանակը որոշվում է հիվանդի վճարելու կարողության համաձայն: Այդ կլինիկաները կազմված են մի քանի խումբ բժիշկներից, և հիվանդը յուրաքանչյուր այցելության ժամանակ կարող է տարբեր բժիշկի մոտ գնալ: Համայնքի կարիքներից կախված, այս տեսակի կլինիկաների ծառայությունների տեսակներն ու ձևերը կարող են խիստ տարբերվել իրարից: Ոմանք կարող է պահանջեն նախօրոք ժամադրություն նշանակել ինչպես մասնավոր կլինիկաներն են, իսկ ուրիշներ հիվանդներին կարող են ընդունել հերթականությամբ, «առաջին եկող, առաջին սպասարկվող» սկզբունքով: Այս տեսակի կլինիկաները սովորաբար խճողված են լինում և հաճախ կպահանջվի երկար սպասել:

3. Հիվանդանոցների կից կլինիկաներ - Hospital Outpatient Clinics - Այս կլինիկաները առնչված են լինում մի հիվանդանոցին և կարող են լինել մասնավոր ինչպես նաև համայնական: Միաժամանակ հիվանդանոց և բժշկական ուսումնարան

հանդիսացող հաստատությունների կից գոյություն ունեցող կլինիկաների բժիշկների անձնակազմը սովորաբար բաղկացած են լինում ուսանողներից և դասախոսներից:

4. Առողջապահական կազմակերպություններ - *Health Maintenance Organizations* - Այս տեսակի կազմակերպությունները գործում են խոշոր կլինիկաների նման բազմաթիվ բժիշկներով և երբեմն նույնիսկ հիվանդանոցային հարմարություններով: Մարդիկ կազմակերպության անդամ են դառնում համաձայնագիր ստորագրելով և սահմանված գումարը ամեն ամիս վճարելով: Համաձայնագրի մեջ բոլոր տեսակի ծառայությունները մանրամասնորեն նկարագրվում են: Կազմակերպության կատարելիք պարտականությունների մեջ մտնում են բոլոր սովորական բուժումներից բացի, նաև հիվանդանոցային և վիրաբուժական ծառայությունները: Անդամների վճարած ամսեկան վարձը միայն տվյալ կազմակերպության ներսում կատարվող ծառայությունների համար է: Քանի որ ՄՆ-ում շատ մեծ նշանակություն է տրվում կանխիչ բուժական միջոցառումներին, այդ պատճառով էլ յուրաքանչյուր անդամի տարեկան ընդհանուր քննությունները ոչ միայն քաջալերվում են այլ և ամսեկան վարձի մաս են կազմում:

դ. Հիվանդանոցներ

Ամերիկյան համայնքներից մեծ մասը, նույնիսկ գյուղերը հիվանդանոց ունեն: Արտակարգ դեպքերից բացի մարդկանց մեծ մասը հիվանդանոց են գնում, երբ բժիշկը կամ կլինիկան են խորհուրդ տալիս: Հիվանդանոցում տրված խնամքը միայն ախտորոշված հիվանդության համար է և ոչ թե ընդհանուր: Փաստորեն բժիշկները հիվանդանոց են ուղարկում այնպիսի հիվանդներին, որոնց հիվանդությունները ախտորոշված են և հնարավոր չէ բուժումը կատարել տան պայմաններում և այնպիսի հիվանդներին, որոնք կարիք ունեն բժշկի անընդհատ խնամքին: Հիվանդանոցային խնամքը թանկ է, այդ պատճառով էլ հիվանդանոցները նախքան հիվանդին ընդունելը ապացույց են պահանջում որ նա կարողություն ունի վճարել (բժշկական ապահովագրություն, պետական նպաստ, նայլն): Սակայն յուրաքանչյուր համայնքում գոյություն ունի գոնե մեկ հիվանդանոց, որը կընդունի նաև այն հիվանդներին, որոնք հնարավորություն չունեն շատ վճարել կամ մաս առ մաս կուզենան վճարել:

ե. Արտակարգ դեպքերի բժշկական սպասարկում

Եթե որևէ արտակարգ դեպք է պատահել, յուրաքանչյուր համայնքում հարմարություններ կան անհրաժեշտ օգնություն ցույց տալու համար: Օրինակ, խանութ գնալիս վայր եք ընկել և վնասել ձեր ոտքը, ոստիկանությունը հավանաբար ձեզ կտանի հիվանդանոցի շտապ օգնության սենյակը:

Բժշկական շտապ օգնության սպասարկումը համայնքից-համայնք փոքր ինչ կարող է տարբեր լինել: Երբ հասնեք ձեր նոր ապրելատեղին, լավ կլինի հարցնել ձեր հովանավորողին կամ վերաբնակեցման գործակալության աշխատողին բացատրել

ձեզ այդ սպասարկումը, ինչպես նաև նրանից օգտվելու կանոնները: Այդպիսի ամենատարածված ծառայությունները հետևյալներն են.-

1. *Հիվանդանոցի շտապ օգնության սենյակ* - **Hospital emergency rooms** - Այս սենյակները սովորաբար բաց են 24 ժամ: Եթե հիվանդը կամ վիրավորը քայլել կարող է կամ փոխադրելու ավտոմեքենա ունի և հիվանդանոցը շատ հեռու չէ, ամենալավն է տուժվածին ուղիղ հիվանդանոցի շտապ օգնության սենյակը տանել: Ոչ բոլոր հիվանդանոցները շտապ օգնության սենյակ ունեն, դրա համար լավ է ստուգել նախքան անհրաժեշտության ծագելը:

2. *Պարամեդիկներ (Բժշկի ասիստենտ)* - *Paramedics* - Որոշ համայնքներ փորձված պարամեդիկների միավորումներ ունեն, որոնք հատուկ դեպքերի ժամանակ տներն են այցելում, առաջին բժշկական օգնություն ցույց տալու համար, իսկ անհրաժեշտության դեպքում հիվանդին կտեղափոխեն հիվանդանոց: Պարամեդիկները բժիշկներ չեն, նրանք պատրաստված են հատուկ դեպքերի ժամանակ հիվանդին կամ վիրավորին օգնություն ցույց տալու համար: Քանի որ տվյալ տունը կամ վթարի վայրը շուտ հասնելու հնարավորություն ունեն, նրանք կարողացել են փրկել շատ կյանքեր, որոնք այլապես կմահանային: Շտապ օգնության հեռախոսի համարը ոստիկանություն կամ պարամեդիկ կանչելու համար (սովորաբար 911 կամ 0), պետք է պահվի հեռախոսի մոտ: Նրանց կարելի է զանգահարել գիշեր ցերեկ: Զանգահարելիս կհարցնեն անուն, հասցե, հիվանդի կամ վիրավորի վիճակի հակիրճ բացատրությունը (օրինակ, չի կարող շնչել): Որոշ համայնքներում վարձ է գանձվում այդ ծառայության համար:

3. *Շտապ-օգնության ավտոմեքենա* - **Ambulance** - Շատ համայնքներ հատուկ շտապ-օգնության մեքենաներ ունեն: Շտապ-օգնության ավտոմեքենաները սովորաբար սեփական են և վճարովի: Հիվանդից փողը գանձվում է սպասարկումից հետո: Հատուկ հեռախոսային համարներ կան շտապ- օգնության մեքենա կանչելու համար, որոնցմով կարելի է զանգահարել գիշեր և ցերեկ: Զանգահարելիս ձեզնից կպահանջեն նույն տեղե- կությունները, ինչ պարամեդիկն էր պահանջում:

4. *Թույնի վերահսկողության կենտրոն* - **Poison Control Center** - Շատ բնակավայրերում գոյություն ունի հատուկ հեռախոսային համար, որով կարելի է զանգահարել, եթե մեկը թունավոր նյութ է կուլ տվել: Եթե նյութը կամ կուլ տված իրի պարունակությունը հնարավոր է նկարագրել, կենտրոնը կկարողանա ուղղություններ տալ հիվանդին օգնելու համար:

գ. *Ատամնաբույժներ*

Գոյություն ունեն և մասնավոր ատամնաբույժներ և ատամնա- բուժական կլինիկաներ, որոնք գործում են բժշկական կլինիկաների նման: Հասարակական կամ համայնական ատամնաբուժության կենտրոններ հազվադեպ են: Ժամադրությունները անհրաժեշտ են: Ավելի էժան բուժում կարելի է ստանալ

ատամնաբուժական դպրոցների կից «դրսի հիվանդ» կլինիկաներում:

է. Բժշկական և ատամնաբուժության ծառայությունների հատուցումը

Բժշկական և ատամնաբուժության ծառայությունների արժեքները երկրի տարբեր մասերում տարբեր է: Նույնիսկ եթե բժշկական ծառայություններ ամեն ամիս անհրաժեշտ չեն, շատ կարևոր է յուրաքանչյուր աշխատավարձից մի մաս խնայել այդ նպատակի համար: Բժշկական ծառայությունները Միացյալ Նահանգներում կատարվում են կազմակերպությունների կամ անհատների կողմից, որոնք իրենց ծառայությունների համար վարձ են պահանջում: Այդ գումարներով նրանք ծածկում են բժշկի և բուժքրոջ աշխատավարձը, դեղորայքի և բժշկական սարքերի արժեքները, ինչպես նաև աշխատավայրի վարձը: Կառավարությունը նրանց ոչ մի օգնություն չի տալիս, այնպես որ նրանք բացի վերոհիշյալ ծախսերը փակելուց, պետք է նաև շահույթ ունենան:

Բժշկական և ատամնաբուժական ծառայությունների ծախսերը ծածկելու նպատակով շատ մարդիկ ունեն այսպես կոչված բժշկական ապահովագրություն: Ապահովագրությունը մի սիստեմ է, որի համաձայն անձը ամսեկան վճարումներ է կատարում ապահովագրության ընկերությանը: Եվ երբ այդ անձը հիվանդանում է, ընկերությունը լրիվ կամ մասամբ վճարում է բուժման ծախսերը:

Աշխատատերը կարող է ապահովագրություն գնել իր ծառայողների կամ աշխատավորների համար: Կամ անհատը կարող է իր սեփական ապահովագրությունը գնել իր համար: Ապահովագրությունը սովորաբար ծածկում է նաև աշխատավորի ընտանիքի բժշկական ծախսերը:

Շատ էական է, որ ապահովագրության համաձայնագիրը ճիշդ հասկացվի: *Սովորաբար, բժշկական ծախսերի մի մասը սկզբում վճարվում է հիվանդի կողմից:* Ապահովագրական ընկերությունը հետո կվճարի մնացածը: Ապահովագրությունը ոչ բոլոր տեսակի բժշկական ծախսերն է ծածկում: Եթե դուք ցանկանում եք ապահովագրություն գնել ձեզ համար, խորհրդի համար դիմեցեք ձեր աշխատատիրոջը կամ հովանավորողին:

Բժշկական ծառայության համար կարելի է նաև վճարել առձեռն թղթադրամով: Բայց մարդու երկարատև հիվանդության դեպքում, խնայած դրամը շատ շուտ կսպառվի: Որոշ բժիշկներ և կլինիկաներ վճարումը պահանջում են առձեռն, նույնիսկ եթե հիվանդը ապահովագրություն ունի: Ապա անհատը «պահանջ» կամ հաշիվ է ներկայացնում ապահովագրության ընկերությանը: Ընկերությունը իր հերթին անհատին է վճարում իր բժշկական ծախսերի բոլորը կամ մի մասը:

Չնայած առողջապահական և ատամնաբուժական ծառայությունները թանկ են

առավել, հնարավոր են ձրի բարեգործական ծառայություններ: Փորձված մարդիկ կան, որոնք կարող են օգնել որևէ պատահարի դեպքում, ասենք երբ ձեր երեխան հանկարծակի հիվանդանա գիշերը: Հիշեցեք, որ այդպիսի դեպքերում ոստիկանությունը ևս կարող է ձեզ օգտակար լինել: Եվ վերջապես յուրաքանչյուր քաղաք իր հատուկ հեռախոսի համարը ունի այդպիսի դեպքերի համար, որ դուք պետք է անգիր հիշեք:

3. ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆ ՈՒ ՕՐԵՆՔԸ

Միացյալ Նահանգները մեծ հակադրությունների երկիր է: Ֆիզիկապես աշխարհագրական մեծ տարածություն է գրավում և բնակիչները կուլտուրապես և ցեղային տեսակետից խայտաբղետ են: Իրենց կազմվելուց ի վեր Միացյալ Նահանգները եղել են տարբեր ազգերի և կուլտուրաների երկիր: Վերջին տասնամյակների ընթացքում, աշխարհի տարբեր մասերում տեղի ունեցող քաղաքական և տնտեսական խլրտումները մարդկանց մի նոր ալիք են բերել այս երկիրը ապաստան գտնելու հույսով, այսպիսով էլ ավելի մեծացնելով ազգային և կուլտուրական խառնուրդը: Նա ով պլանավորում է ապրել այս երկրում, պետք է համակերպվի բազմազգային, բազմակուլտուրական միջավայրում ապրելու և գործելու հետ: ՄՆ-ի աշխարհագրական մեծությունն ու կուլտուրական բազմազանությունը ուղղակի կերպով ազդում է երկրի հասարակական, քաղաքական և տնտեսական կառուցվածքի վրա:

Ամերիկայի Միացյալ Նահանգները բաղկացած են 50 նահանգներից և Կոլումբիայի Օգրուկից, որը սովորաբար կոչվում է Վաշինկտոն Դ.Ս.: Մի ափից մյուս ափ հեռավորությունը 3,000 մայլից ավելի է (1 մայլը 1.6 կիլոմետր է), իսկ հյուսիսից հարավ 1,600 մայլ: Միացյալ Նահանգների լայնարձակ տարածության վրա կարելի է իրապես գտնել ամեն տեսակի բնապատկեր, կլիմա և ժողովուրդ:

Կյանքը ամերիկյան քաղաքներում իրենից ներկայացնում է ապրելակերպերի և կուլտուրաների մի ծոխ միակցություն, և ահա այդ պատճառով էլ այն պահանջում է խստիվ հավատարիմ մնալ օրենքին և լայն չափի հանդուրժողականություն ցուցաբերել գնահատելու և հասկանալու այդ բազմապիսի ազգերին և էթնիկ խմբերին:

ա. ՄՆ-Ի քաղաքական կառուցվածքը

Այս բաժինը միայն մի ընդհանուր տեղեկություն կտա ձեզ, Միացյալ Նահանգների կառավարական կառուցվածքի և գործունեության մասին: Շատ դժվար կլինի այդ մասին մանրամասն բացատրություններ տալ այստեղ: Հետագայում դուք ինքներդ կսովորեք և կընտելանաք Ամերիկյան քաղաքական սիստեմին:

ԱՄՆ-ը մի ֆեդերալ Ռեսպուբլիկա է, որը հիմնված է 1789 թ. գրված Սահմանադրության վրա, որը երկրի գերագույն օրենքն է: Սահմանա- դրությունը երկրի քաղաքական ուժը բաժանում է կառավարական երեք ճյուղերի միջև.- կատարողական, օրենսդրական և դատական: Կառավարա- կան երեք մակարդակներն էլ ինչպես ֆեդերալը, նահանգայինը և տեղականը, ունեն միևնույն կառուցվածքը:

Ֆեդերալ կառավարությունում - *on the federal level* - պրեզիդենտը և իր կաբինետը երկրի կատարողական ճյուղն են կազմում. կոնգրեսը, որը բաղկացած է երկու տներից, որոնք կոչվում են Սենատը և Ներկայացուցիչների Տունը, կազմում են Օրենսդրական Մարմինը և Գերագույն Դատարանը իր ավելի ցածր ֆեդերալ դատարանների հետ միասին կազմում է դատական ճյուղը: Ֆեդերալ կառավարությունն է որոշում և իրագործում երկրի արտաքին քաղաքականությունը, ազգային պաշտպանությունը, բոլոր տեսակի հար- կերը, ընդհանուր ազգային քաղաքականությունը, գյուղատնտեսության բոլոր ճյուղերը, գործարարության, աշխատանքային և առևտրական բոլոր ճյուղերը:

Նահանգային կառավարությունում - *on the state level* - կառավարիչը ներկայացնում է կատարողական ճյուղը, իսկ նահանգի օրենսդիր մարմինը և նահանգի գերագույն ատյանը և ավելի ցածր դատարանները ներկայացնում են հաջորդ երկու ճյուղերը: Նահանգի մակարդակում լուծվող խնդիրներից են կրթությունը, ալգոհոլի օգտագործելու օրենքները և նահանգային հարկերը:

Տեղական կառավարությունում (քաղաքային և երկրամասային) - *on the local level* - կատարողական ճյուղը սովորաբար ներկայացնում են համապատասխանաբար քաղաքագլուխը կամ երկրամասի վարիչը. քաղաքի (կամ երկրի) ժողովը օրենսդիր մարմինն է, իսկ քաղաքային (կամ երկրամասային) դատարանը, դատական մարմինն են կազմում: Տեղական կառավարության միջոցով լուծվող հարցերից են, ներքին (ոստիկանական) պաշտպանությունը, հրդե- հային պաշտպանությունը և սանիտարական մաքրության հարցը:

Կառավարական այս երեք մակարդակների միջև ուժը բաշխված է հավասարապես: Քաղաքական ուժի այս տեսակ բաշխումը շատ հաճախ համեմատում են չեքի և բալանսի սիստեմի հետ: Օրինակի համար, պրեզիդենտը իրավունք ունի վետոյի ենթարկել կոնգրեսով անցած որևէ օրենք, բայց կոնգրեսը իր հերթին իր կազմի երկու երրորդի (2/3)-ի ընտրական ձայնով կարող է չեղյալ համարել պրեզիդենտի վետոն:

բ. Քաղաքական կուսակցություններն ու ընտրությունները

Միացյալ Նահանգների քաղաքական սիստեմը բազմա-պարտիական է, մինչդեռ ազգային մաշտաբով գերիշխում են միայն երկուսը: Կառա- վարական երեք ճյուղերը ինչպես նաև քաղաքական բոլոր պաշտոնները ընտրովի են բացի գերագույն դատարանի անդամներից ինչպես նաև ավելի կրտսեր դատարանների անդամներից,

որոնց նշանակում է պրեզիդենտը: Որոշ պաշտոնների վրա պրեզիդենտի նշանակած պաշտոնյաները Սենատի կողմից պետք է հաստատվեն:

գ. Ազատության օրենքի ներքո

Որպես գաղթական ապրելով Միացյալ Նահանգներում դուք հավասարապես եք ձեռք բերում օգտվել օրենքով սահմանված բոլոր հիմնական իրավունքներից,որ ունի ՄՆ-ում ապրող յուրաքանչյուր անձ: Այդպիսի իրավունքներից են օրենքի ներքո արդարացի վերաբերմունք բոլորի համար: ՄՆ-ի սահմանադրության առաջին տասը անփոփոխ կետերը, որոնք հայտնի են որպես **իրավունքների օրինագիծ**, ուժի մեջ են 1791 թվականից իվեր: Ուրիշ քաղաքական ազատությունների հետ մեկտեղ նրանք երաշխավորում են.-

- խոսքի ազատություն
- մամուլի ազատություն
- կրոնի ազատություն
- հավաքույթների ազատություն
- անձնական ունեցվածքի անտեղի խուզարկման և բռնագրավման պաշտպանությունը:

Ֆեդերալ, նահանգային և տեղական մակարդակների կառավարական մարմինների ընդունած բոլոր օրենքները ստեղծվում են վերոհիշյալ իրավունքների հիման վրա:

դ. Օրենքը Միացյալ Նահանգներում

Միացյալ Նահանգների օրենքների նպատակը **ձեր իրավունքների պաշտպանությունն է:** Յուրաքանչյուր անձ անկախ պաշտոնից,ազդեցիկ դիրքից, հարստությունից, կամ ուժեղությունից ենթակա է դատվելու, եթէ օրենքի խախտում է կատարել: Ուստի կարևոր է, որ դուք հիմնական գիտելիքներ ունենաք ձեր օրինական իրավունքների և պատասխանատվությունների, ինչպես նաև Ամերիկյան օրենքի գլխավոր կետերի մասին: Արհամարհելը, կամ պնդելը թե դուք տեղյակ չէիք որոշակի օրենքներին ձեզ չի բացառում դատվելու եթե օրենքի խախտում եք կատարել:

1. *Ֆեդերալ օրենքներ - Federal Laws* - Ֆեդերալ օրենքներին ենթարկվում է այս երկրում ապրող յուրաքանչյուր անձնավորություն: Օրինակի համար, աշխատանքի ընդունելու կամ աշխատանքից ազատելու վերաբերյալ ֆեդերալ կառավարության օրենքը կտրականապես արգելում է խտրականություն դնել հիմնված աշխատավորի ցեղի, սեռի, ազգության կամ կրոնի վրա:

2. *Նահանգային օրենքներ - State Laws* - Նահանգների օրենքները վերաբերվում են միայն տվյալ նահանգին և նահանգից նահանգ կարող են տարբեր լինել: Օրինակի

համար, որոշ նահանգներում օրենքը պահանջում է ավտոմեքենաների ստուգում (պետական) կատարել տարեկան մեկ կամ երկու անգամ, իսկ ուրիշ նահանգներում պահանջում է ստուգումը կատարվի միայն մեքենայի առուծախի ժամանակ: Ավտոմեքենան վարելու օրենքը նույնպես տարբեր է նահանգից նահանգ: Որոշ նահանգներում դուք ավտոմեքենա վարելու իրավունք կարող եք ձեռք բերել 16 տարեկան հասակում, իսկ այլ նահանգներում, 18 տարեկանից: Շատ նահանգներում ալկոհոլ օգտագործել սկսելու տարիքը 18 է, իսկ կան ուրիշներ, որտեղ 21 է:

3. Տեղական օրենքներ - Local Laws - Տեղական օրենքները վերաբերվում են տվյալ քաղաքին կամ երկրամասին: Օրինակի համար, քաղաքը շրջանների բաժանելու օրենքներով որոշում են, թե քաղաքի կամ երկրամասի որ շրջանները բնակության համար են և որ մասերը կամ շրջանները գործարանների կամ առևտրական նպատակների համար:

ե. Օրինական (լեգալ) օգնություն

Եթե Միացյալ Նահանգներում ձեզ մեղադրում են որևէ ոճրագործության մեջ, դուք համարվում եք անմեղ մինչև ապացուցելը, որ մեղավոր եք: Դուք իրավունք ունեք դատապաշտպանի կամ իրավաբանի, որը ձեզ ներկայացնելու է դատարանում: Եթե ինքներդ ի վիճակի չեք մասնավոր դատապաշտպան վարձել, դատարանը պարտավոր է ձեզ հատկացնել մեկին: Եթե դուք որևէ դատական խնդիր ունեք և վստահ չեք թե ինչպես կարող եք դատապաշտպանի ծառայությունից լավագույն ձևով օգտվել, դիմեցեք ձեր ապրած տեղի կամ մոտավորագույն խոշոր քաղաքի այսպես կոչված Օրինական Օգնության Ընկերությանը - **Legal Aid Society:**

զ. Օրենքի գործադրումը և հանրային ապահովությունը

Օրենքի գործադրման և հանրության անվտանգության ապահովման համար պատասխանատու է ոստիկանությունը: Նրանք օգնում են մարդկանց նաև այլ հարցերում, ինչպես ուղղություն տալով եթե նրանք կորցրել են ճանապարհը կամ միջոցներ ձեռք առնել բժշկական շտապ օգնության կարիքի դեպքում:

Թեև ոճրագործության և բռնության կամ ուժի անտեղի գործադրում գոյություն ունի Միացյալ Նահանգներում, ոճրագործության քանակը երկրի տարբեր մասերում տարբեր է: Անկախ նրանից թե որտեղ եք ապրում, դուք պետք է հիմնական նախազգուշական միջոցներ ձեռնարկեք անցանկալի դեպքերից խուսափելու համար, ինչպիսիք են, ձեր տան կամ ավտոմեքենայի դռները բանալիով փակելը, երբեք շատ թղթադրամ հետներդ չտանելը, գիշերները անծանոթ և մութ տեղամասերով չքայլելը:

Ինչ որ պատճառներով ձեր ապրելավայրը փոխելիս, զգույշ պետք է լինեք և պաշտպանեք ձեր թանկարժեք իրերը: Պոտենցիալ գողերը կարող են նկատել շրջապատին ձեր անծանոթ լինելը: Դուք պետք է լինեք զգույշ և աշխատեք ցույց

չտալ ձեր զարդեղեններն ու ունեցած դրամը կամ թողնել ձեր հյուրանոցի սենյակում: Սովորաբար դուք կարող եք համապատասխան ստացական վերցնելով թողնել կամ ի պահ դնել այդպիսի իրերը հյուրանոցի ղեկավարության մոտ մինչև հյուրանոցից դուրս գրվելը: Որևէ տեղ հասնելուց, մեծ արժեք ներկայացնող այդպիսի իրերը կարող եք ի պահ դնել բանկերում գտնվող ապահով արկղներում, որոնք համեմատաբար էժանագին են և գաղտնի պահվող:

Այն դեպքերում, երբ օգնության կարիք ունեք, երբեք մի քաշվեք ոստիկան կանչել: Շտապ օգնության համարը գլխավոր քաղաքներում 911 է: Շատ տեղերում կարիք չունեք վճարել այդ համարով զանգահարելու դեպքում, որևէ հանրային կամ մասնավոր հեռախոսից: Եթե դուք չգիտեք տեղական ոստիկանության համարը, կարող եք զանգահարել «0» և օպերատորը կհայտնի ոստիկանությանը: Եթե դուք չեք խոսում անգլերեն, ուղղակի ասացեք «օգնություն» ("Help") կամ «շտապ օգնություն» և հեռախոսափողը մի կախեք տեղը: Բաց թողնված հեռախոսալարով կարող են որոշել թե որտեղ եք դուք գտնվում:

4. ԿՐՈՆԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅՈՒՄ

Կազմակերպված կրոնը մշտական մեծ դեր է ունեցել Ամերիկայի կյանքում: Հիմնական 13 գաղութներից 8-ը մասնավորապես կազմավորվել են կրոնի պատճառով Եվրոպայից փախած մարդկանց կողմից:

Ամերիկյան հեղափոխությունից առաջ յուրաքանչյուր գաղութ գործադրում էր իր սեփական օրենքը, սոցիալ և կրոնական սիստեմները: Հետևելով եվրոպական երկրների օրենքներին, որոշ նահանգներ փոխ են առել մեկից ավելի կրոն թույլատրող օրենքներ: Սակայն հեղափոխության հետ մեկտեղ, գաղութները միասին կազմեցին մի նոր ազգ և ընդունեցին ֆեդերալ սահմանադրություն, որը բոլորի կողմից ցանկալի էր: Սահմանադրության առաջին 10 օրենսդիր կետերից առաջինը բոլոր ամերիկացիների համար կրոնի ազատության մասին է, որը փաստորեն թելադրում է Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներում եկեղեցին պետությունից անջատ լինելու երևույթը: Դա պնդում է, որ «Այսուհետև Կոնգրեսը օրենքներ չպետք է ընդունի կրոնը գործադրության մեջ դնելու, կամ կրոնը արգելելու վերաբերյալ:

1947 թվականին, իրենց շրջադարձային որոշումներից մեկում, Էվանսը Կրթության Մինիստրության և Գերագույն Դատարանի հետ միատեղ տվել են Սահմանադրության Առաջին Հոդվածի գործնական նշանակության ամենասպառիչ բացատրությունը:

> «Սահմանադրության Առաջին Հոդվածի «կրոնի հիմնադրում» հասկացողությունը առնվազն նշանակում է հետևյալը--Ոչ նահանգը և ոչ էլ ֆեդերալ կառավարությունը կարող են կազմավորել եկեղեցի: Ոչ մեկը չի կարող

> օրենք ընդունել մի կրոնին օգնելու կամ բոլոր կրոններին օգնելու վերաբերյալ, կամ նախընտրել մի կրոն մյուսի նկատմամբ: Ոչ մեկը չի կարող պարտադրել և ոչ էլ փորձել ազդել որևէ անձնավորությանը հաճախել կամ հեռու մնալ եկեղեցուց իր կամքին հակառակ կամ ստիպել նրան հավատալ կամ չհավատալ որևէ կրոնին: Ոչ մի անձ չի կարող պատժվել կրոնական հավատքը քարոզելու կամ ի դեմ խոսելու համար, եկեղեցի գնալու կամ չգնալու համար: Որևէ տեսակի հարկ մեծ կամ փոքր քանակով չի կարող գանձվել որևէ կրոնական ձեռնարկությանը կամ հաստատությանը օգնելու համար, ինչպիսին էլ որ անվանեն իրենք իրենց, կամ ինչպիսի կրոնի համար էլ որ քարոզելու լինեն: Ոչ նահանգը և ոչ էլ ֆեդերալ կառավարությունը կարող են բացահայտորեն կամ գաղտնորեն մասնակցել որևէ կրոնական կազմակերպությունների կամ խմբերի գործունեություններին և հակառակը: Ջեֆերսոնի խոսքերով՝ կրոնի հիմնադրման համար որևէ օրենք ընդունելու դեմ նախադասությունը, փաստորեն նպատակ էր հետապնդում հիմնել "մի պատ որը բաժանում է պետությունը կրոնից"»:

Սա անշուշտ չի նշանակում, որ կառավարությունը թշնամական է եկեղեցու հանդեպ: Մինչդեռ եկեղեցին և նահանգը ունեն առանձին պատասխանատվությունների աշխարհներ, նրանք հաճախ փոխադարձ հետաքրքրությունների գործողություններում միասին են աշխատում, հասարակությանը առավել օգտակար լինելու համար:

ա. Կրոնը ամերիկացիների կյանքում

Կրոնը գլխավոր կարևորություն ունեցող երևույթներից մեկն է ամերիկացիների համար: Ամերիկացիների ճնշող մեծամասնությունը ներգրավված են որևէ կրոնական կազմակերպության մեջ: 1980 թվականին կատարված ՄՆ-ի բնակչության աղանդավորական (որևէ կրոնի պատկանելիություն խմբին անդամակցելու վերաբերյալ մի ուսումնասիրություն ցույց է տվել, որ.-

Բողոքականներ՝ (Մկրտչականներ՝ 26%, Մեթոդիստներ՝ 9%, Լուտերականներ՝ 6%, Պրեսբիտերականներ՝ 5%, Եպիսկոպոսականներ՝ 3%, Ուրիշներ՝ 6%)	55%
Հռոմեական Կաթոլիկներ՝	30%
Հրյաներ՝	3%
Ուրիշ կրոններ՝	5%
Աթեիստներ և կրոն չունեցողներ՝	7%

Միացյալ Նահանգների բնակչության մեծամասնությունը ինքնորոշվում են Քրիստոնեության երկու գլխավոր ճյուղերով՝ Բողոքականություն և Կաթոլիկություն:

Աշխարհի այլ կրոններց Հուդաիզմը երրորդ մեծն է Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներում: Վեց միլիոն մասնակից անդամներով, Ամերիկյան հրեական համայնքը աշխարհում ամենամեծն է: Նրա երեք ճյուղերը, պահպանողականները՝ 42%, Ուղղափառները՝ 28%, և ռեֆորմիստականները՝ 30%, ամբողջ Ամերիկայում ունեն ավելի քան 4,000 սինագոգներ (հրեական տաճարներ):

19-երորդ դարի կեսերից, փոքր թվով մահմեդականներ սկսեցին գաղթել Ամերիկա: Ներկա տարիներում ներգաղթողների թիվը ավելացել է և այսօր գոյություն ունեն ավելի քան 400,000 մահմեդականներ: Մինչև ներկա տարիները Կալիֆորնիայում և Հավայան կղզիներում ապրող ճապոնացիները կազմում էին ՄՆ-ի բուդդայական համայնքի հիմնական մասը: Վերջին տասնամյակում հարավարևելյան Ասիայից ներհոսած գաղթականներով ուժեղացել և շատացել են բուդդայական համայնքները երկրի տարբեր մասերում: Հնդկական համայնքներ նույնպես գոյություն ունեն ՄՆ-ի տարբեր մասերում, որոնք կազմվել են Հնդկաստանից գաղթած հնդիկներով:

բ. Եկեղեցու դերը երաշխավորման մեջ

Մի միջավայր որտեղ կառավարությունն ու եկեղեցին երկար ժամանակ աշխատել են և աշխատում են միասին, դա գաղթականների տեղավորման գործն է: Միացյալ Նահանգների կառավարությունը հաստատում է ներգաղթողների թույլտվությունները, բայց նրանց տեղավորելն ու ֆոնդեր հատկացնելը թողնում է կամավոր գործակալություններին: Տեղավորման կամավոր գործակալություններից շատերը կապված են եկեղեցիների հետ, որոնց նպատակն է բարի գալուստ մաղթել և անհրաժեշտության դեպքում տնտեսապես օգտակար լինել նրանց: Կառավարության և կամավոր գործակալությունների միջև գոյություն ունեցող այս համատեղ գործունեության շնորհիվ միլիոնավոր գաղթականներ հնարավորություն են ունեցել տեղավորվել ՄՆ-ում և միջոցներ հատկացնել նրանց նոր կյանք սկսելու համար:

Անկախ նրանից, թե որ կրոնական խմբին պատկանող կամավոր գործակալությունն է ձեզ հովանավորել, լինի որևէ եկեղեցի, սինագոգ, որևէ խումբ կամ անհատ, դուք պետք է բացարձակապես ազատ զգաք ձեզ ՄՆ-ում հետևելու այն կրոնին որին ցանկանում եք: Եթե դուք խնդրեք ձեզ տեղավորող և օգնող կամավոր գործակալությանը օգնել նաև ձեզ կապ հաստատելու ձեր կրոնի ներկայացուցիչների հետ, նրանք ուրախ կլինեն օգտակար լինել ձեզ նաև այդ հարցում:

Բ. ԱՄՓՈՓՈՒՄ

Այս բաժնում մենք խոսեցինք բազմաթիվ տարբեր հարցերի շուրջ որ ի դեմ են առնում նորեկները կապված ծառայություններին -- ապահովության, պաշտպանության և պատասխանատվությունների հետ: Գաղթականները օրենքի ներքո ունեն նույն ազատություններն ու իրավունքները ինչ որ որևէ ամերիկյան քաղաքացի, բացի նրանից, որ նրանք իրավունք չունեն ընտրություններին մասնակցելու և որոշ սահմանափակումներ ինչպիսիք են երկրից դուրս ծամբորդությունը և զինվորական ծառայությունը: Փոխարենը, գաղթականներից սպասվում է իրենց անձնական ապրուստի պատասխանատվությունը գլխավորապես աշխատանքի և ուսման հարցերում հնարավորին չափ շուտ վերցնել իրենց վրա:

Միացյալ Նահանգների քաղաքական սիստեմը մանրակրկիտ մշակված սիստեմ է, նույնիսկ շատ ամերիկացիներ լրիվ չեն հասկանում այն: Որքան գաղթականները դառնում են ավելի ծանոթ այս սիստեմի հետ, մասնավորապես երբ որոշում են դիմել քաղաքացի դառնալու համար, նրանք կսկսեն ավելի լավ հասկանալ թե ինչպես Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների օրենքն ու քաղաքական իրականությունը կարող են ազդել իրենց ապրելակերպի վրա:

ԳԼՈՒԽ VI

ԱՄԵՆՕՐՅԱ ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

Ա. ՃԱՆԱՊԱՐՀԻ ՈՒՂՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԿԱՄ ՕԳՆՈՒԹՅՈՒՆ ԽՆԴՐԵԼԸ

Եթե դուք կորցրել եք ձեր ճանապարհը կամ կարիք ունեք օգնության, երբեք մի խուսափեք մոտենալ մարդկանց և օգնություն խնդրել լինի փողոցում, ավտոմեքենայի վառելանյութի կայաններում, խանութ- ներում: Մարդիկ ընդհանրապես սիրալիր են և օգնության հասնող: Իսկ շտապ օգնության կարիքի դեպքում կարող եք կանգնեցնել որևէ ոստիկանի ավտոմեքենա և կամ խնդրեցեք որևէ մեկին հեռաձայնել ոստիկա- նությանը օգնության համար:

Բ. ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՓԱՍՏԱԹՂԹԵՐ

Դուք անպայման ձեզ մոտ պետք է ունենաք ձեր Կ-րչ փաստաթուղթը կամ նրա մի օրինակը: Դուք նաև անպայման ձեզ մոտ ունեցեք ձեր կամավոր գործակալության անունը, հասցեն և հեռախոսի թիվը: Եթե դուք անգլերեն չեք խոսում, ձեզ մոտ ունեցեք ձեր սեփական հասցեն, կամ այն անձնավորության հասցեն որին պատրաստվում էիք այցելել:

Գ. ԱՎՏՈՄԵՔԵՆԱ

Երբ հասնեք ԱՄՆ, դուք իսկույն կնկատեք, որ ավտոմեքենան տրանսպորտի ամենամասսայական ձևն է: Ավտոմեքենա գնելը գլխավոր ծախսերից մեկն է, որին անշուշտ գումարվում է նաև ավտոմեքենայի ապահովագրության ծախսը: Դուք չպետք է ավտոմեքենա վարեք առանց նախօրոք վարորդական իրավունք ձեռք բերելու և առանց ապահովագրության:

Դ. ՀԵՌԱԽՈՍԱՀԱՄԱՐՆԵՐԻ ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

Եթե դուք ինքներդ անկարող եք ձեզ անհրաժեշտ հեռախոսի համարը գտնել, օգնության համար զանգահարեցեք 411 տեղեկատու բյուրոյին: Ձեր գտնված շրջանից դուրս տեղեկատու բյուրոյի համար զանգահարեցեք 1-(շրջանի կոդը)-555-1212: Քանի դեռ դուք ձեր անձնական հեռախոսը չունեք, աշխատեցեք

գտնել ձեր բնակավայրին ամենամոտ գտնվողհանրային (փողոցում գտնվող) հեռախոսախցիկը և միշտ ձեռքի տակ ունեցեք ամենաառաջնային կարիքի դեպքի համար անհրաժեշտ հեռախոսի համարը:

Ե. ԱԼԿՈՀՈԼԱՅԻՆ ԽՄԻՉՔ

Թեև ալկոհոլային խմիչք գործածվում է Միացյալ Նահանգներում, շատ օրենքներ գոյություն ունեն ալկոհոլի առուծախն ու օգտագործումը կարգավորելու համար: Այս օրենքները տարբերվում են մի տեղից մյուսը, իսկ որոշ տեղերում նույնիսկ շատ խիստ: Միացյալ Նահանգների բոլոր մասերում խստիվ արգելված է և նույնիսկ համարվում է ոճրագործություն ալկոհոլի ազդեցության տակ ավտոմեքենա վարելը: Ձինազանդվելու դեպքում հասնում է բանտարկություն, տուգանք և նույնիսկ կրկնվելու դեպքում զրկվեք ավտոմեքենա վարելու իրավունքից: Փոքրահասակներին չի թույլատրվում ալկոհոլ օգտագործել, կախված շրջանից մինչև 18, 20, կամ 21 տարեկան լինելը, այդպիսիները նույնիսկ իրավունք չունեն խանութներից ալկոհոլ գնել:

Զ. ՁԵՎԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Ամերիկացիները սիրում են և միշտ աշխատում են լինել անպաշտոնական: Հասարակական վայրերում կամ ընկերական հավաքույթներում սովորաբար իրար են դիմում առաջին անունով: Իսկ գործատեղերում հաճախ օգտագործում են ազգանունը, հատկապես քանի դեռ պաշտոնապես իրար հետ դեռևս չեն ծանոթացել: Շատ աշխատակիցներ և աշխատանքի վերակացուներ նախընտրում են ընդհանրապես կոչվել իրենց առաջին անուններով: Պրոֆեսիոնալ կոչումները, ինչպիսիք են «դոկտոր» սովորաբար օգտագործվում են պաշտոնական աշխատանքային պայմաններում: Ժպիտը շատ կարևոր հանգամանք է, որ օգտագործվում է ողջունելու և՛ ընկերներին ու ծանոթներին և՛ անծանոթներին:

Է. ԱՌԱՆՁՆԱՑԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Չնայած իրենց ապրելակերպի անպաշտոնականությանը, ամերիկացիները մեծ արժեք են տալիս առանձնացածության (յուրաքանչյուր անձի ինքն իր մեջ լինելու իրավունք): Մարդիկ սովորաբար խուսափում են այցելել մեկը մյուսի բնակարանը, առանց նախորոք զանգահարելու կամ պաշտոնապես հրավիրվելու:

Ֆինանսական հետ առնչվող խնդիրները համարվում են անձնական: Ընդհանրապես անքաղաքավարություն են համարում հարցնել մեկին, թե որքան է իր աշխատավարձը կամ որքանով է գնել իր տունը, ավտոմեքենան, այլն:

Ը. ՃՇՏԱՊԱՀՈՒԹՅՈՒՆ

Ժամանակը շատ բարձր է գնահատվում ՄՆ-ում: Ամերիկացիները աշխատում են լինել ճշտապահ և ճշտապահություն են ակնկալում նաև ուրիշներից: Լինի հասարակական թե անձնական կյանքում անհրաժեշտ է միշտ ժամադրություն նշանակել և անշուշտ հարգել այն: Եթե դուք փորձեք այցելել որևէ աշխատանքային գրասենյակ առանց նախօրոք ժամադրություն նշանակելու, շատ հավանական է, որ չհաջողվի ձեզ հանդիպել այն անձնավորության հետ որի հետ որ ուզում էիք հանդիպել, իսկ եթե չեք կարող հարգել ձեր ժամադրությունը և կամ նախատեսում եք որ ուշանալու եք 15 րոպեից ավելի, պետք է զանգահարեք և բացատրեք ձեր ուշանալու կամ ժամադրությունը չեղյալ անելու պատճառը:

Թ. ԾԽԵԼԸ

Ամերիկացիներից շատեր չեն ծխում և կակնկալեն, որ ուրիշներ ևս երբ հյուր են իրենց տանը կամ իրենց աշխատանքի վայրում նույնպես չծխեն: Գոյություն ունեն նաև ռեստորաններ և այլ հանրային վայրեր, ինչպիսիք են քաղաքային ավտոբուսները, որտեղ ծխելը արգելված է կամ թույլատրվում է ծխելը միայն նշանակված բաժնում:

Ժ. ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՀԻԳԻԵՆԱ

Շատ ամերիկացիներ լոգանք կամ ցնցուղ են ընդունում ամեն օր, վրձինում են իրենց ատամները օրեկան առնվազն 2 անգամ, օծառահեղուկ (շամբուն) են օգտագործում մազերը լվանալու ժամանակ և հաճախակի լվանում են իրենց հագուստեղենը: Գոյություն ունեն հարյուրավոր արտադրատեսակներ՝ օծանելիքներ, բերանը լվանալու հատուկ հեղուկներ, շամբուններ և լվացքի փոշիներ, հատուկ մշակված և արտադրված այդ նպատակների համար:

Ի. ԹԵՅԱՆՎԵՐ

Ընդհանրապես սովորություն է ձեր վճարելիքի 15%-ի չափով թեյանվեր տալ ռեստորանում մատուցողին, կամ տաքսիի վարորդին: Հարցրեք ձեր հովանավորին նաև թե ուրիշ որ ծառայությունների համար տեղին է թեյանվեր տալը: Նկատի ունեցեք, որ երբեք հարմար չէ դրամ կամ թեյանվեր տալ որևէ ոստիկանի կամ կառավարական պաշտոնյայի ի պատասխան նրանց կատարած օգնության:

Լ. ԹՎԵՐԻ ԳՐԵԼԱՁԵՒԸ

Մեկ թիվը սովորաբար գրվում է մեկ ուղղահայաց գծով: Ամերիկացիները գրում են «Կ» ոչ թե «1»: Յոթը թիվը սովորաբար գրվում է առանց մեջտեղի գծի «7» և ոչ թե «7»: Հարյուրավորները անջատվում են հազարավորներից, ինչպես նաև հազարավորները միլիոնավորներից, ստորակետով և ոչ թե կետով. օրինակի համար 5,600, ոչ թե 5.600: Տասնորդական կոտորակները գրվում են կետով ոչ թե ստորակետով. օրինակ 9.85 ոչ թե 9,85:

Խ. ԴՐԱՄ

Միացյալ Նահանգների դրամական սիստեմը հիմնված է դոլլարի վրա: Դոլլարը նշանակվում է հետևյալ հատուկ նշանով «Ճ»: Մեկ սենտը ամենափոքր միավորն է: Մեկ դոլլարը բաղկացած է 100 սենտից: ՄՆ-ի դրամի միավորների ցուցակը հետևյալն է:

1. Մետաղադրամներ

պենի (1 սենտ)	1c կամ $ .01
նիկել (5 սենտ)	5c կամ $ .05
դայմ (10 սենտ)	10c կամ $ .10
քառորդ (25 սենտ)	25c կամ $.25
կես-դոլլար (50 սենտ)	50c կամ $.50
մեկ դոլլար (100 սենտ)	$1.00

2. Թղթադրամներ

Մեկ դոլլար	($ 1.00)
Երկու դոլլար	($ 2.00)
Հինգ դոլլար	($ 5.00)
Տասը դոլլար	($ 10.00)
Քսան դոլլար	($ 20.00)
Հիսուն դոլլար	($ 50.00)
Հարյուր դոլլար	($ 100.00)

Երկու դոլլար և երեսուն սենտը միասնաբար գրվում է $ 2.30:

Ծ. ԿՇԻՌՆԵՐ ԵՒ ՉԱՓԵՐ

1. Գծային Չափեր

1 մղոն = 1,790 յարտի = 5,280 ոտքի = 1.609 կիլոմետրի
1 յարդ = 3 ոտքի = 91.44 սանտիմետրի
1 ոտքը = 12 ինչի = 30.48 սանտիմետրի
1 ինչը = 2.54 սանտիմետրի

2. Քառակուսու Չափեր

1 քառակուսի մղոնը = 640 (ամերիկյան) ակրի = 258.999 հեկտարի
1 ակրը = 43.6 քառ. ոտքի = 4.8 քառ. յարդի = 0.405 հեկտարի
1 քառ. յարդը = 9 քառ. ոտքի = 0.836 քառ. մետրի
1 քառ. ոտքը = 144 քառ. ինչի = 929 քառ. սանտիմետրի
1 քառ. ինչը = 6.45 քառ. սանտիմետրի

3. Ծանրության չափեր

1 տոն = 1.016 մետրական տոննայի
1 պաունդը = 16 ունցի = 453.592 գրամի
1 ունցը = 28.350 գրամի

4. Հեղուկային չափեր

1 կալոնը = 4 կվարտայի (քորտ) = 8 պինտայի = 3.785 լիտրի
1 կվարտան = 2 պինտայի = 0.946 լիտրի
1 բաժակը = 0.285 լիտրի

ԳԼՈՒԽ VII

ԱՄԵՐԻԿՅԱՆ ՏՈՆԱԿԱՆ ԵՎ ՀԱՏՈՒԿ ՕՐԵՐ

NEW YEAR'S DAY - ՆՈՐ ՏԱՐՎԱ ՕՐ, Հունվարի 1 -- Բոլոր նահանգներում տոնվող տոնական օր է:

MARTIN LUTHER KING'S BIRTHDAY - ՄԱՐՏԻՆ ԼՅՈՒԴԵՐ ԿԻՆԳԻ ԾՆՆԴՅԱՆ ՕՐԸ, ՀՈՒՆՎԱՐԻ 15 -- Այս հատուկ օրը նշանակված է խոշորագույն քաղաքացիական իրավունքների առաջնորդի պատվին, հանդիսանում է բոլոր նահանգներում տոնվող ազգային տոն:

LINCOLN'S BIRTHDAY - ԼԻՆԿՈԼՆԻ ԾՆՆԴՅԱՆ ՕՐԸ, ՓԵՏՐՎԱՐԻ 12 -- Տեղական տոն է շատ նահանգների համար:

VALENTINE'S DAY - ՎԱԼԵՆՏԱՅՆԻ ՕՐԸ, ՓԵՏՐՎԱՐԻ 14 -- Կոնֆետներ, ծաղիկներ և այլ իրերի փոխանակման օր է:

WASHINGTON'S BIRTHDAY - ՎԱՇԻՆԳՏՈՆԻ ԾՆՆԴՅԱՆ ՕՐԸ -- Փետրվարի երրորդ Երկուշաբթին, ի պատիվ Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների ստեղծողի և առաջին պրեզիդենտի: Սա օրինական տոնական օր է համարյա բոլոր նահանգներում:

ASH WEDNESDAY - ՀԱՑԵՆՈՒ ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ -- Մեծ պասի առաջին օրը, հանրության կողմից նշվող օր է, սովորաբար Փետրվարի կամ Մարտի մեջ:

ST. PATRICK'S DAY - ՍԲ. ՊԱՏՐԻԿԻ ՕՐ, ՄԱՐՏԻ 17 -- Իռլանդայի գլխավոր սուրբերից մեկի մահը նշելու օր է:

APRIL FOOL'S DAY - ԱՊՐԻԼԻ ԿԱՏԱԿԻ ՕՐԸ, ԱՊՐԻԼ 1 -- Նշվում է չկասկածող մարդկանց վրա կատակներ անելով:

PALM SUNDAY - ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ ԿԻՐԱԿԻ -- Զատկին նախորդող կիրակի օրը:

GOOD FRIDAY - ԱՎԱԳ ՈՒՐԲԱԹ -- Զատկին նախորդող Ուրբաթ օրը:

EASTER SUNDAY - ԶԱՏԻԿԻ ԿԻՐԱԿԻՆ -- Այն օրն է, որ համայն աշխարհի

քրիստոնյա ժողովուրդները տոնում են Քրիստոսի Հարությունը:

PASSOVER - ՊԱՍՈՎՐ, ԱՊՐԻԼ 5-13 -- *Հրեական տոնական օր հայտնի որպես «Ազատության Խնճույք» անվան տակ: Դա հրյա ժողովրդի Եգիպտոսից ինչպես նաև գերությունից մասսայական ազատագրվելու տարելիցն է:

MOTHER'S DAY - ՄԱՅՐԵՐԻ ՕՐ -- Մայիսի երկրորդ Կիրակին:

SHAVUOT - ՇԱՎԱՈՒՏ, ՄԱՅԻՍԻ 26-27 -- *Հրեական տոն, որով հրյաները տոնում են 10 պատվիրանների և ամբողջ Տորահի (իրեական կրոնական գիրքը) հայտնաբերումը:

MEMORIAL DAY - ՀԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ -- Մայիսի վերջին Երկուշաբթին, տոնական օր ի պատիվ բոլոր պատերազմներում զոհված ռազմիկների հիշատակին:

FLAG DAY - ԴՐՈՇԻ ՕՐ, ՀՈՒՆԻՍ 14 -- ժողովրդական տոն օր, որը նշվում է որոշ նահանգներում: 1777 թվականին Կոնտինենտալ Կոնգրեսի կողմից երկրի դրոշի ընդունման տարեդարձը:

FATHER'S DAY - ՀԱՅՐԵՐԻ ՕՐ -- Հունիսի երրորդ Կիրակին:

INDEPENDENCE DAY - ԱՆԿԱԽՈՒԹՅԱՆ ՕՐ, ՀՈՒԼԻՍ 4 -- Տոնական օր ընդունված բոլոր նահանգներում: 1776 թվականին Անկախության Դեկլարացիայի ընդունման օրը:

LABOR DAY - ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՕՐԸ -- Սեպտեմբերի առաջին Երկուշաբթին: Ամերիկյան աշխատավորներին պատվելու օր, այս օրը սովորաբար նշում է նաև ամառային արձակուրդների վերջը: Բոլոր Նահանգներում ընդունված տոնական օր է:

ROSH HASHANA - ՌՈՇ ՀԱՇԱՆԱ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 16-17 -- *Հրեական Նոր Տարի:

YOM KIPPUR - ՅՈՄ ԿԻՊՊՈՒՐ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 24-25 -- *Հրեական կրոնական օր է: Աղոթելով, խնճույք անելով և զղջումով նշվող քավության օր է:

SUCCOTH - ՍՈՒՔՔՈԹ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 30-ից ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 7-Ը -- *Հրեական կրոնական տոն, որով նշվում է Թորահը:

COLUMBUS DAY - ԿՈԼՈՄՊՈՍԻ ՕՐ -- Հոկտեմբերի երկրորդ Երկուշաբթին, 1492 թվականին Կոլոմպոսի կողմից Ամերիկյան մայր ցամաքը հայտնաբերելու տարեդարձը: Շատ նահանգներում նշվող տոնական օր է:

HALLOWEEN - ՀԱԼՈՈՒԻՆ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 31 -- Մի հատուկ օր, երբ երեխաները և որոշ մեծահասակներ հատուկ զգեստներ հագած շրջում են մոտակա տները,

քաղցրեղեն խնդրելով: Եթե նրանք համապատասխան վերաբերմունք չստանան, իրավունք ունեն վնաս չհասցնող չարաճճիություններ անել:

VETERAN'S DAY - ՎԵՏԵՐԱՆՆԵՐԻ ՕՐԸ, ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 11 -- Նշանակված է հատուկ պատվելու համար ՄՆ-ի Զինված Ուժերի կազմին: Համարյա բոլոր նահանգներում տոնվող տոնական օր է:

THANKSGIVING DAY - ԳՈՀԱԲԱՆՈՒԹՅԱՆ ՕՐ --Սովորաբար Նոյեմբեր ամսի չորրորդ Հինգշաբթին: Գլխավոր տոնական օրերից մեկն է, որով ամերիկացիները արտահայտում են իրենց երախտապարտ լինելը հողի առատաձեռնության համար: Գոհաբանության ընթրիքը, դա ամերիկացիների ավանդական ուտեստեղեններից ինչպիսիք են, հնդկահավը, քաղցր գետնախնձորը, եգիպտացորերը և դդումով պատրաստած կարկանդակը, բաղկացած խնճույք է: Սա նույնպես ընտանիքի վերամիավորման օր է: Ավանդությունը հավաստում է, որ այս օրը առաջին անգամ նշվել է Ամերիկայի առաջին գաղթականների կողմից: Սա բոլոր նահանգներում նշվող օր է:

CHRISTMAS DAY - ՍՈՒՐԲ ԾՆՈՒՆԴԻ ՕՐԸ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 25 -- Սա և կրոնական և կառավարական տոնական օր է, որը նշվում է բոլոր նահանգներում: Դա Հիսուս Քրիստոսի ծննդյան օրն է:

*Հրեական բոլոր տոն օրերը սկսվում են նախորդ օրվա արևամուտից մինչև տոնական վերջին օրվա արևամուտը: Այս տոն օրերի տարեթվերը ամեն տարի փոխվում են, քանի դրանք տեղի են ունենում համաձայն հրեական օրացույցի, որը տարբերվում է ՄՆ-ում ընդունված Հուլիսյան օրացույցից:

ԳԼՈՒԽ VIII

ՄՆ-Ի ԿԱՄԱՎՈՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Մենք հուսով ենք, որ այս ուղղեցույցը որոշ չափով պատասխանեց ձեզ հետ առնչություն ունեցող որոշ հարցերին: Որպես Ամերիկյան ժողովրդի նոր անդամի ցանկանում ենք ձեզ երկար և երջանիկ կյանք: Բարի գալուստ և հաջողություն ձեզ:

ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅԱՆ ԱՄԵՐԻԿՅԱՆ ԿՈՄԻՏԵ –ԱԾԱԿ

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱԿ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐԻ ԱՄԵՐԻԿՅԱՆ ՖՈՆԴ –ՉՓԱՖ

ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԻ ՕԳՆՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՏԵՂԱՎՈՐՄԱՆ ԲՈՒԴԴԱՅԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԵ

ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆ –ԵՀԾ

ՀՐԵԱԿԱՆ ԷՄԻԳՐԱՆՏՆԵՐԻ ՕԳՆՈՒԹՅԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆ –ՀԷՕԸ

ԱՅԴԱՀՈՅԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

ԱՅՈՎԱՅԻ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԻ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՕԳՆՈՒԹՅԱՆ ԿՈՄԻՏԵ --ՄՕԿ

ԷՄԻԳՐԱՆՏՆԵՐԻ ԵՎ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԻ ԾԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ-

ՄԻԱՑՅԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԻ ԿԱԹՈԼԻԿ ԿՈՆՖԵՐԱՆՍ –ՄՆԿԿ

ԼԵՀԱ-ԱՄԵՐԻԿՅԱՆ ԷՄԻԳՐԱՆՏՆԵՐԻ ԵՎ ՆՊԱՍՏԻ ԿՈՄԻՏԵ --ԼԱԷՆԿ

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻՆ ԿԻՑ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՕԳՆՈՒԹՅԱՆ ՖՈՆԴ --ԵԿՖ

ՏՈԼՍՏՈՅԻ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆ –ՏՀ

ԱՎԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆՆԵՐԻ ԱՍՈՑԻԱՑԻԱՅԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅԱՆ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՕԳՆՈՒԹՅՈՒՆ –ՀՕ